İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KALKINMA AJANSLARININ KURUMSAL KAPASİTESİNİN İNCELENMESİ: TÜRKİYE VE AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİ ARASINDA KARŞILAŞTIRMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gülin TUNCA

Anabilim Dalı : Şehir ve Bölge Planlama

Programı : Bölge Planlama

ŞUBAT 2011

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KALKINMA AJANSLARININ KURUMSAL KAPASİTESİNİN İNCELENMESİ: TÜRKİYE VE AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİ ARASINDA KARŞILAŞTIRMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Gülin TUNCA
(502071859)

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 28 Ocak 2011
Tezin Savunulduğu Tarih : 2 Şubat 2011

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Ş. Şence TÜRK (İTÜ)
Diğer Jüri Üyeleri : Prof. Dr. Vedia DÖKMECİ (İTÜ)
Prof. Dr. Murat GÜVENÇ (ŞÜ)

ŞUBAT 2011

ÖNSÖZ

Devletlerin temel görevi olan kendi vatandaşlarına refah içerisinde bir yaşam sunabilmektir. Devlet yöneticileri bu görevi gerçekleştiriken ise bölgesel politikalara ve bu politikaları uygulayacak kurumlara ihtiyaç duyarlar. Bu bağlamda bölgesel kalkınma ajansları, ilk olarak 1930'lu yıllarda Amerika Birleşik Devletleri içerisinde yer alan Tenessee Vadisi'nin ekonomisinin ve çevresel koşullarının iyileştirilmesi ve bölgenin kalkınması için kurulmuştur. Devam eden 1950 ve 1960'lı yıllarda merkezi hükümetlerin öncülük ettiği kalkınma programlarını sağlamak bu programlara bilgi temin etmek ve bu programların işleyişini takip etmek amacıyla dünya gündeminde yerlerini almışlarıdır.

Bu çalışmayla birlikte bölgesel kalkınma ajanslarının Avrupa Birliği ülkeleri ve Türkiye kapsamında karşılaştırmalı bir analizi yapılması hedeflenmiştir. Çalışmanın ilk aşamalarında tez konusuna yakın olan konular belirlenmeye ve bunlar ekseninde bir araştırma yapılmaya odaklanılmıştır. Araştırma yapılan aşamada bölgesel kalkınma ajanslarını daha iyi kavramak için bölge kavramının ve bu kavramın geçirdiği dönüşümleri çok iyi anlamak gerektiğinin farkına varılmıştır ve bölgesel politika değişimleri çerçevesinde bölgesel kalkınma ajanslarının şekillendiği görülmüştür. Bölgesel kalkınma ajansları hakkında dünyada ve ülkemizde yapılmış olan kapsamlı çalışmalar olduğunu saptandıktan sonra bu çalışmaları bir adım ileri götürmeye çabalanılmıştır. Avrupa Birliği ve Türkiye'de yer alan bölgesel kalkınma ajanslarının kurumsal yapılarını ortaya koyarak, bu yapıların benzer ve ayrı özelliklerini bulmaya, ajansların başarılarını, etkinliklerini ölçmeye ve karşılaştıkları zorlukları irdelemeye çalışarak tez kapsamı oluşturmaya gayret edilmiştir.

Tez konumun geliştirilmesinde yaşanan bu başkalaşım evresinde desteğini bende hiç eksik etmeyen aileme, değerli arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunarım.

Tezimin akademik danışmanlığını yürüten ve bana her konuda desteğini sunan Sayın Doç. Dr. Ş. Şence TÜRK'e ve tezimin oluşum sürecinde değerli fikirleri ile bana yol gösteren Prof. Dr. Murat Güvenç'e en içten duygularımla teşekkür ederim.

Ocak 2011

Gülin TUNCA

Şehir ve Bölge Plancısı

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ ... **iii**
KISALTMALAR ... **vii**
ÇİZELGE LİSTESİ ... **ix**
ŞEKİL LİSTESİ ... **xi**
ÖZET ... **xiii**
SUMMARY ... **xv**
1. GİRİŞ ... **1**
1.1 Çalışmanın Amacı ... 3
1.2 Araştırma Soruları ... 3
1.3 Hipotezler ... 3
1.4 Çalışmanın Hedefleri ... 4
1.5 Data Seti ve Örneklem Kümesi ... 4
1.6 Çalışmanın Yöntemi ... 5
1.7 Çalışmanın Yapısı ... 6
2. KALKINMA AJANSLARININ OLUŞUM SÜRECİ: BÖLGESEL GELİŞME; KAVRAMLARIN VE TEORİLERİN EVRİMİ ... **9**
2.1 Bölgesel Gelişme Kavramı ile Büyüme, Kalkınma ve Gelişme Kavramları ... 9
2.2 Bölge Kavramı ... 10
2.3 Bölgesel Gelişmeye İlişkin Kavramlar ... 11
2.4 Bölgesel Politika ve Teorilerin Evrimi ... 12
2.5 Türkiye'de Bölgesel Politika ve Teorilerin Gelişimi ... 16
2.5.1 Devletçi dönem (1923-1959) ... 18
2.5.2 Bölgesel planlama ve kalkınmaya vurgu dönemi (1960-1972) ... 21
2.5.3 İl temellinde planlama dönemi (1973-1977) ... 23
2.5.4 Neo-liberal politikaların kabul edildiği dönem (1978-1994) ... 24
2.5.5 Bölgesel farklılıkları gidermek için yapısal reformların olduğu dönem (1995-…) ... 27
2.5.6 Avrupa Birliği'ne giriş sürecinde Türkiye ... 31
2.6 Bölgesel Gelişme Yaklaşımları Çerçevesinde BKA'ların Rolü ... 32
2.6.1 Bölgesel gelişme yaklaşımlarının değerlendirilmesi ... 33
2.6.2 Bölgesel gelişme yaklaşımları içerisinde BKA'ların rolü ... 35
3. BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI ... **37**
3.1 Kavramsal Çerçeve ... 37
3.2 BKA'ların Ortay Çıkışı ve Tarihsel Süreci ... 38
3.3 Bölgesel Kalkınma Ajansları Tanımı ... 38
3.4 Bölgesel Kalkınma Ajanslarının İdari Yapısı ... 39
3.5 Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Amacı ... 40
3.6 Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Özellikleri ... 40
3.7 Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Faaliyet Alanları ... 41
3.8 Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Türleri ve Yasal Statüleri ... 42
3.9 Bölgesel Kalkınm Ajansları Finansmanı ... 42

4. AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİNDE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI 43
4.1 Avrupa Birliği Kalkınma Ajansı (European Union Development Agency-EUNIDA) 45
4.2 Avrupa Bölgesel Kalkınm Ajansları Birliği (The European Association of Development Agencies-EURADA) 45
4.3 Avrupa Birliği Bölgeler Komitesi (Committee of the Regions- CoR) 45
4.4 İngiltere 46
4.4.1 İngiltere de yer alan ajansların yapısı 47
4.4.2 İngiltere de yer alan ajansların personel yapısı 47
4.4.3 İngiltere de yer alan ajansların temel faaliyetleri 48
4.4.4 İngiltere de yer alan ajansların işlevleri 49
4.4.5 İngiltere de yer alan ajansların finansal yapısı 49
4.4.6 İngiltere'de yer alan ajanslarda denetim 50
4.5 Almanya 50
4.6 Fransa 52
4.7 İspanya 54
4.8 İtalya 56
4.9 Polonya 57
5. TÜRKİYE'DE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI 59
5.1 Türkiye de Yer Alan Ajansların Yapısı 63
5.2 Türkiye'de Yer Alan Ajansların Görev ve Yetkileri 64
5.3 Türkiye'de Yer Alan Ajanslarda Bütçe 65
5.4 Türkiye'de Yer Alan Ajanslarda Denetim 67
5.5 Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Ajansı Deneyimleri 67
5.5.1 İZKA İzmir kalkınma ajansı (İZKA-TR31:İzmir) 70
5.5.2 Çukurova kalkınma ajansı (ÇKA-TR62:Adana-Mersin) 70
5.5.3 Mevlana kalkınma ajansı (MKA TR-52 Konya-Karaman) 71
5.5.4 İstanbul kalkınma ajansı (İSKA-TR10:İstanbul) 72
5.6 Türkiye'de Yer alan Bölgesel Kalkınma Ajanslarına Yapılan Eleştiriler 73
6. AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİ VE TÜRKİYE'DE BULUNAN BKA'LARIN KURUMSAL KAPASİTE KARŞILAŞTIRMASI 77
6.1 Çalışmanın Amacı, Data Seti ve Methodolojisi 77
6.1.1 Çalışmanın amacı 77
6.1.2 Hipotezler 78
6.1.3 Data ve metodoloji 78
6.2 Araştırma Soruları 81
6.3 Çalışmanın Hedefleri 82
6.4 BKA Kurumsal Yapı Karşılaştırması 82
6.4.1 Kuzey Avrupa, Güney Avrupa ülkeleri ve Türkiye BKA kurumsal yapı karşılaştırması 82
6.4.2 Ülke ve bölge ölçeğinde BKA kurumsal yapı karşılaştırması 88
6.4.3 Ülke ve bölge ölçeğinde BKA kurumsal kapasite karşılaştırması 108
6.4.4 Çalışmanın bulguları 118
7. SONUÇ VE ÖNERİLER 119
KAYNAKLAR 125
EKLER 124

KISALTMALAR

AB : Avrupa Birliği
ABD : Amerika Birleşik Devletleri
ADIRA : Aşağı Ren İli Kalkınma Derneği Ajansı
ANVAR : Fransa Yenilik Ajansı
APIM : Fransa Uluslar arası Şehir Teşvik Kurumu
ARP : Pomeranya Kalkınma Ajansı
BAKKA : Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı
BKA : Bölgesel Kalkınma Ajansı
Bw-i : Baden-Württemberg Uluslar arası Ekonomik ve Bilimsel İşbirliği
BYKP : Beş Yıllık Kalkınma Planı
BYKP : Beş Yıllık Kalkınma Planı
CAHR : Yukarı Ren Aksiyon Komitesi
COR : Avrupa Birliği Bölgeler Komitesi
ÇKA : Çukurova Kalkınma Ajansı
DAKA : Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı
DAP : Doğu Anadolu Planı
DATAR : Arazi Ameneymanı ve Bölgesel Gelişim Delegasyonu
DESSOLVIMIENTO: Dessolvimento Kalkınma Ajansı
DİE : Devlet İstatistik Enstitüsi
DİKA : Dicle Kalkınma Ajansı
DOKAP : Doğu Karadeniz Planı
DPT : Devlet Planlama Teşkilatı
DUKA : Diyarbakır - Şanlıurfa Kalkınma Ajansı
EBKA : Ege Bölgesi Kalkınma Ajansı
EEDA : Doğu İngiltere Kalkınma Ajansı
EGEV : Ege Bölgesini Geliştirme Vakfı
EMDA : İngiltere Doğu Midlans Kalkınma Ajansı
ERVET : Emilia-Romagma Bölgesi Kalkınma Ajansı
EUNIDA : Avrupa Birliği Kalkınma Ajansı
EURADA : Avrupa Bölgesel Kalkınma Ajansları Birliği
FINLOMBARDA : Lombardia Bölgesi Kalkınma Ajansı Finansal Destek Kurumu
GAP : Güneydoğu Anadolu Projesi
GEKA : Güney Ege Kalkınma Ajansı
GOÜ : Gelişmekte Olan Ülkeler
GZTF : Güçlü Zayıf Yönler Tehditler Fırsatlar
IDA : İrlanda Kalkınma Ajansı
IDEA : Anadalousia Yenilik ve Kalkınma Ajansı
IEDC : Ekonomik Kalkınma Konseyi
IFA : Endülüs Bölgesi Kalkınma Ajansı
INFO : Murcia Bölgesi Kalkınma Ajansı

INNERKARST : Innerkarst Kalkınma Ajansı
İBB : İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması
İSKA : İstanbul Kalkınma Ajansı
İZKA : İzmir Kalkınma Ajansı
KARACADAĞ : Karacadağ Kalkınma Ajansı
KOBİ : Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KÖB : Kalkınmada Öncelikli Ülkeler
KUDAKA : Kuzey Dogu Anadolu Kalkınma Ajansı
KUDAKA : Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı
KUZEY EGE : Kuzey Ege Kalkınma Ajansı
LDA : Londra Kalkınma Ajansı
LDF : Lublin Kalkınma Kurumu
MARKA : Doğu Marmara Kalkınma Ajansı
MARR : Malopolska Bölgesel Kalkınma Ajansı
MKA : Mevlana Kalkınma Ajansı
MTSO : Mersin Ticaret ve Sanayi Odası
NPAA : National Programme for the Adaption of the Acquis
NUTS : The Nomenclature of Territorial Units for Statistics
OKA : Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı
PARR : Polanya Bölgesel Kalkınma Ajansı
RRAJM : Güney Morivya Bölgesi Kalkınma Ajansı
RRDA : Rzeszow Bölgesel Kalkınma Ajansı
RWR : Westregional Kalkınma Ajansı
SALZBURG : Salzburg Kalkınma Ajansı
SEKA : Serhat Kalkınma Ajansı
SHA : Shannon Kalkınma Ajansı
SOFIREM : Fransa Yeraltı Kaynakları Zengin Bölgelerin Endüstrileşmesi için
SPRI : Bask Bölgesi Kalkınma Ajansı
SPRI : İspanya Sanayi Gelişimi ve Yeniden Yapılanma Topluluğu
STK : Sivil Toplum Kuruluşları
SZE : Szreda Kalkınma Ajansı
TC : Türkiye Cumhuriyeti
TR : Türkiye
TVA : Tenessee Valley Authority
UM : Umumi Müfettişlikler
USTI : Usti Bölgesi Kalkınma Ajansı
VEDA : Varna Kalkınma Ajansı
VIENNA : Vienna Kalkınma Ajansı
WARR : Wroclaw Bölgesel Kalkınma Ajansı
ZAB : Branderburg Kalkınma Ajansı

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 2.1 :Bölgesel Politika Değişimlerinde Dönemlerin Genel Özellikleri 14
Çizelge 3.1 :BKA Faliyetleri 41
Çizelge 4.1 :BKA Kurulma Dönemleri. 44
Çizelge 5.1 :Türkiye'deki Ajansların Yapısı 63
Çizelge 5.2 :Türkiye'de Kurulan Kalkınma Ajansları 68
Çizelge 5.3 :Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Ajanslarına Yönelik Eleştiriler ve Sebepleri 74
Çizelge 6.1 :AB Ülkeleri BKA Yapılanması (Almanya, İngiltere) 84
Çizelge 6.2 :AB Ülkeleri BKA Yapılanması (Fransa, İspanya) 84
Çizelge 6.3 :AB Ülkeleri BKA Yapılanması (İtalya, Polonya) 85
Çizelge 6.4 :Türkiye BKA Yapılanması (İtalya, Polonya) 85
Çizelge 6.5 :İncelenen Kalkınma Ajansları 90
Çizelge 6.6 :İncelenen Kalkınma Ajansları Amaç Gruplaması 91
Çizelge 6.7 :İncelenen Kalkınma Ajansları Amaç Gruplaması Matrisi 91
Çizelge 6.8 :İncelenen Kalkınma Ajansları Temel Hizmet Alanları Gruplaması 92
Çizelge 6.9 :İncelenen Kalkınma Ajansları Temel Hizmet Alanları Gruplaması Matrisi 93
Çizelge 6.10 :İncelenen Kalkınma Ajansları Hedef Grupları Gruplaması 94
Çizelge 6.11 :İncelenen Kalkınma Ajansları Hedef Grupları Gruplaması Matrisi ... 94
Çizelge 6.12 :İncelenen Kalkınma Ajansları Kuruluş Yapıları Gruplaması 96
Çizelge 6.13 :İncelenen Kalkınma Ajansları Kuruluş Yapıları Gruplaması Matrisi. 96
Çizelge 6.14 :İncelenen Kalkınma Ajansları Organları Gruplaması 97
Çizelge 6.15 :İncelenen Kalkınma Ajansları Organları Gruplaması Matrisi 98
Çizelge 6.16 :İncelenen Kalkınma Ajansları Yönetim Kurulu Gruplaması 99
Çizelge 6.17 :İncelenen Kalkınma Ajansları Yönetim Kurulu Gruplaması Matrisi . 99
Çizelge 6.18 :İncelenen Kalkınma Ajansları Gelir Kaynakları Gruplaması 100
Çizelge 6.19 :İncelenen Kalkınma Ajansları Gelir Kaynakları Gruplaması Matrisi100
Çizelge 6.20 :İncelenen Kalkınma Ajansları Gider Kaynakları Gruplaması 101
Çizelge 6.21 :İncelenen Kalkınma Ajansları Gelir Kaynakları Gruplaması Matrisi102
Çizelge 6.22 :İncelenen B.K.A. Kalıcı Departman Sayısı 103
Çizelge 6.23 :İncelenen Kalkınma Ajansları Departman Başına Düşen Personel Sayısı 103
Çizelge 6.24 :İncelenen BKA Proje Başına Düşen Personel Sayısı 104
Çizelge 6.25 :İncelenen Kalkınma Ajansları Ulusal Düzeyde Desteklenen Proje Sayısı 104
Çizelge 6.26 :İncelenen Kalkınma Ajansları AB Düzeyinde Desteklenen Proje Sayısı 105
Çizelge 6.27 :İncelenen Kalkınma Ajansları Uluslararası Düzeyde Desteklenen Proje Sayısı 105
Çizelge 6.28 :İncelenen Kalkınma Ajansları Ulusal Düzeyde Bitmiş Proje Sayısı 106
Çizelge 6.29 :İncelenen Kalkınma Ajansları AB Düzeyinde Bitmiş Proje Sayısı .. 106
Çizelge 6.30 :İncelenen Kalkınma Ajansları Uluslararası Düzeyinde 107

Çizelge 6.31 :İncelenen Kalkınma Ajansları AB Fonları Tarafından Desteklenen Proje Yüzdeleri 107
Çizelge 6.32 :İncelenen Kalkınma Ajanslarında Yaşanan Zorluklar – Bütçe Sıkıntısı 109
Çizelge 6.33 :İncelenen Kalkınma Ajanslarında Yaşanan Zorluklar – Eleman Sıkıntısı 110
Çizelge 6.34 :İncelenen Kalkınma Ajanslarında Yaşanan Zorluklar – Yasal Sınırlayıcılar 110
Çizelge 6.35 :İncelenen Kalkınma Ajanslarında Yaşanan Zorluklar – Bürokrasi 111
Çizelge 6.36 :İncelenen Kalkınma Ajanslarında Yaşanan Zorluklar – Merkezi ve Yerel Yönetim Arasındaki Yetki Paylaşımı 112
Çizelge 6.37 :İncelenen Kalkınma Ajanslarında Yaşanan Zorluklar – Tecrübe 113
Çizelge 6.38 :İncelenen Kalkınma Ajanslarında Yaşanan Zorluklar – Kurumsal Kapasite 113
Çizelge 6.39 :İncelenen Kalkınma Ajanslarında Etkinlik Düzeyleri – Bölgeler Arası Rekabetin Sağlanması 114
Çizelge 6.40 :İncelenen Kalkınma Ajanslarında Etkinlik Düzeyleri – Bölgeler Arası Dengesizliğin Giderilmesi 114
Çizelge 6.41 :İncelenen Kalkınma Ajanslarında Etkinlik Düzeyleri – Turizmin Geliştirilmesi 115
Çizelge 6.42 :İncelenen Kalkınma Ajanslarında Etkinlik Düzeyleri – Doğal Çevrenin Korunması 116
Çizelge 6.43 :İncelenen Kalkınma Ajanslarında Etkinlik Düzeyleri – Kırsal Yenilenmenin Sağlanması 116
Çizelge 6.44 :İncelenen Kalkınma Ajanslarında Başarı Düzeyleri – Ajansın Başarısı 117
Çizelge 6.45 :İncelenen Kalkınma Ajanslarında Başarı Düzeyleri – Ülkede Bulunan Diğer Ajansların Başarısı 117

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 4.1 : Avrupa Birliği Ülkeleri 43
Şekil 4.2 :İngiltere Bölgeleri 46
Şekil 4.3 : Almanya Bölgeleri 51
Şekil 4.4 : Fransa Bölgeleri 53
Şekil 4.5 :İspanya Bölgeleri..... 55
Şekil 4.6 :İtalya Bölgeleri..... 56
Şekil 4.7 : Polonya Bölgeleri..... 57
Şekil 5.1 :İstatistiki Bölge Birimler Sınıflaması (Düzey 1) 60
Şekil 5.2 :İstatistiki Bölge Birimler Sınıflaması (Düzey 2) 60
Şekil 5.3 :İstatistiki Bölge Birimler Sınıflaması (Düzey 3) 61
Şekil 5.3 : Kalkınma Ajansları Profil ve Pozisyon Şeması 61

KALKINMA AJANSLARININ KURUMSAL KAPASİTESİNİN İNCELENMESİ: TÜRKİYE VE AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİ ARASINDA KARŞILAŞTIRMA

ÖZET

Bir ülkenin temel ekonomik hedefi, vatandaşları için yüksek ve yükselmeye devam eden hayat standartları sunabilmektir. Bu temel ekonomik hedefi sağlarken bölgesel politikalar ülkenin başvurduğu ve ülkeyi ileri götürmek için kullandığı araçlardır. Küreselleşen dünyada temel ekonomik hedefi uygulayabilmek için 'bütünleşmeler' söz konusuyken bir taraftan da 'yerelleşme' olgusundan söz edilebilir.

Hem "yerelleştirme" etkisinin bir sonucu; hem ülkelerin özgün, ekonomik, politik, yönetsel ve kültürel koşullarının bir ürünü olarak ortaya çıkan bölge yönetimleri, bugün dünya gündeminde olan gerçek bir olgudur. Bunların çıktısı olarak bölgesel kalkınma ajansları dünyadaki yerini 1950'lerden beri almaya başlamıştır. Bölgesel kalkınma ajansları bölgelerin geliştirilmesindeki önemli hedefleri ortaya koyup bölgenin ekonomik performansını arttırarak, bölgedeki refah seviyesini yukarı çeken ve bölgenin geleceği için önemli insiyatifler alan kurumlar olarak öne çıkmaktadır.

Bu tez çalışmasında, dünyada tekrar önem kazanan bölge kavramının, bölge yönetimlerinin önemi, dünyada ve ülkemizde bölgesel politikaların tarihsel gelişimi ve bu sürecin çıktısı olan bölgesel kalkınma ajanslarının oluşum süreci analiz edilmeye çalışılmış; yaygın olarak Avrupa Birliği ülkelerinde ve Türkiye'de kurulan kalkınma ajanslarının kurumsal yapıları ve kapasiteleri çerçevesinde karşılaştırmalı bir araştırma yapılmıştır. Yapılan karşılaştırmalı analiz ışığında bölgesel kalkınma ajanslarının kurumsal kapasiteleri belirlenmeye çalışarak; ajansların etkinlikleri ve başarı durumları ile karşılaştıkları zorluklar ortaya konmaya çalışılmıştır.

Bu çalışma, Bölgesel Kalkınma Ajanslarının kurumsal kapasitelerine bağlı olarak bulundukları bölgedelerdeki başarı ve etkinliğinin tartışılmasını amaçlamaktadır. Bu tespitleri yaparken konunun daha net bir şekilde ortaya konması açısından dünyada yaşanan bölgesel politika değişimleri analiz edilmiştir. Bölgesel kalkınma ajanslarının gelişim süreci ve kurumsal yapısı ortaya konularak, AB ülkeleri ve Türkiye ölçeğinde kurulmuş olan ajanslardan örnekler verilmiştir.

Çalışmanın analiz kısmında ise Avrupa Birliği ülkelerinde ve Türkiye'de yer alan kalkınma ajanslarına, ajansların kurumsal kapasitelerini ölçmek amaçlı anket çalışması uygulanmıştır. Çalışmada kullanılan veriler anket çalışması ve incelenen ajansların yıllık raporları analizleri sonucunda elde edilen verilerden oluşturulmuştur. Çalışmada, büyük veri setlerini indirgemede kullanılan ve faktör analizinin başka bir biçimi olan Correspondence Analizi kullanılmıştır. Çalışmanın analiz kısmından elde edilen bulgular ışığında; AB'nde bulunan ajansların kurumsal yapılarının ve kurumsal kapasitelerinin Türkiye'den daha ileride olduğu tespit edilmiştir.

THE RESEARCH OF REGIONAL DEVELOPMENT AGENCIES' BUILDING CAPACITY: THE COMPARISON BETWEEN TURKEY AND EUROPEAN UNION COUNTRIES

SUMMARY

The main economic goal of a state is to be able to provide its citizens with high and improving life standards. Regional policies are means that are employed by the state while trying to achieve this goal. In the global world, while "integration" is needed for achievement of this economic goal, mentioning the concept of "regionalism" is also required.

Regional administration policies that emerged as a result of "regionalism" effect and the state's unique economic, politic, administrative and cultural circumstances, are actual facts in today's world. As a consequence, regional development agencies have been appearing since 1950s. Regional development agencies are basic institutions that improve the state's welfare by setting the goals for regional prosperity while increasing the regional economic performance and that take the initiative for the region's development.

In this study, the re-emerging importance of "region" concept and regional administration policies, the advancement of regional policies through the years in our country and in the world, and the evolution of regional development agencies that emerged as a consequence of this process are analysed, and comparing research between the regional development agencies in Turkey and in European Union countries that have well established agencies is done. In the light of this comparative analysis, corporate capacities of development agencies are specified and possible difficulties encountered by the agencies along with their success and efficiency are indicated.

This study also aims to prove the success and efficiency of regional development agencies by measuring their corporate capacity in their region. In order to clarify the process while evaluating it, the changes in regional policies in the world are analysed. Regional development agencies in Turkey and in European Union countries were illustrated as examples by putting forward their evolution and administrative structure.

For the empirical part of the study, a survey for evaluating the corporate capacity of the regional development agencies in Turkey and European Union countries was carried out. All data represented in this study is the output of this survey. This study employs Correspondence analysis used for reduction of big data sets, which is another method for factorial analysis. the output of the analysis part of the work points to the conclusion that corporate administration and corporate capacity of the agencies in EU are more advanced than in Turkey.

1. GİRİŞ

Dünyada yaşanan küreselleşme süreci ve bu sürecin çıktısı olan ekonomik yapının çok katmanlı bir hal alması sebebiyle uluslar arası arenadaki ilişkiler ağı ve bu ağ içinde yer alan aktörlerin pozisyonlarında önemli değişiklikler olmuştur. Global dünyada ülkeler; öne çıkabilmek, küresel rekabette söz sahibi olabilmek ve temel amaçları olan ekonomik büyüme ve kalkınmayı sağlayabilmek için sahip oldukları kaynakları en verimli şekilde kullanmaya doğru bölgesel politikalar üretmeye başlamışlardır. Bu politikalar çerçevesinde ortaya çıkan 'Bölgesel Kalkınma Ajansları' II. Dünya Savaşı'ndan bu yana dünya gündeminde olan bir olgudur. BKA'lar II. Dünya Savaş'ından sonra dünyada özellikle Avrupa Birliği'nde ortaya çıkan bölgeler arası dengesizlikleri gidermek için bir yöntem olarak, hem literatürde hem de bölgesel politikaların oluşturulması ve uygulanması aşamasında yerlerini almışlarıdır.

Dünyada 'kalkınma ajansı' olarak adlandırılan 20.000 kuruluş bulunmaktadır (Clark, G., 2004). Bu kuruluşların hukuki statüleri, örgütsel yapıları, temel hizmet alanları, amaçları, finans kaynakları, ulusal ve uluslar arası kurumlarla olan bağları ve ürettikleri projeler o kadar çeşitlidir ki bölgesel kalkınma ajanslarının genel tanımını yapmak zor bir hal almaktadır. Bunun yanında kalkınmanın değişen yapısı ve bölgesel politikaların evrimleşme süreciyle birlikte küreselleşen dünyada bölgeler arası dengesizliğin giderilmesi politikasından bölgeler arası rekabetin arttırılması politikasına geçilmiş ve bölgelerin bu şekilde kalkınmasını gerçekleştireceği düşüncesi artan bir değer olmuştur.

Genel olarak kalkınma ajansı kavramının; 1980'lerde yaygınlaşan kamu işletmeciliği anlayışı ve küreselleşme ile artan yerel rekabetle birlikte, 1990'larda yaygınlaşan yönetişim anlayışının bir ürünü olduğu söylenebilir. BKA'lar buna göre yeni kalkınmacılık anlayışının örgütsel bir biçimi olarak tanımlanabilmektedir.

Avrupa Birliği'nde özellikle 1990'lı yıllardan sonra gelişen süreçle birlikte, AB'nin politika olarak benimsediği; rekabete dayalı bölgesel kalkınmayı sağlamaya yönelik fonlar oluşturulmasının ardından, AB ülkelerindeki BKA'ların sayıları giderek artmış ve ajansların kurumsal yapıları, yerel-merkezi idarelerle ilişkileri bakımından çok çeşitli kalkınma ajans profilleri ortaya çıkmıştır. Birbirlerinden oldukça farklı ve bu kadar çok sayıda kalkınma ajansının ortaya çıkması iki temel nedene bağlanmıştır. Bunlardan ilki;

- Halkier ve Danson'un 1991 ve 1992 yılları arasında yaptıkları bir araştırmaya göre savunduğu, BKA'lar arasıdaki farklılıkların bölgelerin sosyo-ekonomik özelliklerden ileri gelmediği, daha çok siyasi süreçlerin farklılığından ve kuruldukları dönemin özelliğinden kaynaklanması,
- İkincisi ise Clark'ın (2004) savunduğu yerel/bölgesel kalkınmanın çok değişken ve dinamik bir süreç oluşu ve farklı ihtiyaçların farklı kurumsal yapılar meydana getirmesidir.

1990'lı yıllardan sonra Avrupa Birliği ülkelerinde yaygın bir şekilde kurulmaya başlanan kalkınma ajansları asıl olarak, Türkiye'nin bölgesel gelişme politikalarının AB'ye uyumunun sağlanması gerekçesiyle oluşturulmuşlardır. Türkiye ciddi anlamda ilk kez BKA kurmayı, aday üyeliğinin tescil edildiği 1999 Helsinki Zirvesi sonrasında ele almıştır. 25 Ocak 2006 tarihli 'Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu ve Koordinasyonu ve Yönetimi Hakkında Kanun' çerçevesinde Türkiye'de kalkınma ajansları kurulmaya başlanmıştır.

Bu çalışma kapsamında bölgelerin kalkınması amacıyla kurulan ve dünyada bölgeler arası rekabetin geliştirilmesi ile kalkınmanın sağlanacağı varsayımının çıktısı olan bölgesel kalkınma ajanslarının benzer ve ayrı yönleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Çalışmada karşılaştırmalı bir analiz çerçevesinde bölgesel politika değişimleri de göz önüne alınarak, Avrupa Birliği ülkeleri ve Türkiye'de yer alan kalkınma ajanslarının kurumsal kapasiteleri belirlenmeye ve ajansların başarıları, etkinlikleri ile karşılaştıkları zorluklar tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu tespitleri yapmak için Avrupa Birliği ülkelerinde ve Türkiye'de yer alan kalkınma ajanslarına anket çalışması yapılmıştır.

1.1 Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, Avrupa Birliği ülkeleri ve Türkiye içinde kalkınma ajanslarının yapısını anlayarak kalkınma ajanslarının belli bir tipolojisini oluşturmaya çalışmaktır. Bu bağlamda Avrupa Birliği'nde yer alan BKA'ların kurumsal yapılarını ve kurumsal kapasitelerini belirleyerek; hem kendi içinde hem de Türkiye ile karşılaştırmak bu tezin ana eksenini oluşturmaktadır. Bu çerçevede Avrupa Birliği ülkeleri arasında kalkınma ajanlarının kurulma amacı, yönetim kurgusu, kalkınma ajansı-merkezi yönetim-yerel yönetim ilişkisi ve karar verme süreçleri karşılaştırmalı bir analiz çerçevesinde incelenip ajansların başarılarını ve etkinliklerini ne ölçüde etkilediğini tespit ederek ajansların benzerliklerini ve farklılıklarını ortaya koymaya çalışmaktır.

1.2 Araştırma Soruları

1. Farklı ülkelerdeki kalkınma ajanslarının kurulma amacı nedir?

2. Farklı ülkelerdeki kalkınma ajanslarının temel hizmet alanı nedir?

3. Farklı ülkelerdeki kalkınma ajanslarının hedef grubu kimlerden oluşmaktadır?

4. Avrupa Birliği ülkeleri ve Türkiye'de yer alan ajansların finansmanları nasıl şekillenmektedir?

5. Aynı coğrafyada bulunan ülkelerin BKA'lar benzer özellik taşımakta mıdır?

6. Kalkınma ajanslarının yerel ve merkezi yönetim ile ilişkileri nasıl şekillenmektedir?

7. Farklı ülkelerdeki kalkınma ajanslarının karşılaştıkları zorluklar nelerdir?

8. Ülkelerdeki kalkınma ajansları bölgesel yönetim şekillerine göre kurumsal ve yönetimsel açıdan nasıl şekillenmiştir?

1.3 Hipotezler

H_1 - Aynı coğrafya da yer alan kalkınma ajanslarının kurumsal yapıları benzerdir.

h_{11}- Aynı coğrafya da yer alan kalkınma ajanslarının çalışma alanları benzerdir.

h_{12} - Aynı coğrafya da yer alan kalkınma ajanslarının yönetim yapısı benzerdir.

h_{13} - Aynı coğrafya da yer alan kalkınma ajanslarının bütçe oluşturma şekilleri benzerdir.

h_{14} - Aynı coğrafya da yer alan kalkınma ajanslarının personel benzerdir.

h_{15} - Aynı coğrafya da yer alan kalkınma ajanslarının ürettikleri projeler benzerdir.

H_2 - Avrupa Birliği ülkelerinde yer alan kalkınma ajanslarının kurumsal kapasitesi yüksektir.

h_{21}- Avrupa Birliği ülkelerinde yer alan kalkınma ajanslarının etkinlik düzeyi yüksektir.

h_{22} - Avrupa Birliği ülkelerinde yer alan kalkınma ajanslarının başarı düzeyi yüksektir.

1.4 Çalışmanın Hedefleri

1. Avrupa Birliği ve Türkiye bölgelerinde bulunan BKA'lara yönelik genellemeler geliştirmek.

2.Avrupa Birliği'nde bulunan BKA'ların kurumsal yapılarını ve kapasitelerini anlayarak ve Türkiye de bulunan ajanslar için öneriler geliştirmek.

3.Türkiye'de yer alan kalkınma ajanslarının yetersiz kaldığını, Avrupa Birliği ülkelerinde yer alan kalkınma ajansları ile karşılaştırarak ispatlamak.

1.5 Data Seti ve Örneklem Kümesi

Bu çalışma da kullanılan bütün kantitatif veriler Avrupa Birliği Ülkeleri'nde ve Türkiye'de NUTS2 bölgelerinde yer alan kalkınma ajanslarına yollanan anket formundan ve kalkınma ajanslarının yıllık raporlarından elde edilen veriler yoluyla oluşturulmuştur.

Bu çalışma da yer alan ajansların belli bir çerçeve içerisinde karşılaştırmalı analizini yapmak için ajansların kurumsal kapasiteleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Kurumsal kapasiteyi ortaya koymak için ajansların yapısı sekiz ayrı alanda incelenmeye çalışılmıştır. Bu alanlar ajansların çalışma alanları, ajansların yönetim yapısı, ajanların bütçe oluşturma yolları (gelir-gider dağılımları), personel yapıları, uluslar arası, ulusal ve AB düzeyinde ürettikleri projeler, karşılaştıkları zorluklar, etkinlik düzeyleri ve başarı oranlarını ortaya koyan anket soruları üretilmiştir.

Ajanslara gönderilen anketler mail yoluyla iletilmiş olup, anketleri ajans yetkililerinin cevaplaması istenmiştir. Anketler Türkiye'de mevcutta kurulmuş olan 26 kalkınma ajansına, Avrupa'da 145 toplamda 171 kalkınma ajansına iletilmiştir. Anket yoluyla iletilen ve ajansların yapısını anlamaya yönelik olan anket soruları ajansların her yıl yayınladıkları yıllık raporlar incelenerek oluşturulmuştur. Yapılan çalışma da yeterli sayıda kalkınma ajansının geri dönüş sağlamamasından ötürü, bu verilerin bir kısmı ajansların ürettikleri yıllık raporlardan derlenerek oluşturulmuştur. İletilen anket çalışmasından 10 adet kalkınma ajansı geri dönmüştür ve analizde yer alan diğer kalkınma ajansları ile ilgili bilgiler kalkınma ajanslarının internet sayfasından, yıllık raporlarından ve kurumsal raporlarından derlenmiştir. Bu çalışma için bir kısıtlıyıcı olarak belirlenebilir.

Veri seti oluşturulurken AB'ne üye olan 19 ülkede yer alan kalkınma ajansları incelenmiş olup, her ülkede bulunan kalkınma ajans sayısının %30'u seçilerek örneklem kümesi oluşturulmuştur. Örneklem kümesini oluşturan ve her ülkeyi temsil eden kalkınma ajansları rassal seçim yoluyla belirlenmiştir.

1.6 Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışma da yöntem olarak Correspondence Analizi (CA) kullanılmıştır. CA niteliksel çapraz tabloların indirgenmesi için geliştirilen esnek bir faktör analiz yöntemidir. Bu yaklaşımda veri tablosunun her sıra ve sütunu birer veri profili şeklinde tanımlanır ve noktalar aracılığıyla temsil edilir (Güvenç ve Kirmanoğlu, 2009). Sıra profilleri sıra noktalar, sütun profilleri, sütun noktalar üzerinden temsil edilir. N sıra ve M sütun içeren bir n sıra-nokta ve m sütun-nokta aracılığıyla temsili, veri setlerini en az ve ölçülebilir veri kaybıyla özetleme olanağı sağlar (Güvenç ve Kirmanoğlu, 2009).

Atomistic veri üzerinde etkisiz, verimsiz hatta yanlış yönlendirici olabilen CA toplulaştırılmış veri tabanlarında etkilidir. Ayrıntılı veri tabanları üzerindeki uygulamalarda CA'nın sınıflama programlarıyla birlikte kullanımı önerilmektedir. Bu yaklaşımda CA'nın temsil yeteneği sınıflama sürecinin uyumlu profillerden oluşan kümelere gerek vardır. İndirgenmiş matrislerin CA çıktıları olan Permüte CA tabloları çok boyutlu niteliksel sentez haritalarının lejandları şeklinde kullanılabilir (Güvenç, 2010).

1.7 Çalışmanın Yapısı

Bu çalışma çerçevesinde ilk olarak çalışmanın amacı, kapsamı ve yöntemi tanıtılmış, araştırma soruları ve hipotezler ortaya konmuştur. İkinci bölümde bölgesel kalkınma ajanslarının oluşumumuna giden yolda bölge kavramının ve bölgesel gelişme ile ilgili kavramların değişimi açıklanıp, dünya da ve Türkiye'de değişen bölgesel politikaların evrimine yer verilmiştir. Tezin üçüncü kısmında ise bölgesel kalkınma ajansları kavramsal bir çerçeve etrafına oturtulup, ajansların tarihsel süreci incelenmeye çalışılmıştır. Üçüncü bölümde bunun yanında ajansların tanımı yapılmaya çalışılmış olup kalkınma ajanslarnın amacı, özellikleri, temel hizmet ve faaliyet alanları, finansman kaynakları ve yasal statüleri ortaya konmaya çalışılmıştır.

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne alınma müzakerelerinin başlamasıyla gündeme gelen ve Avrupa Birliği'ne uyum süreci çerçevesinde kurulmaya başlayan kalkınma ajanslarını örnekleriyle daha iyi anlayabilmek için dördüncü bölümde Avrupa Birliği ülkelerinde yer alan ajansların durumu ortaya konarak çalışmaya devam edilmiştir. Bir sonraki bölüm ise 5449 sayılı ve 08.02.2006 tarihli 'Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun' çerçevesince Türkiye'de kurulan kalkınma ajanslarının yapısı, görev ve yetki alanları, finansman kaynakları ortaya konululup, Türkiye'de kurulan kalkınma ajanslarına getirilen eleştiler yorumlanmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın analiz kısmında ise Avrupa Birliği ülkelerinde ve Türkiye'de yer alan kalkınma ajanslarına, ajansların kurumsal kapasitelerini, başarı oranlarını ölçmek, etkinliklerini ortaya koymak için anket çalışması uygulanmıştır. Çalışmada kullanılan tüm veriler kalkınma ajanslarına gönderilen ve ajans yetkilileri tarafından doldurulmuş olan anketlerden ve kalkınma ajanslarının yıllık raporlarından elde edilen veriler yoluyla oluşturulmuştur.

Çalışmada, büyük veri setlerini indirgemede kullanılan ve faktör analizinin başka bir biçimi olan Correspondence Analizi kullanılmıştır. Çalışmanın ampirik kısmından elde edilen bulgular, kalkınma ajanslarının ekonomik açıdan benzer ekonomi büyüklüğüne sahip ve coğrafik açıdan yakın olan bölgelerin ajanslarının kurumsal yapısının benzer olduğunu göstermiştir.

2. KALKINMA AJANSLARININ OLUŞUM SÜRECİ: BÖLGESEL GELİŞME; KAVRAMLARIN VE TEORİLERİN EVRİMİ

2.1 Bölgesel Gelişme Kavramı ile Büyüme, Kalkınma ve Gelişme Kavramları

Bölgesel gelişmeyi daha iyi anlayabilmek için öncelikle büyüme, kalkınma ve gelişme kavramlarının açıklanması gerekmektedir.

Savaş'a (1986) göre, ***Büyüme kavramı*** bir ekonomide nicel (sayısal) artışları ifade etmek üzere kullanılmaktadır. Buna göre ekonomik büyüme belli bir dönemde bir önceki döneme göre üretilen mal ve hizmet miktarında artış olarak tanımlanabilmektedir. Başka bir deyişle, büyüme reel ulusal gelirde meydana gelen artışı ifade etmektedir. Diğer bir tanımlama ise; bir ekonomide kişi başına gelir düzeyinin üretim kapasitesindeki artış ile sürekli artması da ekonomik büyüme anlamındadır (*Kahraman, A. 2005*).

Kalkınma kavramı ise büyüme ile birlikte ekonomideki yapısal değişmeleri de içeren daha geniş bir anlama sahiptir ve gelişmekte olan ülkelerin sorunları ile ilgilenmektedir.

Savaş'a (1986) göre, ekonomik büyüme ile birlikte bir toplumda; eğitim, sağlık, beslenme hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve iyileştirilmesi, mevcut üretim faktörlerinin miktarının ve kalitesinin artırılması, toplumun temel gereksinimlerini karşılayabilecek bir düzeye ulaştırılması, bölgesel gelişmişlik ayrımların giderilmesi, ekonomik kararlarda duygusallığın yerine akılcılığın ön plana çıkartılması, sosyo-kültürel dokunun geliştirilmesi ve sektörler arası ilişkilerin geliştirilmesi gibi değişimler meydana gelir (*Kahraman, A. 2005*).

Sanayileşme kavramı ise kalkınma kavramıyla özdeş kabul edilmekle beraber aynı anlamı ifade etmemektedir. Sanayileşme; bir ekonomide sanayi sektörünün milli gelirdeki ve aktif nüfustaki payının artması ve ihracatın önemli bir bölümünün sanayi mallarından oluşumudur. Gelişmiş ülkeler sanayileşmiş ülkelerdir. Ancak kalkınmak için sanayileşmek gerekli olmakla beraber yeterli koşul sayılmamaktadır.

Tunç'a (1997) göre, ***Gelişme kavramı*** ise kalkınmayı da içerir. Sosyo-ekonomik gelişme; büyüme ile birlikte ekonomide meydana gelen tüm niceliksel ve niteliksel yapısal değişimleri ifade etmekte, kalkınma ise büyüme ile birlikte niceliksel ve niteliksel yapısal değişimleri kapsamaktadır. Kalkınma, çoğunlukla GOÜ ve bölgeler için kullanılmakta; gelişme, gelişmiş, az gelişmiş her ülke veya bölge için söz konusu olmakta ve bu ülkelerdeki büyüme ile birlikte niceliksel ve niteliksel yapısal değişimleri içermektedir (*Kahraman, A. 2005*).

2.2 Bölge Kavramı

Bölge kavramı değişik dönemlerde farklı biçimlerde tanımlanmıştr. Bölge, eski zamanlarda birbirinden farklılık gösteren alanları tanımlamak için kullanılmıştır. Bu farklılıklar ekonomik, sosyal, iklimsel, kültürel, dini farklılıklar olabileceği gibi işlevsel farklılıklar olarak da tanımlanabilir.

Bölge latince kökeni 'regio' olan ve 'çevre, alan' anlamına gelen bir kavramdır. Bölgenin ifade ettiği mekan, sözcüğünün kullanıldığı duruma göre değişiklik gösterebilir. Planlama açısından bakılıdığında ise bölge ne kent kadar küçük ne de ülke kadar geniş alanlardır.

Bölgeler amaçlarına göre homojen (türdeş), polarize (kutuplaşmış) ve plan bölge olarak üçe ayrılmaktadırlar. Homojen bölge, kullanılan ölçütlere göre kendini oluşturan her birimin özellikleri birbirine benzeyen (sürekli özellikler gösteren) mekan parçalarını; polarize bölge, bir yerleşme kademelenmesi içinde birbirine bağlı, birbiriyle işlevsel ilişkileri bulunan kutuplaşmış yerleşme kümelerini; plan bölge ise, bölgesel politikaları uygulamak ve bölgesel planlama yapabilmek için tanımlanmış alanlar bütününü anlatmaktadır. (Keleş, 2006).

Son 50 yıldır bölge planlama politikalarında ve teorilerindeki değişim ve yeni bölge kavramlarının ortaya çıkmasıyla bölge kavramı da değişmeye başlamıştır. Geleneksel anlayışta bölge, yan yana gelmiş yerel birimlerin mekansal bütünlüğü ile oluşan, ulus devlet dışına kapalı, ulus devletin denetiminde, sınırları çizilmiş bir birim iken; küresel anlayışta bölge, ilişki ağı ile belirlenen, mekansal süreklilik koşulu olmayan yerellerin oluşturduğu, uluslar arası ilişkilere doğrudan açılan, sınırları değişken bir birimdir. Küreselleşme, bölgeselleşme ve yerelleşme gibi kavramların getirdiği akım ile birlikte güçlü ulusal refah devletinden, ulusal devletin bir paydaş olarak

bulunduğu yönetişim modeline doğru bir geçiş yaşanırken bölge kavramı da bu şekilde bir evrilme göstermektedir.

2.3 Bölgesel Gelişmeye İlişkin Kavramlar

Toplumların ekonomik, sosyal ve kültürel yapılarının şekillenmesinde teknolojik gelişme temel bir rol oynar. Bir ülkenin güçlü bir ekonomiye sahip olmasının ve toplumsal refahı yakalamasının yolu, *teknoloji geliştirme ve yenilik* yoluyla teknolojik olarak üstün özelliklere sahip, kaliteli, dünya standartlarında, katma değeri yüksek ürünler üreten sanayi ve bilişim sektörleri sahip olmasından geçer. Bu nedenle, teknoloji geliştirme ve yenilik, yüksek nitelikli iş gücünün istihdam edilmesine, uzun dönemde işsizliğin azalmasına ve yaşam standardının yükselmesine neden olur.

Öğrenen Bölge olağandışı bir global değişim zamanı, süreci içerisinde kendisini nasıl yenileceğini öğrenme çabasını gösteren herhangi bir şehir, kasaba ya da köy olarak tanımlanabilmektedir. Öğrenen bölgeler, sürdürülebilir ekonomik gelişim ve sosyal içerikliğin ikiz hedefleri üzerinde anlaşmaya ulaşma süreci içerisinde, toplumsal, bireysel, gönüllü ve eğitim sektörlerinin işbirliğini desteklemektedir (Aşkın, S., 2007).

Aşkın' a göre bir bölgenin veya ulusun teknolojik yetenekliliği hem oradaki bilginin stoklarıyla, hem de teknolojik yetenekliliğin oluşumunu, gelişimini ve takviyesini engelleyen veya cesaretlendiren faktörlerle ilgilidir. Buna *yenilik potansiyeli* denilmiştir. Yenilikçilik potansiyeli teknolojik yeterlilikle ilgilidir. Bir bölgenin yenilik potansiyelini artıran faktörler aşağıdaki gibi sıralanabilir:

-Bölgedeki sektörel ve teknolojik endüstri karışımı,

-Mühendislik sektörünün gücü,

-Bölge endüstrisinde karar vermenin otonomisi,

-Bilişim sektörünün güçlü ve zayıf yönleri,

-Eğitim sisteminin teknoloji ile uyum göstermesi.

2.4 Bölgesel Politika ve Teorilerin Evrimi

Bölgesel planlama, tarih içerisinde sürekli bir dönüşüm ve değişim gösteren paradigmaların olduğu bir evrim geçirmiştir. Bölgesel kalkınma politikalarının bu evrimi özellikle ekonomideki değişimlerin etkisi ile yaşanmıştır ve yaşanmaya devam etmektedir.

Bölgesel gelişme politikalarında son yirmi yıldır önemli değişiklikler gözlenmiştir. 1950'li yıllardan sonra genel kabul gören bölgesel gelişme konsepti "büyümenin ön koşulu olarak büyük altyapı yatırımlarını" içermekteyken; günümüzün bölgesel gelişme anlayışı yenilik, yenilikçi çevre, bilgiye dayalı kalkınma anlayışı, beşeri sermaye, kollektif öğrenme, karşılıklı bağımlılık, yerel kültür gibi kavramlarla örülmüştür.

Bölgesel planlama tarihinin, ulusal refah devletlerinin kalkınma temsilcileri ve sosyal analizin yapı taşı olarak en görkemli günlerini yaşadığı savaş sonrası zamanlardan; ulusal devletlerin idaresinden büyük ölçüde kurtulmuş, sosyal ilişki akışında seçkin yerlerde bulunanların büyük bir bozulmayla karşı karşıya kaldığı çağdaş bir dünya zamanına kadar üç büyük önemli aşaması olduğu görülmektedir (Tekeli, 2004.)

Birinci paradigma II. Dünya Savaşı sonrasındaki dönemde ortaya çıkmıştır ve kapitalizmin tüm dinamikleriyle yukarıdan aşağıya getirilmesiyle 1970'lere kadar gücünü sürdürmüştür. US ve Sovyet güçlerinin hegomanyası altındaki tek kutuplu dünya savaş sonrası dönemi karakterize etmiştir. Keynezyen refah devleti; devletin başlıca makine olduğu, ulus yapılı sürecin halkların umut ve emellerini tasarlayıp rehberlik ettiği bir kalkınma sunarken; dağıtıcı mekanizmalar vasıtasıyla da krizlerden kurtulan kalkınma yolunda hareket etmeyi önermektedir. Ulus devletten bu bağlamda çok şey beklenmektedir ve devlet toplumsal gelişmeleri yönlendiren en güçlü aktör olarak görünmektedir. Bu anlayışda, merkezi yönetim mekanizmaları tarafından planlanan eylemler sayesinde bölgesel dengesizliklerin çözümleneceği ve bunun sonucunda bölgesel dengesizliklerin iz bırakmadan yok olacağı görüşü hakimdir (Tekeli, 2008).

İkinci paradigma 1970'lerin başlarında gelmiştir ve kapitalizmin yukarıdan aşağıya geldiği zaman üretilen teknoloji ve onun düzenleyici mekanizmaları keskin bir krizin içine girmişlerdir. II. Dünya Savaşı sonrası oluşan ekonomik düzen, kendisini yeniden üretmekte zorlanınca kriz eski ve işe yaramaz düzeni tehdit etmiştir. Diğer

yandan ise insanların eski düzen içindeki zayıf noktalar fark ederek yeni gelişme düzenleri yaratmaları için yeni fırsatlar yaratmıştır. 1970'lerin başında Breton Woods'un para düzeni südürülemez hale gelmiştir. Dolar altın karşılığı olan bir para olma niteliğini yitirmiştir. 1970'lerin ortasında ve sonunda yaşanan iki petrol şoku eski dünya düzeninin sürdürülemeyeceğini göstermiştir (Tekeli, 2008).

Dünya ekonomisi krizden çıkmak için yeni arayışlara girmektedir. Yeni arayışlara girmenin sebebi ise kapitalist sisteme geçişi sağlayacak teknolojik gelişmelerin yeterince ilerlememiş olmasından kaynaklanmaktadır. Bu sebepten kapitalist girişimciler karlarını korumak ve maksimize edebilmek için, ucuz iş gücünün bulunduğu yerlere doğru faaliyetlerini desantralize ederek, krizden çıkma yoluna gitmişlerdir. Ne var ki; Keynesgil politikalarla krizden çıkma önerilerinin uygulanma imkanı bulunamamıştır. Bunun paralelinde devletin küçülmesi, refah devleti işlevlerinin azaltılması gündeme gelmiştir. İkinci esnek üretim paradigması bu koşullarda ortaya çıkmıştır.

İkinci paradigma üçüncü paradigmanın çıkma aşamasının hemen öncesinde çıkan bir geçiş fazı olmuştur. Bu geçiş aşamasında yeni düzen daha iyi şekil almıştır. Üçüncü paradigmanın ortaya çıkmasında ve yeni düzenin şekil almasında; teknolojik yeniden yapılanmayla birlikte ortaya çıkan bilgi teknolojilerinin ve sosyalist bloğun dünya düzenini terk etmesinin büyük payı bulunmaktadır. Bu şartlar altındaki dünya, endüstriyel toplumdan bilgi toplumuna, ulusal devletten küreselliğe, modernist yaklaşımdan postmodernist yaklaşıma doğru yönelmektedir. Devlet, küreselleşen dünyada imtiyazlı pozisyonunu kaybetmektedir. Karar mekanizmaları değişmekte, düzenleyici gereçler tavandan tabana geçmekte ve bilgi çoklu eylem üniteleri arasında yayılmaktadır. Bu eylem ünitelerinin koordinasyonu merkezi yönetim yerine kararlı etkileşim içindeki kamusal, yarı-kamusal ve özel sektör aktörlerine ihtiyaç duymaktadır. Bilgi, üretimin temel faktörlerinden biri haline gelmiştir. Yeni parola artık yönetim yerine yönetişim olmaya başlamıştır.

Bölgesel kalkınma politikalarında yaşanan değişim yıllara göre daha iyi anlamak için aşağıda yer alan karşılaştırmalı tablo açıklayıcı bir niteliktedir.

Çizelge 2.1 : Bölgesel Politika Değişimlerinde Dönemlerin Genel Özellikleri, (Tekeli ve Pınarcıoğlu, 2004)

Yıllar	**1950-1970**	**1970-1990**	**1990 +**
Yönetişim Biçimi	Güçlü Ulus Devlet Refah Devleti Eşitsizliğe Duyarlı Yeniden Dağıtıcı İşlevler	Refah Devletinin Krizi Yerel Hükümetin artan Rolü	Küresel Yönetimin Ortağı Olarak Ulus Devlet Kamu alanının Yeni Aktörleri (STK)lar
Devletin Politika Araçları	Üretici Faaliyetlere Doğrudan Yatırımlar Altyapı Gelişmesi Düzenleyici Önlemler Akımlar Üzerinde Denetim (Kapital, mallar, haberler, emek)	Arz yönlü Politikaların Merkezi Olarak Yönetilmesi Gerekmemektedir Altyapı gelişmesi Düzenleyici Önlemler Yerel Kurumlara Verilen Önem	Ulul Üstü Ağ Oluşumu (Küresel/Yerel) Yerel Ağ Oluşumu Yenilik sisteminin Oluşumu Kuramsal Yeniliğe Açık
Sosyal Sistemin Yönlendirme Mekanizmasının Aktörleri	İyi yapılanmış bürokratik yapı (Teknik akıl hakimiyetinde bürokrasi) Araçsal Akılcılık Planlama-programlama yönelimli bürokrasi (Bilimsel Meşruiyet)	Desantrilizasyon Bürokrasi, Yatay İlişkiler Fason İlişkiler Yarışma ve İşbirliği Dengesi	Yönetişim (Çok Aktörlü Yönlendirme ve Ortaklık) Artan Kendisini Yönetme Kapasitesi Kuramsal Araçsallık Artan Kuramsal Derinlik
Birikim Biçimi	Fordist Birikim Biçimi	Esnek Birikim Biçimi	Bilgi Toplumunda Birikim Biçimi
Üretim Türü	Kitlesel Üretim	Esnek Üretim (Küçük miktarda Ismarlama)	Farklılaşmış Kitlesel Üretim+ Esnek Üretim + Yenilik
Ekonomi Kuramı	Keynesgil Talep Yönetimi Neo-klasik sanayi yer seçimi teorisi	Neo-liberal monetarist teori Arz-yönlü ekonomi	Kuramsal, Evrimsel Ekonomi
Bölgesel Büyümenin Kaynağı	Dıştan Kışkırtılan (Dış Talep, Devletin yeniden dağıtıcı kararları, ulus-aşırı firmaların dış kararları)	İçten Gelişen (Tabandan Kalkınma)	İçten Gelişen (Teknik ve Organizasyonel Yenilik) (Eklenen ve Güzergah Bağımlı)
Bölgesel Gelişme Dinamiğinin Öğeleri	Kapital Birikimi Yatırım Dinamiği Düşey olarak bütünleşmiş ekonomi Ticaret konusunda karşılıklı bağımlılıklar (Girdi-çıktı ilişkileri)	İnsan Sermayesinin Gelişimi Düşey Çözülme Yatay Olarak Bütünleşmiş Ekonomi Kollektif Girişimcilik Ticaret konusu olmayan karşılıklı bağımlılıklar	Teknik ve Organizasyonel Yeniliklere Yönlendirilmesi Yarı-düşey Bütünleşme Sosyal kapital yaratıllması Ekonomik İlişkilerin Toplumsala Gömülü Olması Ticaret Konusu Olmayan Karşılıklı Bağımlılıklar

Çizelge 2.1 : (devam) Bölgesel Politika Değişimlerinde Dönemlerin Genel Özellikleri, (Tekeli ve Pınarcıoğlu, 2004)

Mukayeseli Üstünlük için Nedenler	Verili Üstünlükler (Coğrafik Üstünlükler) Ölçek Ekonomileri+ Yığılma Ekonomileri	Tarihsel olarak birikmiş üstünlükler Kapsam Ekonomileri+ Yığılma ekonomileri Ortak Kullanılan Altyapılar	Tarihsel Olarak Birikmiş Üstünlükler Ağ Dışsallıkları (Yerel Ağlar, Yerel-üstü Ağlar)
Mekanın Temsili	Mekanın Alansal Temsili Neo-Kantçı Bölge	Nokta dağılımların mekansal yoğunlaşması olarak yerel	Mekanın Ağsal Temsili
Bölgesel Ekonominin Büyüme Dinamiklerinin Mekansal Yansıması	Büyüme Kutbu Büyük İtme (Big Push) Yayılma Etkisi Geri Yıkama Etkisi	Marshallgil Sanayi Mıntıkaları Yeni Sanayi Mekanları	‘’Innovative Learning Region’’ ‘’Territorial Innnovation Models’’ Yenilikçi Ortam (Milieu) Yer Bağımlı=Güzergah Bağımlı
Epistomolojik Konumu	Deterministik Ön Kestirimin Olanaklılığı Niceliksel Büyüme Simülasyonu	Olumsal İlişkiler Koşullu-olasılıklı tarihsel oluşum senoryaları	Eleştirel Gerçekçilik Kendini Düzenleyen Sistem Kaotik Oluşum Kuramsal Evrime Dayalı Tarih

Tablodan da anlaşılabileceği gibi, sonuç olarak bölgesel gelişme politikalarının geçirdiği dönüşüm üç alt başlıkta şu şekilde özetlenebilir:

İkinci Dünya Savaşı’ndan 1970’li Yılların Sonlarına Kadar Süren, Bölgesel Gelişmenin Devlet Etrafında Tanımlandığı Dönem: Bu dönemdeki bölgesel politikalar; İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra oluşan dünya koşulları içinde gelişmiş ve 1970’li yıllarda yaşanan krizler sonucu geçerliliğini yitirmeye başlamıştır. Bu dönemde Keynesci birikim stratejileri hakim hale gelirken, devlet büyüme sürecinde önemli bir rol üstlenmiş ve doğrudan bir aktör olarak müdahaleci işlev görmüştür.

1980’lerde Başlayıp 1990’lı Yılların Ortalarına Kadar Süren, Piyasa Merkezli Bölgesel Gelişme Dönemi: Bu dönemdeki bölgesel politikaların gelişmeye başlaması savaş sonrası ekonomik düzenin kendini yeniden üretmekte zorluklarla karşılaşmasından sonra ortaya çıkmıştır. Keynesci ve ithal ikameci gelişme stratejilerinin 1970’li yıllarda içine düştüğü bunalım ve bunun sonucunda hakim hale gelen neo-liberal ekonomik politikalar Keynesci politikaları geri plana itmiş ve özel sektörün ve piyasanın desteklenmesine yönelik politikalar öne çıkarılmaya başlanmıştır.

1990'lı Yılların Ortalarından Başlayıp Halen Süren Dönem: Bu dönemdeki bölgesel politikalar, dünyanın büyük ölçüde tek kutuplu hâle geldiği bir ortamda ve krizden çıkabilmek için gerekli teknolojik yeniden yapılanmanın yaşanmaya başladığı bir ortamda ortaya çıkmıştır. Teknolojik gelişmeler sonucu artık sanayi toplumundan, bilgi toplumuna; ulus-devletler dünyasından, küreselleşmiş bir dünyaya geçiş yaşanmaya başlanmıştır. Yaşanmaya başlayan bu geçiş çok önemli değişiklikler ortaya çıkarmıştır. Bilgi, üretimin temel faktörü hâline gelmiştir. Bu dönem, gerek piyasa gerekse de devlet merkezli gelişmenin yetersizliklerinden yola çıkarak, bu süreçte devlet ve piyasa ekseninde yerel yönetimleri ve sivil toplum kuruluşlarını da dahil etmeyi hedefleyen "yönetişim" dönemi olarak adlandırılabilir.

Yönetişim dönemi olarak adlandırılan bu dönem içerisinde küresel rekabette avantaj elde etmek, farklılaşmak ve yatırımcılar için cazip koşulları sunmak gibi unsurların önemi artmıştır ve bu gibi unsurları tesis etmek bölgeler açısından adeta bir zorunluluk halini almıştır. Bu yeni yönetişim sürecinde bölgeler öne çıkan aktörler olmuş ve bölgesel/kurumsal yapılanmalar olan Bölgesel Kalkınma Ajansları küresel rekabetin bir aktörü haline gelmiştir (Özer, E., 2008).

2.5 Türkiye'de Bölgesel Politika ve Teorilerin Gelişimi

Bölgesel dengesizlik ve ülke içi sermayenin belli noktalarda toplanması Türkiye için Osmanlı zamanında var olan ve Cumhuriyet döneminde devam eden bir süreç olmuştur. 17. yüzyıldan itibaren gelişmiş batılı ülkelerin hammadde bulmak için Türkiye'nin güney ve batı kesimleriyle sağladığı ticari gelişmeler, bu bölgelerin diğer bölgelerden daha fazla gelişmesine ön ayak olmuştur ve bu durum Türkiye için daha sonraki evrelerde desteklenmiştir. Cumhuriyetin kuruluş yıllarında, Türkiye'nin çeşitli yöreleri arasında varolan gelişmişlik farkları, zaman içinde giderek artmıştır. Ekonomik yönden olduğu kadar sosyal adalet yönünden de arzulanmayan bu dengesizliğin ortadan kaldırılması için zaman içerisinde birçok program uygulanmıştır (Dinler, Z., 1994). Cumhuriyet sonrası 'ulus oluşturma' dönemlerinde ise Doğu bölgelerinin sosyopolitik faktörlerle gelişme eksenlerinin dışında kaldığı görülmektedir (Arslan, K. 2005).

Liberal ekonominin hüküm sürdüğü ve devletçilik anlayışının yaşandığı 1950'lerde, ekonomik gelişmenin devlet tarafından sağlanması amacıyla kamu hizmetleri ve sanayi yatırımlarının yeniden dağıtılması amaçlanmıştır. Bununla birlikte Türkiye'de

bölgesel farklılıkları gidermek için 1960'lı yıllarda planlı ekonomiye geçişle birlikte büyüme merkezleri yaratma amaçlı kalkınma çabaları başgöstermiştir. Bu düşünceye göre devletin, bu büyüme merkezlerindeki küçük işletmelere devlet yatırımı ve desteği sağlamak için çeşitli bölgesel planlar ve bölgesel kalkınma projeleri ortaya koyacağı düşünülmüştür (Göymen, K., 2005).

Türkiye ekonomisinde izlenen kalkınma politikaları açısından planlı kalkınmaya geçişle birlikte, Devlet Planlama Teşkilatının kuruluş yılı olan 1960 yılı önemli bir tarih olarak kabul edilmektedir. Türkiye'de planın bir toplum düzeni aracı olarak benimseyip uygulamaya aktarılması ise 1961 Anayasası ile gerçekleşmiştir. 1961 Anayasasında yer aldığı üzere ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınma plana bağlanmakta ve kalkınma bu plana göre gerçekleştirilmektedir (Tunç, 1997). Ne var ki 1950'lerde uygulanan devletçilik ve liberal ekonomi ile 1960'lardan itibaren uygulanmaya çalışılan planlı dönem kalkınma çalışmaları bölgeler arası farkları azaltmamış bilakis Batı bölgeleri lehine arttırmıştır.

1980'ler yaşanırken ise bölgesel ekonomide içten kaynaklı gelişme teorilerinin ortaya çıkıp değerinin yükselmesiyle birlikte, Kalkınmada Öncelikli Bölgeler (KÖB)'deki yerel potansiyelleri güçlendirmek, yerel girişimcileri desteklemek yönündeki teşvikler Türükiye'nin Bölgesel politikalarında önemli yer tutmuştur (Didem, 2002.). Yatırımcılara prim tahsisi olarak verilen yardımlarla birlikte Doğu bölgelerinde küçük çaplıda olsa özel yatırımcık başlatılmış ve bazı gelişme odakları oluşturulmuştur.

1990'lı yıllarda güvenlik problemleri ve kamu sektörü kaynak darboğazı etkenleriyle sürdürülebilir olmayan söz konusu politika, Batı ülkelerindeki gibi dinamik ve sistematik bir makroekonomik politikaya dönüşmek yerine büyük ölçüde zorunlu olarak kesintiye uğratılmıştır. Aynı dönemde ulusal rekabet gücünün arttırılması problemi Türkiye'de finansal teşvikler aracılığıyla ihracatın arttırılması olarak uygulanmış ve bu kısmi uluslar arası entegrasyon etkisi ekonominin yapısal dönüşümüne ve kamu sektörünün rolünün değişimine yol açamamıştır (Ercan, 1999).

20. yüzyılın son yıllarında ve 2000'li yıllara gelindiğinde ise Türkiye'de yaşanan krizlerin ekonomiyi önemli ölçüde etkilemesinden sonra bölgesel politikalar da reform ve bölgesel politikaların uygulanabilmesi için uygun ortamın yaratılması görüşü benimsenmiştir. Bu sürecin oluşmasında, Avrupa Birliği (AB) ile uyum

sürecinin başlamasının ve AB'nin bölgesel politikalarının Türkiye'ye uygulama çabalarının oluşturması da yadsınamaz bir gerçektir.

10-11 Aralık 1999 tarihinde gerçekleştirilen Helsinki Zirvesinde, Türkiye diğer aday ülkelerle eşit şartlarda Avrupa Birliği'ne aday ülke olarak kabul edilmiştir. Bu dönemdeki bölgesel politikalar, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyelik hedefi üzerinden şekillenmekte olup Yeni Bölgeselleşme Paradigması ile uyumlu olarak uygulanmaya başlanmıştır. Bölgeselleşme paradigması; bölgesel politikaların küresel rekabet sürecinin karşılaştırmalı üstünlükler temelinde yerel uzmanlaşma sürecini hızlandırması, yerel girişimciliğin, yerel kaynakların harekete geçirilmesi, yerel potansiyellere de bağımlı olarak belirli sektörlerde uzmanlaşma becerisi gösterebilen yörelerin, dünya ekonomisi içerisinde rekabet avantajı elde edeceği yaklaşımını esas almaktadır.

Bu paradigma değişimi ve Türkiye'nin AB'ye aday olması ile birlikte; AB sistemine uygun politika yapımı, bölgesel yapılanma sistemi ve planlama çalışmaları oluşturulmaya başlanılmıştır.

Bu açıklamaların ışığında Türkiye'de bölgesel politikaların evrimi ve politika uygulamalarını gelişimi beş dönemde incelenebilir. Bu dönemler; ekonomik gelişmelerin devlet tarafından desteklendiği ve yürütüldüğü Devletçi Dönem (1923-1959), Bölgesel Planlama ve Kalkınmaya Vurgu Dönemi (1960-1972), İl Temellinde Planlama Dönemi (1973-1977), Neo-liberal Politikaların Kabul Edildiği Dönem (1978-1994) ve Bölgesel Farklılıkları Gidermek İçin Yapısal Reformların Olduğu Dönem (1995-…) olarak sıralanabilir (Göymen, K.,2005).

2.5.1 Devletçi dönem (1923-1959)

Bu dönemde bölgesel politikanın ana stratejisi yeni bir siyasal ve idari sistem altında ulusal bir ekonomi ve toplumun yaratılması; nüfusun ülkenin çeşitli yerlerine dağıtılması (başkentin İstanbul'dan Ankara'ya taşınması da bunun bir işaretiydi); sanayi tesislerinin İstanbul ve Marmara Bölgesi dışında, Orta Anadolu ve İç Ege'de kurulması; ülkenin çeşitli yerlerini birbirine bağlayan bir demiryolları sisteminin geliştirilmesiydi (Eraydın, 2001).

Bu dönem, dünya ekonomisi ile hammadde ihracatçısı bir ülke olarak eklemlenme, tarım ve ticaret sermayesi birikimine dayalı gelişme, iç pazarın bütünleştirilmesini

amaçlayan iktisadi politikaların yanı sıra ülke sınırlarını güvence altına almayı hedefleyen iç ve dış politikalarla karakterize olmaktaydı (Bayramoğlu, S., 2005).

Cumhuriyetin yeni kurulmasıyla birlikte bu dönemin mekan organizasyonu, bundan önceki döneme bir tepki olarak doğduğunu söylemek pek de yanlış bir tabir sayılmaz. Osmanlı İmparatorluğu'nun çökmesi ile birlikte dengesiz ve başka ülkelere eklemlenmiş bir politika ve mekan organizasyonu yerine, bu dönemde katı bir merkeziyetçilik uygulanmıştır.

1923'ten 1946 yılına kadar, Osmanlı toplum düzeninin doğurduğu sonuçlara reaksiyonun yoğunluğunun düşmediği dönemde, ülkenin mekan organizasyonu bakımından anlamlı olan hedefleri, Batılılaşma, Osmanlı imajının kaldırılması, emperyalist etkilerin minimuma indirilmesi, milli sanayinin korunması, Anadolu'nun geliştirilmesi olmuştur (Tekeli, İ., 2008).

Devletin taşra örgütlenmesinin il-ilçe esasına oturtulması ve yerel yönetimler üzerindeki merkezi yönetim vesayeti bu mantığın bir sonucu olarak doğmuştur. Bölge ölçeğinde örgütlenmelerin, dönemin kendine özgü siyasal yapısına bağlı olarak, siyasal bir gerekçe yani 'güvenlik' kaygısı ile ortaya çıkmıştır ve 'Umumi Müfettişlikler' (UM) deneyimi bunun en somut sonucudur . (Bayramoğlu, S., 2005). UM'lerin kurulmasında, 1920'lerin sonlarında Türkiye'de çeşitli ayaklanma ve isyanların yaşanmasının payı büyüktür. İçsel koşullara ek olarak 1930'ların başından itibaren dünyada esen savaş rüzgarları, milliyetçiliğin yükselişi gibi etmenlerde bölge müfettişliğinin devletin güvenliğini ve sınırlarını korumak için geliştirilen bir politika olarak görülmesini kolaylaştırmaktadır. Türkiye'de 1929'a kadar yürülükte kalan 1913 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesi'ne göre ülkenin teftiş bölgelerine ayrılması yönetim açısından gerekli görülmektedir. Bu sayede görevlendirilen yetkililerle bir tür "bölge plancılığı" yapılacağı düşünülmüştür (Keleş, R.,2006). 1927'de çıkarılan 1164 sayılı Umumi Müfettişlik Teşkili'ne Dair Kanun ile de birden çok ili ilgilendiren ve ortak çalışmaları gerektiren işlerin görülmesi için UM'in kurulması öngörülmüştür (Sinan, E., 2007).

Güvenlik gerekçesiyle oluşturulan UM'ler dönem boyunca ekonomik anlamda sadece Trakya'da kurulan UM'in, bazı köylerin kalkınmasına dönük olarak çalışmalar yaptığından ötürü bu dönem bölgesel politikalara hakim olan bölgesel yapılanma aracı olarak varsayılmalarını sağlamaktadır. Her ne kadar ekonomik

anlamda faaliyet alanı belirtilmiş olsa da hizmet alanı denebilecek bölgesel bir ölçekten söz edilmemektedir. 1952 yılında 5990 sayılı kanun ile birlikte hukuki kaynakları da ortadan kaldırılmıştır (Bayramoğlu, S., 2005).

Devletçiliğin ve katı merkeziyetçiliğin uygulandığı bu dönemin politikaları Osmanlı düzenine bir tepki olarak doğmuştur ve yapılan her hamlede bunun izleri görülmüştür. Bu politikaları dört grupta toplayabiliriz (Tekeli, 1967);

Yeni yönetimsel ve kültürel merkezin İstanbul'da Ankara'ya taşınması: 'Büyüme Kutupları' yaratma politikası bağlamında oluşturulan bu süreç iyi bir uygulama örneği olmuştur. Karar verme mercilerinin bu şehre taşınması ve şehrin gelişmesi için çaba sarfedilmesi sayesinde Ankara bugün kendi kendine yeten ve çevresini geliştiren bir merkez konumuna gelmiştir.

Birçok il merkezinin idari ve kültürel merkez haline getirilmesi: Ankara örneğinin işlemiş olması sebebiyle Türkiye'de il merkezlerinin kültürel merkez yapılmaya çalışılmış ve modernleşmenin bu şekilde yayılacağı düşüncesi oluşmuştur.

'Ülkeyi demir ağlarla örmek': Ulaştırma politikalarından en önemli ve istikrarlı bir şekilde uygulanan ise demiryolu politikası olmuştur. Savaş döneminde bozulan demiryollarını düzelterek ve gelişme için demiryolları oluşturularak ulaştırmanın ilerlemesi esas alınmıştır.

Küçük Anadolu şehirlerinde büyük devlet sanayileri yaratılması: Bu sanayilerin kurulmasındaki asıl amaç belirli üretimleri yapmalarının yanı sıra çevresine sosyal değişmeyi getirerek, kuruldukları şehirde özel sektörün gelişmesine olanak tanıyıp buraları kendi kendilerine gelişir bir hale getirme politikasıdır.

Bu bağlamda sanayileşme çabaları devlet eliyle üretilmeye çalışılmıştır. Ancak daha sonra, yatırımları daha çok İstanbul ve Marmara Bölgesi'nde yoğunlaşan, yeni ortaya çıkmaya başlamış olan özel sektör de bu sanayileşme hamlesine katılmıştır (Kuruç, 1999). Bu anlamda, devlet kamu yatırımlarını ülkenin farklı yerlerine, özellikle daha geri kalmış Doğu bölgelerine yaymak istemişse de, bu niyet sadece belli bir ölçüde gerçekleşebilmiştir (DPT, 2000). Ayrıca, devletin yeni sınırlarının tanımlanması Doğu ve Güneydoğu bölgelerinin daha önce (Arap ülkeleri ve İran ile) sahip oldukları ekonomik bağları da kaybetmelerine yol açmış, bu nedenle Türkiye'nin diğer bölgelerinden daha geride kalmalarına neden olmuştur. Dahası, Lozan Anlaşması uyarınca Türkiye ve Yunanistan arasında gerçekleşen nüfus mübadelesi

de mübadelenin yapıldığı bölgelerde insan kaynakları ve toplumsal sermaye kaybı yaratarak ciddi sorunlar yaratmıştır (Tekeli, 1967).

2.5.2 Bölgesel planlama ve kalkınmaya vurgu dönemi (1960-1972)

Türkiye, II. Dünya Savaşı sonrasında farklı bir gelişim çizgisine kaymıştır. Bu eğilimler, 1950'lerin ortalarına doğru olgunlaşarak yeni bir dönemi başlatmıştır. Ekonomi de dışa açılma ve tıkanma, ertesinde ithal ikameci sanayileşmeye geçiş, devletin ekonomik rolünde değişiklikler, gerek tarımdaki dönüşümler, gerekse ithal ikameci sanayileşme politikaları ile bağlantılı olarak kentleşmenin hızlanması, çok partili hayata geçiş dönemin temel karakteristikleridir. 1960 yılında buna planlama da eklemlenmiştir (Bayramoğlu, S., 2005).

1960 yılında ekonomik gelişmeyi kalkınma planlarıyla yönlendirmek amacıyla DPT kurulmuştur. 1960 yılından sonra bölge planlaması yapma görevi de 1958 yılında kurulan İmar ve İskan Bakanlığı'ndan DPT'ye verilmiştir. 1963 yılından itibaren başlayan beş yıllık kalkınma planları uygulaması günümüzde 9. Kalkınma Planı çalışmalarıyla devam etmektedir. İlk kez 5 yıllık yerine 7 yıllık bir süreyi kapsayan 9'uncu kalkınma planı 2007- 2013 yıllarını kapsamaktadır. Planlı dönem uygulamalarında bölgesel gelişme yaklaşımlarının karşılaştırılması için uygun bir yaklaşım, beş yıllık kalkınma planlarının bu perspektif içinde değerlendirilmesidir (Küçüker, C., 2001).

Türkiye'de ekonomik olmaktan çok sosyal ve politik etkenlerle şekillendirilen bölgesel politikalar ilk kez farklılıkların ivme kazanarak arttığı 1960'li yıllarda gündeme gelmiştir. 1963 yılında başlayan planlı dönemde hazırlanan beş yıllık ulusal kalkınma planlarında 'yatırımların dağılımında bölgesel kalkınma esas alınacaktır' ilkesi hep yer almıştır.

1963 – 1967 tarihleri arasındaki Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (BYKP) ile Türkiye'deki bölgeler üç gruba ayrılarak incelenmiştir: Potansiyel gelişme bölgeleri, geri kalmış bölgeler ve büyükşehir (metropoliten) bölgeler. Potansiyel gelişme olanaklarına sahip olan bölgelerde kalkınmanın hızlanması için bazı sektörlerin seçilmesi ve yatırım teşvikleri ile yatırımların bu bölgelerde yoğunlaştırılması amaçlanmıştır. Amaca yönelik olarak Antalya bölgesinin turizm ve tarım, Çukurova bölgesinin tarım ve sanayi, Zonguldak bölgesinin ise sanayi sektörü öncülüğünde gelişeceği öngörülmüştür. Ekonomik ve sosyal ölçütler açısından geri kalmış olan

Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerine kamu hizmetlerinin dağıtılmasında eşitlik ilkesine göre öncelik verilmiştir (Hiç, S., 1994). Ekonomik faaliyetlerin yoğun bir biçimde toplandığı gelişmiş metropoliten kentlerin daha fazla büyümesini önlemek için Doğu Marmara Bölgesi içinde yeni büyüme ve çekim merkezlerinin yaratılması öngörülmüştür.

1968 – 1972 tarihleri arasındaki İkinci BYKP'da bölge planlamasının önemi vurgulanarak kalkınma planlamasında yeralan bölgesel gelişme, kentleşme ve yerleşme politikalarıyla uyumlu bir bölge planlaması uygulaması kararlaştırılmıştır. Bu planda ilk plandaki görüşlere ek olarak kalkınma planlarından bağımsız bir bölge planı hazırlanamayacağı görüşü benimsenmiştir. Ayrıca bu plan döneminde geri kalmış bölgeler için kalkınma teorisinde formüle edilen ve ekonomik ve sosyal gelişmeyi çevresine yayacağı varsayılan büyüme kutupları (merkezleri) önerilmiştir. Az gelişmiş bölgelerde gelişmenin motor gücü olarak büyüme merkezlerinin belirlenmesi ve düzenli kentsel gelişmenin sağlanması amacıyla bölge yerleşme planlarının hazırlanması kararlaştırılmıştır. Kamu yatırımlarının belirlenen bu büyüme merkezlerinde yoğunlaştırılması ve altyapının tamamlanmasıyla birlikte özel sektör yatırımlarının bu stratejik cazibe merkezlerine çekileceği öngörülmüştür (Küçüker, C., 2001). Ayrıca vergisel teşviklere ek olarak organize sanayi bölgeleri oluşturma ilkesi benimsenmiştir.

Fakat problem ve strateji belirleme - planlama - politika önceliklerini saptama - araç ve uygulama birimlerini oluşturma uygulamaları izleme - sonuçları değerlendirme sistematiği izlenmeyen planlamada bölgesel planlama alt unsur olmamıştır. Her açıdan yetersiz potansiyeli olan az gelişmiş bölgeler için strateji belirlemenin zorluğu, politika yapımcılarını bir ölçüde kendi iç tutarlılığı olan stratejisiz bir yaklaşımı benimsemeye yönlendirmiştir (Bilen, G., 2006).

Bu durum karşısında, özellikle Güneydoğu ve Doğu Anadolu'da bazı bölgeler 1968'de Bakanlar Kurulu'nun almış olduğu bir kararla Kalkınmada Öncelikli Bölgeler (KÖB) olarak kabul edilmiştir. O zamandan beri yatırım teşvikleri asıl olarak bu bölgelere ayrılmaktadır. Bu şekilde kamu yatırımlarındaki vurgu büyüme merkezlerinden KÖB'lere kaymıştır. Ancak KÖB'ler bölgesel ölçekte değil il ölçeğinde tanımlanmışlardır. Ayrıca KÖB'lerin belirlenmesinde ekonomik kriterlerden ziyade siyasi kaygılarla hareket edilmiştir. Bu durumda popülist ve

kayırmacı devlet asıl oyuncu olmayı sürdürmüş; yerel paydaşları harekete geçirme yolunda neredeyse hiç çaba gösterilmemiştir (Göymen, K.,2005).

2.5.3 İl temellinde planlama dönemi (1973-1977)

1973 – 1977 tarihleri arasındaki Üçüncü BYKP'da planda bölgesel kalkınma ve planlama yaklaşımı Birinci ve İkinci Plana göre daha yüzeysel bir hal almıştır ve 3. BYKP'nda bölge kelimesi oldukça yabancıdır. Plan yapılırken bölgecilik kaygısı yüzünden 'bölge' kelimesi kullanılmamış bunu yerine 'yöre' kelimesi tercih edilmiştir. Bunun nedeni ise kısa bir süre içinde bölgesel eşitsizliklerin üstesinden gelme çabalarının kaynakların ekonomik bakımdan etkin olmayan bir şekilde dağıtılmasına neden olarak; sermaye birikimini ve ulusal ekonomik kalkınmayı yavaşlatacağı düşüncesidir. Bu nedenle geri kalmış bölgelere doğrudan kamu yatırımı yapmak yerine özel girişimlere teşvik dağıtma yaklaşımı öne çıkmıştır (DPT, 2000).

Planda, ulusal ölçekteki yatırımlara ekonomik kriterlere göre yer belirlenmesi istenmiştir. Bölgesel dengesizliklerin ise, uzun dönemde, bölge kaynaklarının harekete geçirilmesi ve yerel yönetimlerin etkin çalışmasıyla ortadan kalkacağı varsayılmıştır (DPT 2000).

3. BYKP döneminde DPT'de "Kalkınmada Öncelikli Yöreler Dairesi" kurulmuş olmasına, her yıl teşvik tedbirlerinden yararlanma da yol göstermek üzere programlar da geri kalmış yörelerin isminin sayılması ilkesinin getirilmesine ve bu daireye geri yörelerde küçük mahalli tasarrufların yönlendirilmesinde ufak da olsa bir ödenek verilmiş olmasına karşın; diğer plan dönemlerine göre bölgeler arası dengeyi sağlamak amacına ikincil bir yer verilmiştir. Kalkınmada öncelikli yörelerin ancak potansiyeli olan alanlarda geliştirilmesi, bölgesel eşitliği sağlamak için kalkınma hızından fedakarlık yapılamaması ilkesi benimsenmiştir (Tekeli, İ., 2008).

Ancak, Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın bölgesel kalkınmaya önemli bir katkısı olduğu da söylenebilir. Bu planda bölgesel farklılıklar sorununun uzun vadede sadece bölgesel kaynaklar kullanılarak, yerel yönetimlerin güçlendirilmesiyle çözülebileceği öngörülmüştür. Bu öngörü bunu takip eden dönemde bölgesel politikaların ana eksenini oluşturmuştur. Bu nedenle, bir sonraki planlama döneminde yukarıdan dayatılan özel kalkınma planları karşısında yerel kalkınma projeleri önem kazanmıştır (Göymen, K.,2005).

2.5.4 Neo-liberal politikaların kabul edildiği dönem (1978-1994)

En önemli bölgesel politika çabaları Dördüncü (1979-1983), Beşinci (1985 1989) ve Altıncı (1990-1994) Beş Yıllık Kalkınma Planları'nı kapsayan dönemde ortaya çıkmıştır. Dönemin başlangıç yıllarında Türkiye ekonomik ve siyasal bir krize tanık olmuş, 1980'lerin hemen başlarında yaşanan kökten değişimle siyasal yaşamın her yönü ciddi şekilde etkilenmiştir. 1980 askeri müdahalesinden sonra gelen yeni sivil hükümet (Anavatan Partisi) bölgesel politikalara ve bölgesel kalkınmaya da etkisi olacak neo-liberal politikaları başlatmıştır (Ergin, D., 2002).

İlk kez 4. BYKP'nda ulusal ekonomik bütünleşmenin, sektörler ve bölgelerarası bağların güçlenmesi, mal ve hizmet akımlarının yoğunlaşması ile sağlanacağı görüşü uygulanmış ve bu anlamda aralarında belli toplumsal ve ekonomik iş bölümü olan yerleşme merkezleri aracılığıyla bir mekan örgütlenmesi gereği belirtilmiştir. Teşvik önlemlerinin sanayinin bölgeler arası dengesiz dağılımını giderecek yönde geleneksel kullanılmasına ek olarak, teşvik sisteminin ürün ve mekan bazında kademelendirilmesi ve alınacak önlemlerin bölgeler için farklılaştırılması önerilmiştir. Ayrıca geri kalmış bölgelerdeki yerel sermayenin bu bölgelerdeki kaynak ve olanakları değerlendirerek bölgenin kalkınmasında aktif rol alması gerektiği belirtilmiştir. Dördüncü planda Kalkınmada Öncelikli Yöreler politikaları çerçevesinde, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerine ilişkin sorunların bir bölgesel gelişme anlayışı çerçevesinde ele alınmasının itici bir güç olacağı vurgulanarak üçüncü plandaki anlayıştan bir sapma gösterilmiştir (Hiç, S., 1994).

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, "Sosyal Hedef ve Politikalar"ın yer aldığı dördüncü bölümde, "Bölge Planlaması" ve "Kalkınmada Öncelikli Yöreler" başlıkları altında ekonomik gelişmenin alansal dağılımı için saptanan hedef ve politikalara yer verilmektedir. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı ile Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı arasında, kalkınmada öncelikli yöreler yönünde öngörülen hedefler arasında büyük paralellik vardır. Dördüncü planda yer alan "bölgesel gelişme"ye ilişkin hedefler, Beşinci Planda yerini bölge planlamasına bırakmıştır. Böylece, 1963 yılında ilk planla benimsenen, 1973 yılında üçüncü planla terkedilen bölge planlama ilkesi, on yıl sonra yeniden benimsenmiştir (Dinler, Z., 2008).

Belirtildiği üzere Dördüncü Beş Yılık Kalkınma Planı'ndaki, Kalkınmada Öncelikli Yörelere ilişkin esasların büyük ölçüde korunduğu beşinci planda, on sene önce

terkedilen bölge planlaması yeniden benimsenmiştir. Ne var ki, bu bölge planlama ilkelerinde de merkezi plan ile bölgesel plan arasındaki ilişkilerin ne olacağı konusunda açıklık yoktur. Öte yandan, ilk iki planda bölge planlaması benimsenirken geri kalmış bölgelerin bünyesinde kalkınma kutuplarının seçilerek yatırımların buralarda yoğunlaştırılacağı öngörülüyorken, Beşinci Planda, kalkınma kutupları yaratılmasından hiç söz edilmeyerek, iktisadi açıdan gelişmekte olan bölgelerle, belirli sektörler açısından gelişme potansiyeline sahip olan bölgelerde, bölge planlamasına gidileceği belirtilmektedir. Ancak bu plan döneminde bölge planlaması ile ilgili herhangi bir uygulama başlatılmamıştır. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, Türkiye'de Yerleşme Merkezlerinin Kademeleşmesi çalışmasına dayalı olarak saptanan 16 bölgeli ayırımın benimsenmiş olması, bu planı ilk dört plandan ayıran en önemli özelliktir. Planlı dönemde ilk defa Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, bölgesel ayırıma yer verilmiş olduğu görülmektedir. Büyük kent sorunlarına da 1. BYKP'nından sonra, yeniden 5. BYKP'da yer verilmiştir (Dinler, Z., 2008).

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, gelişmiş ve geri kalmış yörelerin sorunları "Bölgesel Gelişme" ve "Kalkınmada Öncelikli Yöreler" başlıkları altında, iki ayrı bölümde ele alınmış ve izlenecek ilke ve politikaların neler olacağına yer verilmiştir. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ile Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı arasındaki en önemli farklılık, 5. BYKP'da yer alan "Bölge Planlaması" yerini 6. BYKP'nda, "Bölgesel Gelişmeye" bırakmış ve bölge planlaması yaklaşımı yeniden terkedilmiştir. 6. BYKP'nda, bölgesel gelişmeye ait ilke ve politikalarda bölge planlamasından söz edilmezken, bu defa "Kalkınmada Öncelikli Yöreler"e ilişkin ilke ve politikalar arasında "Kalkınmada Öncelikli Yörelerde daha ayrıntılı çalışmalar yapabilmek amacıyla bölge ve alt-bölge bazında planlar yapılacaktır" ifadesiyle yeniden bölge planlamasından söz edilmektedir. Ancak, 5. BYKP'ndaki 16 bölgeden oluşan bölgesel ayırımdan söz edilmemektedir. KÖY'de, gereksinim duyulması halinde bölge planlamasına gidileceği, özel amaçlara ve belirli sorunlara yönelik bölgesel plan yapılabileceği ifade edilmektedir. Bu iki kalkınma planı arasında, kalkınmada öncelikli yörelerle ilgili ilke ve politikalar arasında paralellik vardır (Dinler, Z., 2008). Planda bölgesel gelişmeye ilişkin ilke ve politikalar sekiz madde halinde sıralanmıştır (Dinler, Z., 2008):

1. Ekonomik kalkınmanın bölgelerarasında dengeli olması ve bölgesel gelişmeye ilişkin çalışmaların refahı artırıcı ve yaygınlaştırıcı yönde olması gerekmektedir.

2. Bölgesel gelişme çalışmalarına esas olacak bilgiler uluslar arası standartlara uygun olacak, yapı ve potansiyel araştırmaları sürdürülecek ve bu çalışmalar çerçevesinde teşvik sistemi gerçekleştirilecektir.

3. Polarize bölge saptama çalışmalarının yapılması öngörülmektedir. Polarize bölgelerinin merkezlerinin etki alanları, karşılıklı mal, hizmet, nüfus, haberleşme akımları ve coğrafi konumlan dikkate alınarak saptanacaktır. Böylece bölge tanımları geliştirilerek, bölgesel gelişme çalışmaları sürdürülecektir.

4. Bölge gelişme şemalarında ve bölgesel gelişme çalışmaları çerçevesinde alınan kararların uygulamaya aktarılabilmesi için gerekli tedbirler (ekonomik, sosyal, idari, hukuki ve mali tedbirler) ile mekanizmalar birbirleriyle ilişkili biçimde belirlenecektir.

5. Bölgesel kalkınma politikalarının tesbiti ve uygulamasında Avrupa Birliği'nin bölgesel politikalarında gözetilen amaçlar ve uygulamalar dikkate alınacaktır.

6. Sanayinin yurt düzeyine dengeli dağılımı ve sınai gelişmenin teşviki amacıyla, organize sanayi bölgelerinin yapımına devam edilmesini öngörmektedir. Organize sanayi bölgelerinin yerlerinin saptanmasında ise, bölge gelişme şemaları göz önünde tutulacaktır.

7. Metropoliten alanlara yönelen nüfusu azaltmak, bölgelerarası ve bölge içi göçü kontrol altına almak ve yönlendirmek ve metropoliten bölgelerdeki sanayi yoğunluğunun artmasını önlemek için, metropol altı kentler, orta büyüklükteki merkezler, az gelişmiş bölgelerin merkezi konumundaki şehirlerin gelişmesi desteklenecektir. Nüfusun kırda tutulabilmesi ve aşırı kentleşmeyi önlemek için de, kırsal yerleşme birimlerinin merkezi nitelikte olanlarının saptanıp (burada merkez köyler kastedilmektedir) gelişmeleri desteklenecektir.

8. Metropollerin sorunlarının azaltılması içinse, metropoliten alan planlaması ve metropoliten alan idarelerinin oluşturulması öngörülmektedir.

2.5.5 Bölgesel farklılıkları gidermek için yapısal reformların olduğu dönem (1995-…)

VII. Planda, önceki planlardan farklı olarak, "Bölgesel Dengelerin Sağlanması" ana başlığı altında; bölgesel gelişme, il planlama, metropollerle ilgili düzenlemeler konularına yer verilmektedir. Yedinci Planın temel ilkelerinden biri, her yönüyle (ekonomik-toplumsal-kültürel-siyasal) bir bütün olan "sürdürülebilir kalkınma"nın, ulusal birliği/bütünlüğü arttırmak amacıyla bölgelerarası gelişmişlik farklarını azaltıcı yönde ele alınması gerekliliği düşüncesidir. Bu amaçla, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri öncelikli olmak üzere, ülkenin göreli olarak geri kalmış yöreleri için, kaynakları ve gelişme potansiyelleri göz önünde bulundurularak bölgesel gelişme projelerinin hazırlanması kabullenilmiştir. Bu bağlamda, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'nde coğrafi bütünlük gösteren iller için, bölge ve altbölge bazında "Aksiyon Planı" uygulamaya konulmuş, söz konusu illerin bazı acil gereksinimlerini karşılamak için 1994 yılında "Acil Destek Programı" uygulanmıştır (DPT, 2005).

2000'li yıllara gelindiğinde, Türkiye'de bölgesel gelişme konusunda önemli mesafeler alınmasına rağmen, bölgelerarası gelişmişlik farkları sorun olmaya devam ettiği görülmektedir.

VII. Plan döneminde bölgesel gelişme projeleri ile bölge planlaması çalışmaları hızlandırılmıştır. Zonguldak-Bartın-Karabük Bölgesel Gelişme Projesi tamamlanarak uygulamaya konulmuş, Doğu Karadeniz (DOKAP) ve Doğu Anadolu (DAP) Bölgesel Gelişme Plan çalışmaları ise devam etmektedir. Doğu Akdeniz Bölgesel Gelişme Projesi ve Marmara Bölge Planının hazırlık çalışmaları sürdürülmektedir. Güneydoğu Anadolu Projesinde öngörülen fiziki ve sosyal altyapı proje yatırımlarına bu dönemde de devam edilmektedir (GAP, 2006). Büyükşehir Belediyeleri ve metropol alanlar içindeki ilçe belediyeleri, kentlerin fiziki olarak büyümesine karşın; kaynak yetersizliği, kaynakların etkili kullanılamaması, uzun dönemli hedeflerin belirlenememesi, yeterli nitelikli personel istihdam edilememesi ve eşgüdüm eksikliği nedenleriyle, altyapı hizmetlerini zamanında gerçekleştirememişlerdir. Metropol niteliği kazanmış yerleşme merkezlerinde yaşanan sağlıksız yapılaşma, enerji ve su yetersizlikleri, çevre kirliliği, ulaşım ve önemli boyuttaki işsizlik sorunları önemini korumaya devam etmektedir (DPT, 2005).

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında, ulusal kaynakların, en yüksek ekonomik ve sosyal faydayı sağlayacak şekilde geliştirilmesi ve bölgelerarası dengesizliklerin en aza indirilmesi temel amaçtır.

Bölgesel gelişme politikalarının uygulanmasında; sürdürülebilirlik, bölgelerarası bütünleşme, sosyal ve ekonomik dengelerin sağlanması, yaşam kalitesinin iyileştirilmesi, fırsat eşitliği, kültürel gelişme ve katılımcılık ilkeleri esas alınmıştır. Türkiye'deki bölgesel gelişme politikalarının AB politikalarına uyumu için gerekli çalışmalara hız verilmesi, bölgesel politikalar konusunda başlatılan işbirliğine yönelik çalışmalar yoğunlaştırılması en belirgin politika olmuştur.

8. BYKP ile bölge planlaması açısından uygulamaların kolaylığı ve ekonomik kararlarda tutarlılık sağlanması ve plan hedeflerinin iyi saptanabilmesi için Yerleşme Merkezlerinin Kademelendirilmesi Araştırması güncelleştirilerek plan bölgeleri oluşturulacaktır. Bölgelerarası gelişmişlik farklarının azaltılması, geri kalmış yörelerde yaşayan nüfusun refah düzeylerinin yükseltilmesi, metropollere büyük yük getiren göç eğilimlerinin istikrarlı bir dinamiğe kavuşturulması bu planın hedefleri arasında bulunmaktadır ve bu çerçevede; bölgelerin özellikleri, farklılıkları, gelişmişlik düzeyleri ve temel sorunları ile potansiyellerinin belirlenmesine yönelik bölge planlama çalışmalarına devam edilecektir. Gelir dağılımı dengesizliklerinin en aza indirilmesi, bölgesel gelişmenin hızlandırılması ve rasyonel kaynak dağıtımı açısından önem taşıyan, bölge planlarıyla uyumlu, il düzeyinde İl Gelişme Planları çalışmaları başlatılacaktır. Bu çerçevede, İl Planlama ve Koordinasyon birimleri güçlendirilecek ve il gelişme planlarının hazırlanması ve uygulanmasında ilgili tüm kesimlerin katılımı sağlanacaktır. Mahalli idareler koordinatörlüğünde, kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum örgütlerinin katılımı da sağlanarak, potansiyeli olan geri kalmış yörelerde, gelir artırıcı ve uygulamaya yönelik, küçük ölçekli yöresel projeler oluşturulacak ve uygulamalar yaygınlaştırılacaktır. Yeni sanayi odaklarının oluşturulmasında ve sektörel uzmanlaşma sürecinin hızlandırılmasında; eğitim ve danışmanlık hizmetlerine, Ar-Ge ve teknoloji desteğine, işbirliği ve ortaklıklar oluşturulmasına, girişimciliğin geliştirilmesine ve kurumsallaşmanın, uzmanlaşmanın hızlandırılmasına yönelik sınai destek faaliyetlerine ağırlık verilecek ve bu hizmetleri verecek destek birimleri, kurumsal ve finansal açıdan güçlendirilecektir (DPT, 2006). Yeni sanayi odaklarının oluşmasında önemli bir işlev gören ve altyapısı hazır olarak girişimcilere sunulan Organize Sanayi Bölgeleri ve Küçük Sanayi Sitesi

uygulamalarına ilave olarak, orta boy işletmelerin yaygınlaştırılması için Örnek Sanayi Siteleri uygulaması başlatılacaktır.

AB ile yürütülen üyelik müzakerelerine uyumlu hale getirmek maksadı ile 2006 yılında çıkarılan kanun ile 9. kalkınma planının çıkarılması bir yıl ertelenmiş ve 2007-2013 yıllarını kapsayan 9. Kalkınma Planı hazırlanmıştır. Bu planda Bölgesel Gelişme Politikasının merkezi düzeyde etkinleştirilmesi, Yerel dinamiklere ve içsel potansiyele dayalı gelişmenin sağlanması, Yerel düzeyde kurumasal kapasitenin artırılması ve kırsal kesimde kalkınmanın sağlanması başlıkları ile bölgesel gelişmenin sağlanması amaçlanmıştır. Bölgesel gelişme politikalarının, bir taraftan bölgelerin verimliliğini yükseltmek suretiyle ulusal kalkınmaya, rekabet gücüne ve istihdama katkıyı artırırken, diğer taraftan da bölgeler ve kır-kent arası gelişmişlik farklılıklarını azaltma temel amacına hizmet edeceği vurgulanmıştır.

Yukarıdaki açıklamalar genel olarak değerlendirilirse, kalkınma planlarının bölge planlamasına yaklaşımı genel olarak şöyle özetlenebilir: Son 35 yıldır planların bölge ve bölge planlamaya yaklaşımında kapsam ve ölçek açısından tutarsızlıklar olduğu görülmektedir. Bölge planlamaya yüzeysel değinilen III. ve IV. BYKP dönemleri dünyada da bölge planlamasının düşüşte olduğu yıllardır. V. BYKP'ı ve sonrasındaki Kalkınma Planlarında bölge planlaması kapsamının giderek genişlemesi ve bölge planlama pratiğine geçilmiş olması da yine dünyadaki "yeniden canlanma/değerlenme" süreci ile örtüşmektedir. Bölge planlamanın yeniden önem kazanmasında GAP'ın başarısı, siyasal kadroların bölgecilik konusundaki tedirginliklerinin giderilmesinde önemli bir rol oynamıştır (GAP, 2006).

VI. BYKP'nda başlayan ve VII. BYKP'nda il planlamanın bölge planlamasının bir alt kademesi olarak tanımlanması (il planlamanın bölge planlamasının yerine geçemeyeceğinin kabul edilmesi) ve özel amaçlı "eylem planlaması"nın tanınması olumlu bir gelişmedir.

VIII. BYKP'nda da bölgelerarası gelişmişlik farklarının azaltılması, geri kalmış bölgelerde yaşayan nüfusun refah düzeylerinin yükseltilmesi, göç eğilimlerinin istikrarlı bir dinamiğe kavuşturulması hedeflerine ulaşmak için, bölge planlama çalışmalarına devam edilmektedir.

Görüldüğü gibi, Türkiye ulusal planın bölgesel hedeflerini gerçekleştirmede, genelde, 1960'ların gözde stratejisi "büyüme odakları"nı ve bu stratejinin uygulama

araçlarını benimsemiştir. Altyapı yatırımlarının yoğunlaşması, ekonomik çarpan etkisi büyük sektörlerin/alt sektörlerin desteklenmesi, yerel kaynakların ve girişimcinin harekete geçirilmesi, vb. çeşitli uygulama araçlarının ya hepsi bir arada ya da seçmeli olarak kalkınma planlarına girmiştir. Bazı merkezlerin, çevrelerindeki kentsel merkezlere göre, daha yüksek gelir, nitelik ve nicelik olarak daha gelişmiş hizmet düzeyi ve ekonomik etkinlik yoğunluğuna eriştikleri dikkate alınırsa, büyüme merkezi stratejisinin kısmen başarılı olduğu söylenebilir. Çünkü, bu merkezlerin çoğu, özellikle "planlanan/geliştirilecek merkezler", ülke genelinde yarışan merkezler haline gelememiş, bölgelerinde önemli bir itici güç oluşturamamışlardır. Bunun başlıca nedenleri; yeterli yığılma ekonomilerine sahip olamamaları, merkezlerde sermayeyi çekecek (hatta yerel girişimciyi tutacak) nitelikte ekonomik, teknik ve fiziksel altyapının bulunmaması, nitelikli insan gücünü tutacak sosyal-kültürel-fiziksel altyapının yetersizliği, bunlara bağlı olarak, üretim verimliliğinin büyük merkezlere göre düşük olması, vb. olarak sıralanabilir.

Hemen tüm plan dönemlerinde KÖY kapsamındaki yerleşmeler arasında, anakentlerin çevresinde yer alan birkaç yerleşme ve GAP bölgesinde oluşan bazı çekim merkezleri dışında büyüme merkezleri yaratılamamıştır. Çünkü; KÖY'lerin belirlenmesinde bilimsel doğrular yerine politik baskılar etkin olmuştur/olmaktadır. KÖY'ler arasında açıkça bir potansiyel sınıflaması/sıralaması yapılmamıştır. KÖY'lerin sayıları çok kabarıktır ve KÖY'e katılan il ve ilçe merkezleri sıkça değişmektedir. Bunlara bir de, kalkınma planlarının neredeyse kalıcı politikası olan "yatırımlarda eşgüdümün sağlanması"ndaki başarısızlık eklenince KÖY yatırım ve teşvikleri etkisiz kalmıştır.

Gelişmişliği tek değişkenle, genellikle gelir düzeyi ile ölçen çalışmalarda iller arası dengesizlikte az da olsa bir iyileşme yaşandığı görülmektedir. Örneğin, yığılmayı gösteren "Gini Katsayısı" 1963 de 0.55 iken, 1973'de 0.51, 1987 ise 0.43 (1986'da yapılan bir çalışmaya göre 0.46) olmuştur. Yine de bölgeler arası "gelişme açığı" farklılığın boyutunun önemini sergilemektedir. Kişi başına düşen gelir düzeyi en yüksek bölge olan Marmara Bölgesi ile diğer bölgeler arasındaki gelişme açığı Akdeniz Bölgesi'nde 14 yıl, Doğu Anadolu Bölgesi'nde 128 yıl, Ege Bölgesi'nde 5 yıl, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde 72 yıl, İç Anadolu Bölgesi'nde 18 yıl, Karadeniz Bölgesi'nde ise 20 yıldır. Bu değerler, gelişmenin geleneksel tanımına

göre bile gelişme açığındaki iyileşmenin ihmal edilebilir düzeyde olduğunu göstermektedir (DPT, 2006).

2.5.6 Avrupa Birliği'ne giriş sürecinde Türkiye

Türkiye 1990'lı yıllarda, Avrupa ülkelerinde olduğu gibi küresel gelişmelere bölgesel uyum anlamında bir arayışa girmemiştir. Öte yandan ulusal kalkınma planları bu uyum yönünde değişmeye başlamıştır. Türkiye için Neo-liberal bölgesel politikalar geçiş dönemi ancak 2000'li yılların başlarında AB'ye üyelik sürecinin başlamasıyla olmuştur (Bilen, G., 2006).

Türkiye'nin ekonomik büyüklüklerini önemli ölçüde tahrip eden finansal krizler sonrası uygulanan ekonomik istikrar ve reform programı bölgesel politikaların uygulanabilmesi için uygun ortamın yaratılması anlamında ilk adım olarak kabul edilmektedir. Türkiye AB bölgesel politikalarına uyumu da kapsayan bir dizi yükümlülük içine girmiştir (Arslan, K., 2005).

Bunu Türkiye'nin AB sistemine uygun olarak politika yapımı ve istatistiklerin üretilmesinde temel teşkil edecek yeni bir bölgesel yapılanmanın gerçekleştirilmesi ve planlama çalışmaları izlemiştir. Coğrafi ve idari anlamda yeni bölümlenme, 26 NUTS II bölgesinin mevcut yedi coğrafi bölge ile iller arasında ağırlıkla birkaç ili kapsayan yeni politika alanlarını öngörmektedir. Planlama anlamında ise 2001 yılında hazırlanan Ulusal Program (National Programme for the Adoption of the Acquis (NPAA)'ya ek olarak AB'ne üyelik öncesi yardımlarının kullanılmasına stratejik çerçeve oluşturmak üzere 2003 yılında hazırlanan Pre-National Development Plan (2004-2006) dökümanı hazırlanmıştır (Bayburtlu, M., 2002).

Türkiye'nin AB'ye adaylık sürecinde oluşturulan AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Ulusal Programda, kısa vadede yapılacak işler arasında "AB kriterlerine göre hedef/kriter bölgeler ve NUTS'lar istatistiki olarak tanımlanacaktır" ifadesi yer almıştır. Bu nedenle, bölgelerin sosyo-ekonomik analizlerinin yapılması, bölgesel politikaların belirlenmesi ve AB Bölgesel İstatistik Sistemi ile karşılaştırılabilir veritabanı oluşturulması amacıyla Türkiye, 22 Eylül 2003 yılında 2002/4720 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile İstatistiki Bölge Birimlerini; Düzey1 (NUTS1), Düzey2 (NUTS2) ve Düzey3 (NUTS3) için belirlemiş ve tanımlamıştır. Buna göre Düzey3 iller olup 81 tanedir, Düzey2 komşu illerin bir araya getirilmesi sonucu 26 adet oluşturulmuştur. Düzey2'nin gruplandırılması ile de 12 adet Düzey1 oluşturulmuştur.

Önemli bir ayrıntı da küresel bir megapol olan İstanbul'un hem Düzey1 hem Düzey 2 hem de Düzey3 olarak ele alınmasıdır (DPT, 2003).

BKA'lar bu sınıflandırmada merkezleri de belirtilmiş olan Düzey2 kademesinde 26 ayrı bölgede kurulacak birimlerdir.Bu istatistiki bölge birimlerinin oluşturulması AB'ye uyum kapsamında atılan adımlardan biri olarak düşünülmektedir

Bu çalışmayla, bölgesel istatistiklerin toplanması, geliştirilmesi, bölgelerin sosyo-ekonomik analizlerinin yapılması, bölgesel politikaların çerçevesinin belirlenmesi ve Avrupa Birliği Bölgesel İstatistik Sistemine uygun karşılaştırılabilir istatistiki veri tabanı oluşturulması amaçlanmıştır. Ülke çapında İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırmasının tanımlanmasına ilişkin Bakanlar Kurulu Kararının yürürlüğe konulması; Devlet Bakanlığı'nın 12/8/2002 tarihli ve 1400 sayılı yazısı üzerine, Bakanlar Kurulu'nca 28/8/2002 tarihinde kararlaştırılmıştır. Bu çerçevede, belirlenen 26 adet Düzey 2 bölgesi, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecine İlişkin 2002 Yılı İlerleme Raporu'nda değinildiği üzere, bölgesel gelişme amaçlarına yönelik olarak ileride entegre bölgesel kalkınma planlarının hazırlanmasında ve bölgesel yardımların öncelikli alanlarının AB rekabet kuralları ile uyumlu şekilde tanımlanması amacıyla kullanılacaktır.

2.6 Bölgesel Gelişme Yaklaşımları Çerçevesinde BKA'ların Rolü

Küreselleşme süreci ile birlikte son yıllarda bölgesel gelişme ve ekonomik coğrafyaya ilişkin olarak, dünya ekonomisinde gözlenen önemli gelişmelerden başlıcaları, ekonomideki artan yerelleşme eğilimleri ile kentsel ekonomiler olgusudur. Bu süreç içinde, iletişim, ulaştırma ve teknolojideki hızlı gelişmeler, yerleşim teorisinin hammadde ve pazara yakınlığı gibi geleneksel değişkenlerinin önemini azaltırken, dünyanın herhangi bir yöresinde üretilen bir ürünün, herhangi bir bölgesinde satılması mümkün hale gelmiştir. Günümüzde bölge planlaması yeniden akademik ve meslek çevrelerinin gündemine girmiş ve önemli bir gündem maddesi durumuna gelmiştir. Özellikle gelişmiş ülkelerde yaşanan ekonomik, teknolojik değişme ve gelişmelerle birlikte, bilgi teknolojisindeki gelişme ve bilginin stratejik kaynak haline gelmesi, toplumda, yerelliğin ve katılımcılık ilkesinin öne çıkması biçiminde gözlenen toplumsal değişmeler, bölgesel gelişme politikalarında önemli değişmelere yol açmıştır.

2.6.1 Bölgesel gelişme yaklaşımlarının değerlendirilmesi

Bölgesel planlama, merkezi, bölgesel ve yerel yönetimler arasında yetki ve sorumluluk paylaşımını gerektiren, pek çok politikanın iç içe geçtiği bir süreçtir.

Bölgesel gelişme teorilerine yönelik yeni yaklaşımlara paralel olarak bölgesel planlama anlayışı daha esnek, öğrenmeye önem veren ve yaratıcı olmak zorundadır. Bölgesel politikalar, İkinci Dünya Savaşı'ndan 1970'li yıllara kadar merkezi yönetimin güdümünde uygulanan geleneksel bölgesel politikalar ve 1970'li yıllardan sonra yerel dinamiklerin harekete geçirilmesi ve yerel potansiyellerin değerlendirilmesi üzerine odaklanan yeni bölgesel politikalar olarak gruplandırılabilir.

II. Dünya Savaşı sonrası uygulanan sosyal refah politikalarına paralel olarak uygulamaya konulan bölge planlamasında ana tema, bölgelerarası dengesizliklerin giderilmesi olmuştur. Bu amaçla yatırımlar az gelişmiş bölgelere yönlendirilmiş, altyapının geliştirilmesi ile özel kesim bu bölgelere çekilmeye çalışılmıştır.

Ancak 1970'lerden itibaren sosyal refah devletinin çöküşü ile birlikte bu politikalar yerini içsel dinamiklerin desteklenmesi yoluyla bölgesel rekabet gücünün geliştirilmesine yönelik politikalara bırakmıştır. Geleneksel ve yeni politikalar arasındaki en önemli farklardan biri, karar alma-uygulama süreci ile kullanılan politika araçlarında görülmektedir.

Geleneksel politikalar, merkezi yönetim ve merkezi yönetimin taşra teşkilatlanması tarafından yürütülmektedir. Yeni bölgesel politikalar ise merkezi, bölgesel ve yerel yönetimlerin beraber karar alma sürecini gündeme getirmiştir. Böylece merkezi yönetimin ağırlıklı olduğu kademeli bir yönetim yapısından kademeli olmayan bir örgütlenme yapısına geçiş önerilmektedir.

Ülkelerin yönetim yapılarına göre farklılaşan kurumlar temelde, bölgesel düzeyde örgütlenmeyi esas almaktadır. Bunların arasında en önemlisi olan Bölgesel Kalkınma Ajansı, bölgedeki aktörler arasında koordinasyon kuran ve bölgedeki kaynakların dağılımını sağlayan bir kurum olarak ön plana çıkmaktadır.

Bu bağlamda bölgesel gelişme politikaları sadece geri kalmış bölgelere yönelik değildir. Bu politikalar aynı zamanda gelişme potansiyeli yüksek bölgelerin bu potansiyeli en etkin şekilde değerlendirmelerine yardımcı olmaya yöneliktir.

Bu çerçevede bölgesel planlama ve bölgesel gelişme sürecinde,

- Sektörel etkinliklerin karşılıklı bağımlılığının vurgulanması ve kapsamlı olması,
- Bölge için stratejik vizyonlar geliştirilmesi,
- Ulusal ölçekleri ve yerel talepleri yansıtması,
- Değişen koşullara uyum sağlayabilmesi,
- Bölge planı yapımı ve uygulanmasında yerel katılımın sağlanması,
- Düzenli olarak yeniden gözden geçirmeye olanak tanıyacak mekanizmaların oluşturulması ilkeleri öne çıkmıştır.

Yeni bölgesel gelişme politikalarında ise öncelikli olarak,

- Bilgi ve üretime yönelik kaynaklar yaratılması,
- Öncelikle yerel ve bölgesel kaynakların harekete geçirilmesi,
- Kalitenin öncelikli olması,
- Merkezi değil, bölgesel topluluğun ön planda olması,
- Hizmetler sektörünün geliştirilmesi ve sektörler arası bağların kurulması,
- Çok sayıda küçük ve orta ölçekli firma ve projeler yaratılması önem kazanmıştır.

Bölgesel gelişme politikalarında temelde ayrıca,

- Sürdürülebilirlik,
- İnsani kalkınma,
- Yaşam kalitesinin iyileştirilmesi,
- Sosyal ve ekonomik dengelerin,
- Kültürel çeşitlilik ve fırsat eşitliğinin
- Sosyal, ekonomik ve siyasal katılımcılığın sağlanması yaklaşımları öncelikle benimsenmektedir (Kayasü vd, 2003).

Küreselleşme kapsamında değişen bölgesel üretim sistemleri ve politikalar, bölgeyi ekonominin ve ekonomik kalkınmanın odak noktası olarak kabul eden yaklaşımlara

ivme kazandırmaktadır. Bölgesel Kalkınma Ajansları da bölgesel ölçekte ekonomiyi canlandırmak, örgütlemek ve geliştirmek amacıyla oluşturulan kuruluşlardır.

2.6.2 Bölgesel gelişme yaklaşımları içerisinde BKA'ların rolü

BKA'lar yeni bölgesel gelişme politikaları araçlarının en önemlilerinde biri olarak kabul görmektedir. İncelendiğinde, yeni bölgesel gelişme politikalarının amaçlarının, BKA'ların amaçları ile tam bir paralellik gösterdiği görülmektedir. BKA'lar bölgelerindeki girişimcilere sağladıkları desteklerle bölgenin kendi kaynaklarını kullanarak kalkınmasına yardımcı olmaktadırlar. Bu şekilde içsel büyüme dinamiklerini de harekete geçirmektedirler. Girişimcilere sağladıkları finansal yardımlar, fizibilite çalışmaları, eğitim programları, bölgesel rekabet gücünün artmasına yardımcı olmaktadır. Bölgenin kaynaklarını iyi tanımak ve bunları ihracata yöneltme çalışmaları yapmak da bölge ekonomilerinin ölçeğinin büyümesine yardımcı olmaktadır.

Hughes'a göre Bölgesel Kalkınma Ajanslarının hedefleri geniş kapsamlı olmalı ve bölgesel rekabetin geliştirilmesi, yerel KOBİ'lerin rekabet gücünün artırılması, yabancı yatırımlar için cazip bir bölge yaratılması gibi unsurları içermelidir (Hughes, 1998).

Kalkınma Ajanslarının tek başlarına kurumsal yapıdaki boşlukların bütününü dolduramayacaklarıdır. Diğer yerel/bölgesel kurumlarla desteklenmeden ve merkezi kurumlarla aralarında iş bölümü belirlenmeden oluşturulacak Kalkınma Ajanslarının etkinliği sınırlı kalacaktır. Bu nedenle, yerel aktörlerle birlikte hareket etme imkanlarının oluşturulması, bu aktörler arasındaki işbirliklerini geliştirilmesi ve desteklenmesinin yanı sıra gerekli işgücünün yetiştirilmesi, fiziki ve sosyal altyapının düzenlenmesi için devlet desteklerinin sağlanması gerekecektir.

Bölgesel Kalkınma Ajanslarının işlevsel olabilmesi ve erişilmesi beklenen hedefleri gerçekleştirebilmesi için aşağıda belirtilen değişkenlerin varlığı mutlaka gereklidir:

- Yeterli nüfus büyüklüğü,
- Girişimcilik kültürü,
- Girişimcilik altyapısı,
- Kalifiye işgücünün varlığı veya oluşturulması,

- Bölgesel gelişme stratejilerinin belirlenmesi,
- Gelişmeye elverişli sektörlerin varlığı

Az önceki unsurları bünyesinde bulunduran bir bölgede, Bölgesel Kalkınma Ajanslarının stratejik girişimleri beş ana grupta toplanmaktadır.

- Finansal yardım veya destek sağlanması,
- Yeni yatırım alanlarının ortaya çıkarılması,
- KOBİ'lere danışmanlık yapılması,
- Bölgenin uzun vadeli kalkınma hedeflerinin belirlenmesi,
- Sosyal alandaki gelişmelere katkı sağlanması (Hughes, 1998).

Geleneksel bölgesel gelişme politikaların karar alma ve uygulama süreçleri merkezi yönetimlerin takdir yetkisine bağlıdır. Bu nedenle ulusal ölçekte genel politikaların bölgesel bazda uygulamaya geçirilmesinde zorluklar yaşanmaktadır. Yeni bölgesel gelişme politikalarının bir aracı olan BKA'lar sayesinde merkezi yönetimin genel politikaları bölgelerin gerçekleri doğrultusunda şekillenmeye başlamaktadır.

3. BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI

3.1 Kavramsal Çerçeve

İkinci Dünya Savaşı, Avrupa ülkelerini ağır ekonomik şartlar altında bırakmıştır ve bu durum ülke ekonomilerine olumsuz etki edip; ülkeleri ekonomik açıdan zor ve sorunlu bir döneme sokmuştur. Bu bağlamda ülkeler bu tedirgin havayı kırıp ekonomiyi canlandırmak aynı zamanda kalkınmayı ve gelişmeyi sağlamak için fazladan bir gayret içine girmişlerdir. Ancak İkinci Dünya Savaşı'nın ülkelerin gündemine getirdiği başka bir önemli sorun da, bölgeler arasındaki gelişmişlik farkı olmuştur. Böylece savaş sonrasında bölgesel ekonomi, başlı başına bir bilim dalı olarak kabul edilmeye başlamış ve bölgesel ekonomik sorunlara daha fazla önem verilmiştir (Kumral, N, 1993).

Bölgesel ekonomik sorunlara önem verildikçe kalkınmayı ve gelişmeyi sağlamak adına yeni ve bölgeleri kalkındırıp iyi bir refah seviyesine ulaştıracak çözümler getirilmeye çalışılmıştır. Bu çözümler ise; stratejik planlar, bölgesel planlar, teşvik mekanizmaları, organize sanayi bölgeleri, küçük-orta-büyük ölçekli sanayi siteleri, ar-ge programları, innovasyon ve teknoloji geliştirme merkezleri, kümelenmeleri, inkübatörler, fonlar, krediler, hibeler, kongre merkezleri, teknokentler, bölgeleri geliştirmek için kurulan bölgesel kalkınma ajansları olarak sıralanabilir.

Bölgesel kalkınmayı sağlamak adına 1980'li yıllarda küreselleşmenin ve teknolojik gelişmelerin etkisiyle bölgesel kalkınma politikaları yeniden şekillenmeye başlamıştır. Az gelişmiş bölgelerin kalkındırılması yerine bütün bölgelerin gelişmesi, küresel anlamda rekabet etmesi ve pazarlara erişmesi temel hedef haline gelmiştir. Bu bağlamda merkezi otoritelerin küresel anlamda rekabet etmede tek başlarına etkin olamayacakları düşüncesiyle yönetimden yönetişime geçiş süreci başlamış ve bölgedeki diğer aktörlerin, kurum ve kuruluşların önemi ortaya çıkmıştır.

Değişen üretim sistemleri ve bölgesel kalkınma politikaları çerçevesinde, küresel pazarda rekabet edebilecek esnek, tecrübe aktarımına ve işbirliğine dayalı

ekonomilerin oluşabileceği en uygun ölçeğin 'bölge' olduğu anlaşılmış, bölgelerde içsel kalkınmayı sağlayacak ve merkezi ile yerel kurum/kuruluşlar arasında aracı kurum olarak rol alabilecek Kalkınma Ajanslarının önemi artmıştır.

3.2 BKA'ların Ortay Çıkışı ve Tarihsel Süreci

Bölgesel gelişme, özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında, üzerinde durulan bir konudur ve kalkınma ajansları bölgesel gelişme politikasının araçlarından biridir. İlk uygulaması Amerika Birleşik Devleti'nde (ABD), Tennessee Valley Authority'nin (TVA) 1930'larda kurulması ile başlamıştır (Sobacı, Z, 2008).

İkinci Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkileri ve hızlı teknik/teknolojik gelişmeler sonucu, gelişmiş Batı ülkelerinde bölgelerarası farklılıklar daha da belirginleşmiştir, bu durum Avrupa ülkelerinde bölgesel kalkınmaya dönük politikaların ve mekanizmaların oluşturulmasına yol açmıştır.

Bugün özellikle Avrupa Birliğinin (AB) oluşması ile ülkeler içinde belirgin "Bölgeler" en önemli birimler olarak ortaya çıkmıştır. Genel politika, bölgelerin ekonomik gelişme politikaları açısından gittikçe özerkleşmesi ve bölgelerin yabancı yatırımcıları bölgelerine çekmek amacıyla sağlıklı bir bölgelerarası kalkınma yarışına katılmaları doğrultusundadır (Sobacı, Z, 2008).

Bölgesel kalkınma politikalarının bu derece önem kazanması bu politikaların düzenli ve planlanmış bir şekilde sürdürülebilirliğine katkıda bulunacak ve o bölgeyi iyi bildiği için bölge ihracatına olumlu etkileri olabilecek yerel kurumların yani Bölgesel Kalkınma Ajanslarının önemini artırmıştır. AB tarafından da desteklenen bu tür kurumlar aday ülke konumundaki Türkiye açısından büyük bir önem taşımaktadır.

3.3 Bölgesel Kalkınma Ajansları Tanımı

Bölgesel Kalkınma Ajansları; DPT'nin "Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Özel İhtisas Komisyonu Raporu" tarafından: Merkezi hükümetlerden bağımsız bir idari yapıda, sınırları çizilmiş bir bölgenin girişimcilik potansiyelini geliştirip canlandırmak ve böylece ekonomik kalkınmaya katkı sağlamak amacıyla kurulmuş ve faaliyetlerini kamunun veya özel sektörün finanse ettiği bir kuruluştur diye tanımlanmıştır.

Diğer taraftan Avrupa Bölgesel Kalkınma Ajansları Birliği (EURADA,1999) BKA'yı şöyle tanımlamıştır: BKA'lar sektörel ve genel kalkınma sorunlarını belirleyen, bunların çözümüne uygun bir dizi fırsat ve yöntem seçen ve çözümlerin etkinliğini arttırmak için örnek projeler üreten uygulama araçlarıdır.

EURADA BKA'ların kurulabilmesi için gerekli şartları şu şekilde sıralamıştır:

- Bir coğrafi alanın sorunları ve potansiyellerinin, derinlemesine araştırmalar sonucunda, doğru bir şekilde ortaya konmuş olması gerekir,
- Kurulacağı alanda, halihazır da yer alan, ekonomik sosyal, kültürel ve siyasi yapılar için çalışmak üzere değil, bu yapılarla beraber çalışmak üzere tasarlanmış olmalı,
- BKA'ların bölgelere, yeni iş imkanları ve çözümler getireceğini açıklayarak, diğer bölge aktörlerinin bu yapıyı benimsemesini sağlayacak, somut ve uygulamaya dönük programlar tasarlanmalıdır.

3.4 Bölgesel Kalkınma Ajanslarının İdari Yapısı

BKA'lar merkezi hükümetten bağımsız bir idari yapıda ve bölgesel baz da faaliyet göstermelerine rağmen, büyük bir kısmının merkezi hükümetler tarafından kurulduğu görülmektedir. BKA'ların yapısı merkezi yönetimin yarım ya da göstermelik otoritesine göre şekillenir.

Bu anlamda Kalkınma Ajansları, yasal yapıları itibariyle ülkeden ülkeye farklılık arz etmektedir. BKA'larının yönetiminde, Ajanslar'ın politikalarını oluşturmak ve yürütmekle görevli bir yönetim kurulu bulunmaktadır.

Yönetim kurulları, bazı ülkelerde merkezi idare, bazı ülkelerde ise yerel idare tarafından seçilmektedir. Bu kurullar, genellikle hükümet tarafından atanan ve Ajans'ın kurulmasına katkıda bulunan yerel kuruluşların temsilcilerinden oluşmaktadır (Demirci, 2003; 1).

Yönetim kurulunun görevleri; stratejik planları ve bütçeyi onaylamak, bunun yanı sıra Ajans çalışmalarının etkinliğini değerlendirmek ve Ajans'ın genel müdürünü seçmek şeklinde sıralanmaktadır. Genel müdürün en önemli işlevi ise teknik ekibi yetiştirme biçiminde ifade edilmektedir (Kayasü vd., 2003; 13). Ajanslar, harcamaları bakımından kamu idarelerine karşı sorumlu olmakla birlikte,

politikalarının oluşturulması ve uygulanması bakımından, kuruluş kanun ve mevzuatları çerçevesinde serbest bırakılmaktadır.

3.5 Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Amacı

BKA'ların en belirgin amacı, bölgelerin potansiyelini ve sorunlarını göz önüne alarak geliştirdikleri politikayla, bölgedeki ekonomiyi canlandırmak ve bölge halkının gelişmeye katılımını ve gelişmeden yararlanmasını sağlamaktır.

BKA'lar, rekabete dayanan bir iş çevresinin oluşması, dünya kalitesinde bir iş gücünün yetiştirilmesi, devlet desteğinin sağlanması, çevrenin ve sağlığın iyileştirilmesi ve etkili kurumların oluşturulmasını hedefler. BKA'lar bir bölgenin mevcut ekonomik, kültürel, sosyal ve politik yapısı, için değil tüm bu yapılar ile birlikte çalışabilme kabiliyetini oluşturmak için kurulmaktadır. Yeni iş alanları açmak ve kalkınma fırsatları oluşturabilmek bağlamında kalıcı ve gerçek bir operasyonel program oluşturmayı amaçlamaktadırlar (Eurada, 1994 Version).

3.6 Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Özellikleri

Eurada' ya göre (1998 Version), BKA'larda bulunması gereken özellikler aşağıdaki şekilde sıralanmıştır. Bir BKA'nın,

- Politik yapı tarafından anlaşılması ve kabul görmesi,
- Tüm amaçlarını operasyonel projelere dönüştürebilmesi,
- Diğer yerel organizasyonlarla koordineli bir politika oluşturması,
- Temel yapısını kurmak ve yeni projeleri uygulamak için gerekli finansal kaynakları bulması,
- Yerel kurumsal yapı içerisinde bağımsız kararları alabilmesi,
- Kalıcı sonuçlara ulaşabilmek için teknik personelinin katılımının sağlaması gerekmektedir.

Eurada'ya göre BKA'ların nerelerde kurulması gerektiğine dair bit kısıtlayıcı bulunmamaktadır. Bu bağlamda ilke olarak, herhangi bir bölgede kurulmaları konusunda bir kısıt yoktur (Sanayileşmekte olan, sanayileşmesini tamamlamış, kırsal vb.).

Ancak kuruluş aşamasında aşağıdaki parametrelerin göz önüne alınması gerekmektedir:

- Yeterli insan popülasyonu,
- Potansiyel girişimler ve de girişimcilerin varlığı,
- Kalifiye işgücü,
- Yerel/Bölgesel gelişim stratejilerine paralellik ve uyum,
- Bölgedeki hakim sektörlerin belirlediği, gelişmeye uygun bir alan.

3.7 Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Faaliyet Alanları

Bölgesel Kalkınma Ajanslarının temelde beş tane faaliyet alanı bulunmaktadır. Bunlar; içsel kalkınma, yabancı yatırım çekme, girişimlere verilen servisler, yerel ve bölgesel otoritelere verilen hizmetler ve eğitim alandaki çalışmalar olarak sıralanabilir. BKA'ların çalışma alanları son zamanlarda özellikle ülkelere yabancı yatırım çekme üstüne odaklanmıştır. Bunun arkasında yatan sebebin ise küreselleşmenin etkisiyle bölgeler arasındaki rekabeti arttırmak olduğu söylenebilir.

Çizelge 3.1 : BKA Faliyetleri (Kayasü ve Yaşar, 2003)

BKA Faaliyetleri

Faaliyet Alanları	Hizmetler	
İçsel kalkınma	Planlama, kaynak değerlendirme, altyapı yönetimi Altyapı ile ilgili hizmetler, içsel kaynakların geliştirilmesi	
Yabancı yatırım çekme	Yüzyüze mülakatlar Belirli görevler Yurtdışı ofisleri Pazarlama Atelyeler ve seminerler Finansal aracılık Finansal güvence Teknik yardım Arsa sağlama	Büyükelçilikler Sergiler Aracı kurumlar Ortaklıklar Çevre ve yaşam kalitesi İnsan kaynakları Araştırma kurumlarının varlığı Finansal avantajların varlığı Altyapı
Girişimlere verilen servisler	Danışmanlık Yeni girişimcilere destek hizmetleri Mevcut girişimcilere destek hizmetleri Teknolojik gelime için Teknoloji aktarımında, ihracatta Şirket birleşmelerinde Fuarlar ve seminerler Girişimlerin yeniden yapılanmasında işbirliği oluşturma merkezleri Yurdışı temsilcilikler	Finansman desteği Sübvansiyonlar Kredi imkanları Risk sermayesi, kuruluş sermayesi Kredi garanti fonları Vergi indirimleri İhracaat için sübvansiyonlar
Yerel ve bölgesel otoritelere verilen hizmetler	Yerel ve bölgesel otoriteler adına yönetim Girişimlere finansal destekler, danışmanlık Bölgeye yabancı yatırımcı çekme çalışmaları Sanayi bölgesi ve yer seçimi çalışmaları	
Eğitim alanındaki çalışmalar	Girişimcilere, iş alanında yöneticilere Kırılgan grupların (özürlüler, kadınlar gibi) işe alınmasında	

3.8 Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Türleri ve Yasal Statüleri

BKA'lar bürokratik yapılarına, özerkliklerine, kuruluş amaçlarına ve eylemlerine göre sınıflandırılabilir.

- Merkezi hükümetler tarafından kurulan BKA'lar,
- Yerel ve bölgesel yönetimlerin bünyesinde bulunan BKA'lar,
- Yerel ve bölgesel yönetimler tarafından kurulan BKA'lar,
- Kamu özel ortaklıklarıyla kurulmuş BKA'lar.

3.9 Bölgesel Kalkınm Ajansları Finansmanı

Ajanslar'a devlet başlangıçta nakdi ve emlak şeklinde ayni sermaye tahsis etmekte, ayrıca Ajanslar, sanayileşmeyi destekleyen çeşitli devlet fonlarını, bu fonların kullanımına göre proje sunarak kullanabilmektedir.

Öte yandan AB ve Dünya Bankası da Ajanslar'a fon sağlamaktadır. Tüm bunların yanında Ajanslar, borsa yatırımlarından sağlanan kazançlar, elde edilen kira gelirleri gibi kendi yarattıkları kaynaklar ile sunulan hizmetlerden elde edilen gelirlerle de bütçe kaynaklarını çeşitlendirmektedir. Hatta bazı ülkelerde, bölgeden elde edilen vergi gelirlerinden alınan paylar da Ajans bütçelerinin oluşumuna katkı sağlamaktadır.

4. AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİNDE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI

Bölgesel Kalkınma Ajansları, pek çok ülkede bölgesel kalkınmanın sağlanmasına yönelik bir araç olarak kullanılmaktadır. BKA'lar, sürdürülebilir bir kalkınma çerçevesi oluşturma noktasında düşünülmektedir (Gibbs, 2000). BKA'lar tarafından belirlenen stratejiler ve önceliklerin tanımlandığı programlar üzerinden sağlanmaktadır. Bu nedenle AB içerisindeki her ülkede BKA etkin bir şekilde kurulmuş ve uygulanmaktadır.

Şekil 4.1 : Avrupa Birliği Ülkeleri

Dünyada kalkınma ajansları ilk olarak Amerika'da Tenessee Vadisi'nde 1930 yılında uygulamaya konulmuştur. Avrupa'da ilk kez bölgesel gelişmişlik farklarının yüksek olduğu İtalya ve Birleşik Krallıkta ortaya çıkan ajanslar, II. Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkilerini silmek ve ekonomik kalkınmayı sağlamak amacıyla Avusturya, Fransa, İrlanda ve Belçika'da 1950'li yılarda, Almanya, İngiltere, İtalya, Hollanda, İskoçya ve Galler'de 1960'lı yıllarda, Yunanistan, İspanya, Danimarka ve Finlandiya'da ise 1980'li yıllarda kurulmaya başlanmıştır.

Çizelge 4.1 : BKA Kurulma Dönemleri, (European Association of Development Agencies www.eurada.org, Kasım,2010).

YILLAR	**ÜLKELER**
1930	ABD
-1950	Brezilya, Avusturya, Belçika, Fransa, İrlanda, Japonya
1960-1970	Almanya, İngiltere, İtalya, Hollanda
1980-1990	Yunanistan, İspanya, Finlandiya, Danimarka
1990-	Bulgaistan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Litvanya, Polonya, Portekiz, Slovakya, İsveç, Ukrayna

4.1 Avrupa Birliği Kalkınma Ajansı (European Union Development Agency-EUNIDA)

EUNIDA başlangıçta bilgi paylaşım platformu olarak kurulmuş olup, AB ülkelerinde yer alan BKA'ları bir araya getirerek birbirlerinin deneyimlerinden ve teknik bilgilerinden yararlanacağı bir ortam sağlaması amacıyla yürürlüğe girmiştir.

EUNIDA Haziran 2006'da birliğe üye ülkelerin ekonomik kapasitelerinin geliştirilmesi ve sürdürülebilir kalkınma stratejilerini belirlemek için yine birliğe üye ülkeler tarafından kurulmuştur.

Bu birleşmiş Avrupa ağı daha fazla işbirliği için ortak stratejiler üretmeyi amaçlamakta ve Avrupa Komisyonunun genel çerçevesinde yer alan programları uygulamayı amaçlamaktadır (http://www.eunida.eu/about/history/, Kasım, 2010).

4.2 Avrupa Bölgesel Kalkınm Ajansları Birliği (The European Association of Development Agencies-EURADA)

EURADA kar amacı gütmeyen bir kuruluş olarak Avrupa Komisyonu hizmetleri kapsamında kurulmuştur. AB ülkeleri arasında bilgi alışverişi, diyalog ve uyum sağlayarak ekonomik kalkınmayı amaçlayan EURADA uluslar arası işbirliğini de teşvik etmektedir. Ekonomik Kalkınma Konseyi (IEDC) aracılılğıyla güçlü uluslar arası bağlantıları olan ve AB genelinde yaklaşık 150 bölgesel kalkınma ajansı üyeliğine sahip olan EURADA'nın Çin. Japonya, Avustralya ve Yeni Zelanda'daki kalkınma ajansları ile de bağlantıları vardır (http://www.eurada.org/site/, Kasım, 2010).

4.3 Avrupa Birliği Bölgeler Komitesi (Committee of the Regions- CoR)

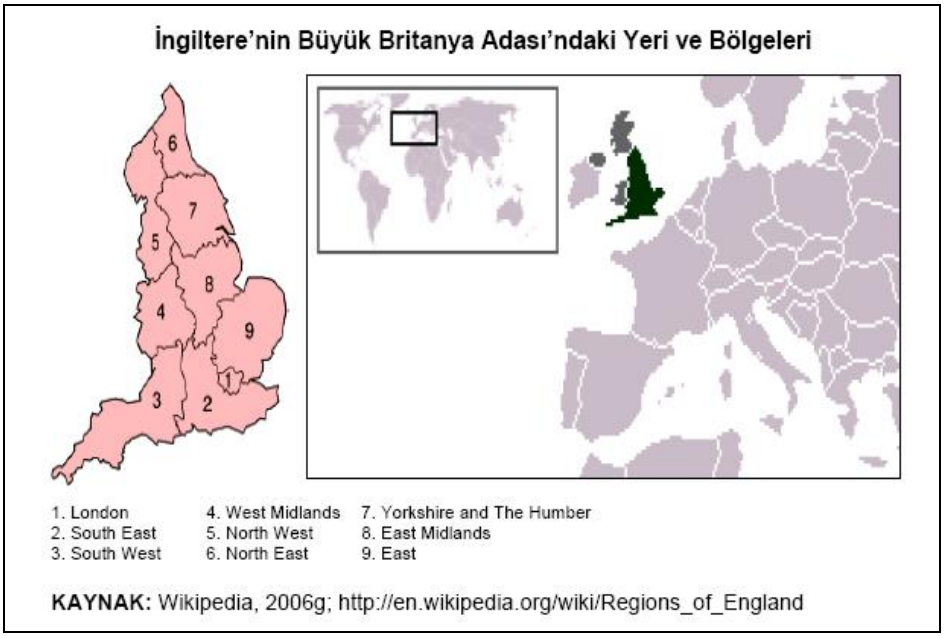
Bölgeler Komitesi Avrupa Birliği Antlaşmasıyla kurulmuştur. Yerel ve bölgesel mercileri temsil eden CoR'un 27 AB ülkesinden 344 asil ve 344 yedek üyesi vardır (www.cor.europe.eu).

İlk toplantısını 9-10 Mart 1994 tarihinde yapmıştır. AB Antlaşması Konsey ve Komisyon'un bölgesel çıkarların söz konusu olduğu eğitim, gençlik, kültür, toplum sağlığı, ekonomik ve toplumsal bütünleşme ve Avrupa çapında ulaşım, telekomünikasyon, enerji ağları gibi konularda Bölgeler Komitesi'nin görüşüne

başvurmaları hükme bağlanmıştır. Bölgeler Komitesi bunun dışında re'sen de görüş bildirebilir. Bölgeler Komitesi'nin faaliyetleri yılda beş kez düzenlenen genel kurul toplantılarıdışında sekiz komisyon ve dört alt komisyon tarafından yürütülür. Komite'ye bağlı bir özel komisyon AB'nde kurumsal reform konusunda bir rapor hazırlamaktadır. 1999 Amsterdam Antlaşması'yla bağımsız bir yapıya kavuşan komite, Topluluk müksebatıyla ilgili yerel konuları gündeme getirir ve yetki ikamesi prensibiyle çalışır. Buna göre Birlik hukukunun yerel ve bölgesel kurallardan daha verimli olmadığı durumlar dışında müdehale etmez. Komite, Birlik müksebatının doğru uygulanmasını sağlarken bir yandan da yerel kuralların korunmasını sağlar (http://www.abgs.gov.tr/index.php?l=1&p=106, , Kasım, 2010).

4.4 İngiltere

İngiltere BKA örnekleri incelenmesinin sebebi, Avrupa Birliği'nde önemli bir konuma sahip olmasından, AB'de bölgeler arası dengesizliği çözmek için hem merkezi yönetim hem de bölge yönetiminde çeşitli düzeylerde kurumlar oluşturması ve yönetişim modeline örnek teşkil etmesinden ve BKA'ların denetimi ve finansmanında önemli yer teşkil etmesidir.

Şekil 4.2 : İngiltere Bölgeleri

İngiltere'de bölgeselleşme uygulamaları 20 yy. süresince görülmüş ve yetki genişliği ilkesine dayalı olarak gerçekleşmiştir. 1990'dan itibaren bölgeselleşme politikaları ve bölge yönetimleri İngiliz kamu örgütlenmesinin temel unsurlarından biri olmuştur. Bu dönemde bölgeler için Hükümet Ofisleri (Government Offices for the Regions) vasıtasıyla birçok merkezi idare kuruluşunun politikalarındaki bölgesel boyut ortaya konulmuş ve daha yeni bir gelişme olarak, bölgesel gelişme için stratejik bir odaklanma oluşturma amacıyla dokuz adet bölgesel kalkınma ajansı kurulmuştur. Bölgesel Kalkınma Ajansları, esas olarak yenilenme ve rekabet konularıyla ilgilenen ekonomi birimleri olmalarına rağmen, BKA'ların kurulması, İşçi Partisinin İngiltere'de İskoç Parlamentosu, Galler ve Kuzey İrlanda Meclislerine yetki devrini gerçekleştireceğine dair verdiği söz ile yakından ilişkilidir.

4.4.1 İngiltere de yer alan ajansların yapısı

Londra dışındaki diğer tüm ajanslar, bakanlık dışı kamu kurumudur (non departmental public bodies). Bölgesel Kalkınma Ajansları doğrudan bakan ve Parlamento'ya karşı hesap vermekle yükümlüdür. Bir başka deyişle Bölgesel Kalkınma Ajansları, birer özerk örgüt statüsündedir Finansmanları merkezi yönetim tarafından sağlanmaktadır. Günlük işleyişleri ile ilgili işlerden sorumlu bir başkan vardır. Başkana bağlı ortalama 180 personel çalışmaktadır. 24 Kasım 1998'de yürürlüğe giren Bölgesel Kalkınma Ajansları Kanunun 2. Maddesinde; BKA'ların karar organı, 8-15 kişiden oluşan yönetim kurulu olarak belirtilmiştir. Yasada, Londra hariç, bütün BKA'ların yönetim kurulu üyelerinin İlgili Bakan tarafından atanacağı hükme bağlanmıştır.

Londra Kalkınma Ajansının yönetim kurulu üyeleri ise, Londra Anakent Belediye Başkanı tarafından atanmaktadır. Bölgesel Kalkınma Ajansı Yasası'nda ilgili bakana yönetim kurulunda olması gereken ölçütlerin yerine getirilip getirilmediğini denetleme görevi verilmiştir.

4.4.2 İngiltere de yer alan ajansların personel yapısı

BKA'ların personeli, temel olarak Bölge Hükümet Ofislerinden, fonksiyonları BKA'lara geçen İngiliz Ortaklıklarından ve Kırsal Kalkınma Komisyonu'ndan gelmiştir. Tüm ajanslar bir Yürütme Kurulu Başkanına sahip olmasına rağmen, personel açısından ortak bir yapı sergilememektedir. Her bir BKA'nın personel yapısı, bölgesel gündemin ihtiyaçlarını yansıtacak biçimde geliştirilmiştir. Aynı

nedenden dolayı, bütçe miktarları da değişiklik göstermektedir. Tüm personel, doğrudan BKA tarafından istihdam edilir. Dışarıdan adaylara açık olan pozisyonlar, bölgesel ve ulusal basında duyurulur ve işe alma, ilgili BKA tarafından gerçekleştirilir.

4.4.3 İngiltere de yer alan ajansların temel faaliyetleri

İngiliz BKA'ları, Kanunda belirtildiği üzere, kendi bütçelerine sahip olmakla beraber, merkezi yönetime rapor sunmakla yükümlüdürler ve operasyon alanları, ilgili Kanunla sınırlandırılmıştır. BKA'ların yapmakla görevlendirildikleri ilk şey, bölgeleri için gelecek 10 yılı hedef alan kapsamlı bir ekonomik strateji hazırlamak olmuştur.

Bu çerçevede, BKA'lar, aşağıdaki misyonları üstlenmiştir:

- Bölgesel ekonomik kalkınma stratejisinin hazırlanması,
- AB Yapısal Fonlarının kullanımında öncü rol oynamak,
- Bölgenin topyekün kalkınması için kamuoyu ilgisi oluşturmak; bölgenin imajını güçlendirmeye yönelik tanıtımlarda bölgeye önderlik etmek, şirketlerin ihracat stratejilerini teşvik etmek, içe dönük yatırımları çekmek,
- Bölgesel stratejilerin geliştirilmesi (ekonomik kalkınma planları, yenilik geliştirme stratejileri ve bölgenin azgelişmiş alanları için stratejiler);
- Bölgenin ekonomik stratejisini uygulamak üzere, bölgesel ortaklarla (yerel idareler, KOBİ Hizmet Birimleri, STK'lar) birlikte çalışmak,
- Yerel ekonomiye dair, tarafların ekonomik stratejileri geliştirme, uygulama ve izlemelerine imkân verecek bilgileri toplamak ve analiz etmek,
- Bölgesel kalkınmanın kilit konularını (arsa, işgücü, danışmanlık, altyapı oluşturma ve mali kaynak sağlama) ihtiva eden çok sayıda işleve sahip olmak,
- Ulaştırma, arazi kullanımı, çevre ve sürdürülebilir gelişme, yüksek öğrenim, suç önleme, kamu sağlığı, konut, turizm, kültür ve spor altyapısı projelerini desteklemek,
- Ulusal girişimler ve bölge arasında bir köprü olmak.

4.4.4 İngiltere de yer alan ajansların işlevleri

İngiliz Hükümetinin bu Ajansları oluşturma amaçları şöyle özetlenebilir:

Ekonomik Amaçlar: Bölgelerin ekonomik performansını geliştirme, sürdürülebilir kalkınma, ulaştırma, çöp, konut, turizm ve kültür gibi çok farklı hizmet alanlarına yönelik bölgesel stratejileri belirleme, bölgelerin rekabet gücünü artırma, istihdam yaratma, üretkenliği artırma, bölgelerarası eşitsizlikleri azaltma, bölgenin fiziki ve toplumsal koşullarını iyileştirme, bütünleşik, sürdürülebilir ve tutarlı bir bölgesel ekonomik strateji geliştirme.

Yönetsel Amaçlar: Kamu hizmetlerinin planlanması, yürütülmesi ve eş güdümlenmesinde yaşanan "ölçek sorunu"nun aşılması. Bölgesel Kalkınma Ajansları il meclislerinden farklı olarak kentsel alanlarda olduğu gibi kırsal alanlarda da hizmet sunmakla yükümlüdür.

Siyasal Amaçlar: Yetki ve gücü bölgelere aktararak karar vermeyi yerelleştirme; denetimi, bölgesel aktörlerin katıldığı bölge kurulları ve bölge kalkınma ajansları ile birlikte yeniden bölgelere odaklanılması sonucunda bölgesel kimlikler konusundaki duyarlılıkları artırma.

4.4.5 İngiltere de yer alan ajansların finansal yapısı

Ajanslar, merkezden finansal destek almaktadır. 2002/2003 yılı itibarıyla, Hükümetle birlikte kararlaştırdıkları hedeflere ulaşmaları ve taahhütlerini yerine getirmeleri kaydıyla, BKA'ların kaynaklarını harcama biçimlerine önemli esneklikler getirilmiştir. 2002/2003 yılları için Ajanslara tahsis edilen toplam kaynak 1,5 milyar sterlindir. Bu miktarın, 2003-2004 yılları itibariyle 1.7 milyar sterline çıkarılması öngörülmüştür. Hükümet, 2007-2008 için toplam Ajans bütçesini 2.4 milyar sterlin olarak hedeflemektedir.

İngiltere'de ajansların çeşitli gelirleri vardır. Bunlar;

Devlet yardımları: (Bağış, hibe) Hazinenin onayıyla, Devlet Bakanı uygun görülen miktar ve şartlara göre BKA'ya yardım verebilir/bağış yapabilir.

Borçlanma: Bir BKA, Devlet Bakanının ve Hazinenin onayıyla, yükümlülüklerini yerine getirebilecek ve fonksiyonlarını icra edecek ölçüde, Devlet Bakanlığından başka kişilere kredi veya diğer yollarla Sterlin cinsinden geçici borçlanabilir.

Devlet borçları: Devlet Bakanı, Hazinenin onayıyla, kendi yetkisine dayanarak bir BKA'ya borç verebilir. Bu borçlar belirli şartlar ve zaman diliminde, belirli faiz oranlarında zaman zaman Hazine onayı ile belirlenen şekilde Devlet Bakanlığına geri ödenir.

4.4.6 İngiltere'de yer alan ajanslarda denetim

Bölgesel Kalkınma Ajansları bölgesel stratejilerini oluştururken; Çevre, Ulaştırma ve Bölge Bakanlığı, "bölgesel göstergeler" (regional indicators) ile birlikte "temel göstergeler" (core indicators) seti oluşturur. Bakanlığın oluşturduğu bu göstergeler seti ile, ajansların performanslarını ve dolayısıyla bölgenin performanslarını değerlendirmek amaçlanmıştır. Ancak, Bakanlık bu göstergelerin kalkınma ajansları için ara dönem değerlendirmesi ve izlemesi için gerekli olduğunu, bu göstergelerin,Kalkınma ajanslarının birbirleri ile karşılaştırılması için değerlendirilmemesi gerektiğini vurgulamıştır.

4.5 Almanya

Almanya'da bölgesel dengesizliğin tarihsel bir olgu olup, 19. yüzyıl ve daha önceki dönemlerde de var olduğu görülmektedir. Almanya, günümüzde AB ülkeleri içinde jeopolitik açıdan önem taşıyan ülkelerden bir tanesi olmaktadır. Bu önemin, 3 Ekim 1990 tarihinden sonra daha da arttığı, ülkenin kapladığı alan ve nüfusuyla merkezi konumunu güçlendirdiği değerlendirilmektedir. Söz konusu tarihte, Berlin Duvarı'nın yıkılarak İkinci Dünya Savaşı sonrasında bölünen ülkenin yeniden birleştiği görülmektedir.

Şekil 4.3 : Almanya Bölgeleri

Günümüzde Almanya, 16 eyalete bölünmüş federal bir cumhuriyet olarak yönetilmektedir. Bu eyaletlerin her biri ayrı bir bölge olarak değerlendirilmekte ve NUTS 1 bakımından da bu şekilde sınıflanmaktadır. Federal bir ülke olan Almanya'da çok sayıda Kalkınma Ajansı bulunmaktadır.

Bu Ajanslar'ın temel amacı, bölgelerine dışarıdan yatırımcı çekebilmek şeklinde özetlenmektedir. Dış yatırımcılara bölgelerini pazarlayabilmek amacıyla; politika ve sanayide istikrar, çok gelişmiş bankacılık sistemi, kalifiye işgücü, düşük enflasyon oranı, yüksek verimlilik ve düşük risk gibi avantajlara sahip olduklarını öne sürmektedirler (Kumral, 1993).

Almanya'daki Ajanslar'ın en önde gelen örneklerinden bir tanesi, Baden-Württemberg'de 1984'te kurulmuş bulunan, Baden-Württemberg Uluslararası Ekonomik ve Bilimsel İşbirliği Ajansı'dır (Bw-i).

Bw-i'nin gerek bölge firmalarının yurtdışına açılmalarına destek olmak, gerekse bölgeye yabancı yatırımcıları çekebilmek amacıyla ABD,Japonya, Singapur,

Hindistan, Rusya Federasyonu ve Çin'de ofislerinin bulunduğu görülmektedir (Ildırar, 2003; 155).

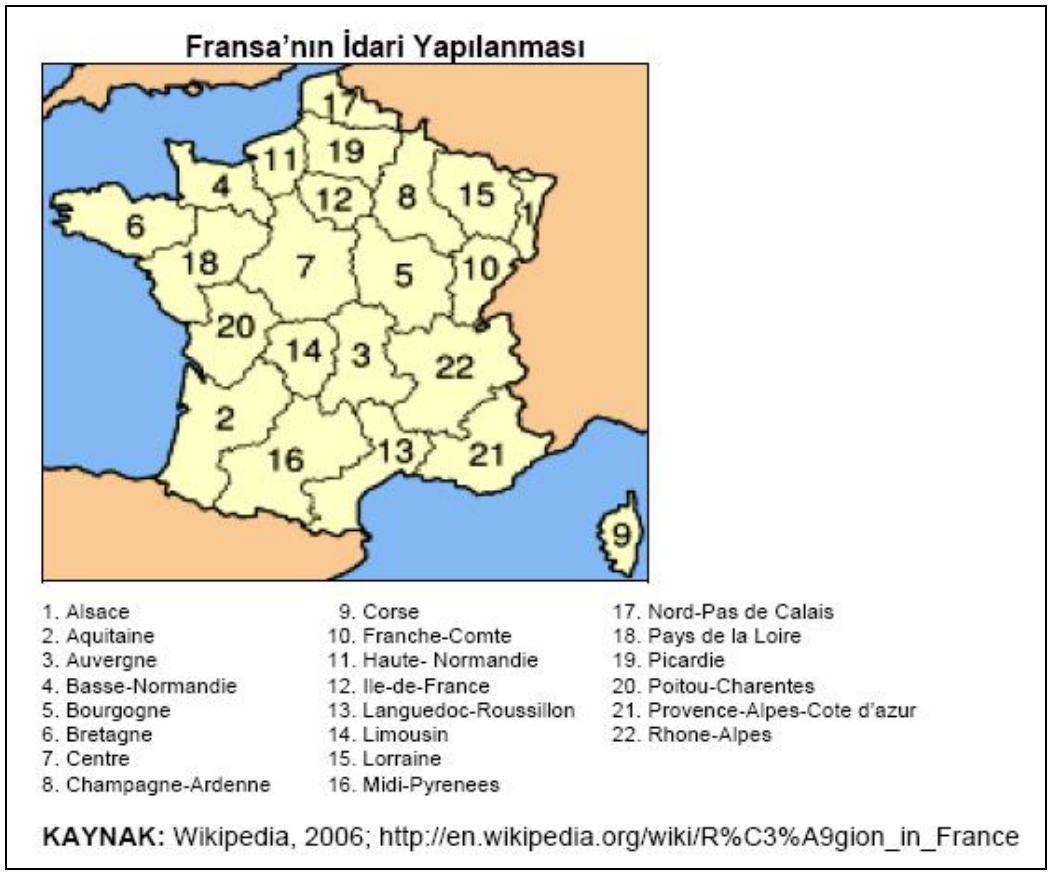
1978 yılında şehir ekonomisine canlılık kazandırmak amacıyla Berlin Ekonomik Kalkınma Kuruluşu'nun tesis edildiği görülmektedir. Kuruluşun amacı, Berlin'den Almanya'nın diğer kesimlerine yapılan göçü durdurmak ve Berlin'de yeni iş olanaklarının yaratılması için faaliyette bulunmak şeklinde özetlenmektedir. Bunun için yerli-yabancı sanayi ve hizmet sektörlerini Berlin'e çekmek, çalışanlara daha iyi yaşam olanakları sunmak görevlerini yerine getiren kuruluş, konumu dolayısıyla, bölgede kurulan şirketler ile eski Doğu Almanya ve diğer Doğu Avrupa ülkeleri arasında ticari ve sanayi temasların kurulmasında yardımcı olmaktadır.

Diğer bir Kalkınma Ajansı, Almanya'nın orta bölgesinde on şehir belediyesini kapsayan WFG adlı Ajans olmaktadır. Görevi, iş ortamını güçlendirmek; belediyelerle sıkı işbirliği içinde olan şirketlerin oluşumuna ve bölgeye gelmesine destek sağlamak olan Ajans, bölgedeki ekonomik faaliyetleri ve istihdamı arttırmak adına faaliyetlerini yürütmektedir.

Almanya'nın geri kalmış bölgelerinden biri olan Brandenburg'da bulunan Brandenburg Kalkınma Ajansı, (ZAB) hem yurt içi hem de yurt dışı yatırımcılara medya, uzay ve havacılık, otomotiv, kimya, optik gibi bir çok sektörde destek sağlamaktadır.

4.6 Fransa

AB'nin en güçlü metropolitan alanlarından Paris'in yer aldığı Fransa, aynı zamanda ekonomik potansiyeli çok az gelişmiş geniş kırsal alanlara da sahip bulunmaktadır. Günümüzde Paris Fransa'nın açık farkla ilk bölgesi konumunda bulunmaktadır. Lorraine, Nord-Pas-de-Calais, Yukarı Normandiya gibi istisnalar haricinde Fransız bölgelerinin hemen hemen tamamı metropolleşmenin etkisi altında kalmaktadır.

Şekil 4.4 : Fransa Bölgeleri

1963'te oluşturulan Arazi Amenajmanı ve Bölgesel Gelişim Delegasyonu (DATAR), bölgesel kalkınmadan ve ülke içine yönelik yatırımlardan sorumlu bir hükümet ajansı konumunda bulunmaktadır.

Bu Ajans, Sanayi Bakanlığı'na bağlı olup doğrudan başbakana karşı sorumlu olmaktadır. Başlıca rolü, Fransa'daki 8 bölgesel ofisi ve ABD, Japonya, Almanya ile İskandinavya'daki büroları aracılığıyla, ülkeye yabancı yatırımcı akışını teşvik etmek olan Ajans, bu rolünü yerine getirirken çeşitli yardımlar sunmaktadır (Birben, 1997).

DATAR, bir yatırımın 3 yıllık sürecinde, sözkonusu yatırımın %25'i tutarında devlet yardımı sağlamaktadır. Devlet yardımının üçte biri yatırım programının başlangıcında verilmekte, geri kalan miktar ise projenin tamamlanma safhalarında ödenmektedir.

Fransa'daki bir diğer önemli kurumun OSEO olduğu değerlendirilmektedir. 2005 yılında oluşturulan Kurum'un, Fransa Yenilik Ajansı (ANVAR) ve KOBİ Gelişim Bankası (BDPME) 'nın birleşmesi sonucu oluştuğu görülmektedir.

Fransa'nın tüm bölgeleri yetki alanına giren OSEO'nun asıl görevi bölgesel ve ulusal politikaları desteklemek; Fransız KOBİ'lerine finans, yenilik, gelişim ve iş transferi gibi konularda destek sağlamak şeklinde özetlenmektedir.

Fransa'daki bölgesel dengesizliklerin azaltılmasında etkin olan bir diğer hükümet kurumunun Yeraltı Kaynakları Zengin Bölgelerin Endüstrileşmesi için Finansal Destek Kurumu (SOFIREM) olduğu görülmektedir. 1967'de kurulan SOFIREM'in ana görevleri, yeni sanayilerin geliştirilmesi ve uzun süreli istihdam yaratılması olmaktadır. Fransa'da yer alan diğer bir kurumun, 1958'de kurulan ve yerel toplulukların şehir planlaması projelerinde yardım sağlayan SEDD adlı Ajans olduğu görülmektedir.

Ajans'ın amaçları, kentsel yerleşme ve restorasyon çalışmalarına yardım etmek; turizm ve eğlence sektörlerinde yatırımları desteklemek; yerel toplulukların ekonomik ve sosyal kalkınması için teçhizat ve işgücü ihtiyacını karşılamak şeklinde sıralanmaktadır (Birben, 1997).

Bunlara ek olarak, Fransa'da, bölgesel mali teşvikler hakkında bilgi verme, pazar araştırması yapma, finansman ve mahalli ilişkiler kurulmasını geliştirme gibi faaliyetleri olan Uluslararası Şehir Teşvik Kurumu (APIM) adlı Ajans ile kamu sektörü faaliyetlerinden sorumlu, aynı zamanda kentsel yeniden yapılanma ve özellikle gayrimenkul sektöründe kalkınma görevini yüklenmiş SEPAC adlı Ajans bulunmaktadır.

4.7 İspanya

İspanya 17 özerk bölge ve 2 özerk ilden meydana gelenn bir ülke olmaktadır. Her bölgenin seçimle gelen bir hükümeti bulunmakta ve bu hükümet bölgenin ekonomik,sosyal ve arazi kullanım planlarının yapılmasını üstlenmektedir.

Şekil 4.5 : İspanya Bölgeleri

Bu bölgelerin hepsinde otonom bölgenin tümünü kapsayan Kalkınma Ajansları kurulduğu gibi alt bölgelerde de Yerel Kalkınma Ajansları'nın kurulduğu görülmektedir (Kumral, 1993). İspanya'daki Ajanslar'dan bir tanesinin Murcia Bölgesi'nde kurulmuş olan Murcia Bölgesi Kalkınma Ajansı (INFO) adlı kurum olduğu saptanmaktadır.

Organik olarak Sanayi ve Çevre Bakanlığı'na bağlı olan bu Ajans'ın asıl hedefi, Murcia Bölgesi'ndeki KOBİ'lerin ekonomik açıdan güçlendirilmesi; yatırımların arttırılması ve bunların önündeki engellerin kaldırılması şeklinde ifade edilmektedir. Ayrıca Ajans, bölgeye yabancı yatırımcıları çekmek için çeşitli politikalar üretmektedir.

Andalusia Yenilik ve Kalkınma Ajansı (IDEA) olmaktadır. Ajans, yerel hükümete bağlı Yenilik, Bilim ve Girişim Bakanlığı bünyesinde faaliyet göstermektedir.

IDEA, bilim, girişim ve teknoloji ekseninde işbirliği ve yeniliği güçlendirmek suretiyle bölgenin ekonomik kalkınmasına katkı sağlamaktadır.

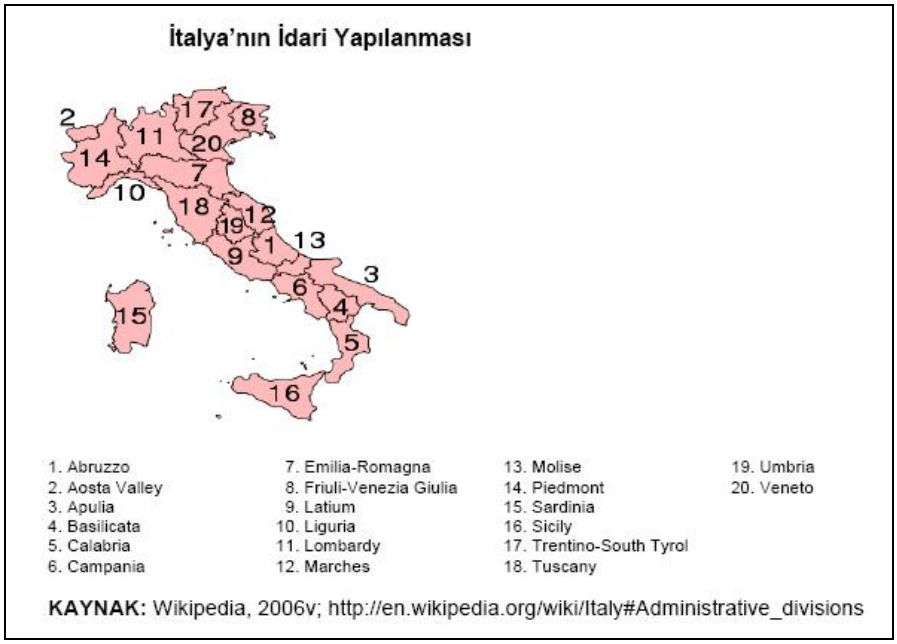
Son olarak, İspanya'da bulunan Kalkınma Ajansları'ndan Sanayi Gelişimi ve Yeniden Yapılanma Topluluğu (SPRI) 'nun da ele alınması gerekmektedir. Bask Bölgesi'nde kurulu Ajans'ın, aslında petrol krizine bir tepki olarak 1981'de kurulduğu bilinmektedir. Bask hükümetinin Sanayi, Ticaret ve Turizm Bakanlığı'na

bağlı olan ve kamu tarafından sahipli şirket statüsündeki SPRI'nın, sanayi kalkınması ve iş imkanı yaratma görevlerini üstlendiği görülmektedir. SPRI'nın asıl amacı, Bask Hükümeti tarafından değişik zamanlarda uygulanan sanayi politikalarını geliştirmek şeklinde özetlenmektedir (Kayasü vd., 2003).

4.8 İtalya

Dünya'daki bazı Ajanslar, değişik örgütlenmeler ve ihtisaslaşmış merkez veya yan kuruluşlarla hizmet ve aktivitelerini gerçekleştirmektedir. İtalya'da 1974 yılında kurulmuş olan Emilia-Romagna Bölgesel Kalkınma Ajansı (ERVET) de merkezler ve bunların arasındaki ağdan oluşan bir grup olarak çalışmaktadır (Kayasü ve Yaşar, 2004).

2003 yılından beri şirket sistemi üzerine kurulu ERVET'in en büyük ortağı, Emilia-Romagna Bölgesi olmaktadır. İtalya'da faaliyetlerine devam eden bir diğer Kalkınma Ajansı'nın ise Lazio Bölgesi'nde kurulu Lazio İş Yenilik Merkezi (Biclazio) olduğu görülmektedir.

Şekil 4.6 : İtalya Bölgeleri

Biclazio, yerel kamu kurumlarının daha iyi ekonomik kalkınma planları yapmalarına destek olurken, bölgedeki şirketlerin kurulum ve gelişim aşamalarında onlara yardım etmektedir. İtalya'nın kuzeydoğusundaki Friuli-Venezia Giulia Bölgesi'nin

kalkınmasına hizmet eden Mountain Bölgesi Ekonomik Kalkınma Ajansı (Agemont) ise, 1989 yılından beri faaliyetlerine devam etmektedir. Agemont, teknolojik yenilik merkezi ve hizmet merkezi ile bölgedeki yatırımcılara destekte bulunmakta, ayrıca finansal alanda da katkı sağlamaktadır.

4.9 Polonya

Polonya'da, bölgesel kalkınmada en yeni aktörler olarak Bölgesel Kalkınma Ajansları'nı göstermek mümkün olmaktadır. Polonya'da hali hazırda 60'ın üzerinde ajans görev yapmaktadır. Bu Ajanslar genellikle tek voyvodada çalışmalarını sürdürmektedir.

İlk ajans 1991 yılında kurulurken, diğerlerinin 1993 yılında hizmet vermeye başladığı görülmektedir. Bu Ajanslar'dan, Polonya Bölgesel Kalkınma Ajansı (PARR) 'nın, 1993 yılında, bölgesel kalkınmayı desteklemek; bölgesel kalkınma hakkında bilgi vermek; bölgesel kalkınmayı hedef alan finansal kurumlar kurmak amacıyla Polonya hükümeti adına Hazine Bakanlığı tarafından tarafından kurulduğu belirlenmektedir.

KAYNAK: Polonya Dışişleri Bakanlığı Resmi Web Sitesi, 2006b; http://www.poland.gov.pl/gallery/serwis/p_map01d_74.jpg

Şekil 4.7 : Polonya Bölgeleri

Polonya'da faaliyet gösteren bir diğer ajans, Pomeranya Kalkınma Ajansı (ARP) olmaktadır. Pomeranya bölgesinde hizmet veren ARP'nin, çalışmalarına 1992 yılında başladığı bilinmektedir. Yerel otoritelerin kurduğu Ajans, bölgenin, enerji, finans, hizmet ve inşaat gibi ana sektörleri tarafından da desteklenmektedir.

ARP'nin yapısında pay sahiplerinin oluşturduğu bir genel meclis ve onun altında çalışan danışma ve yönetim kurulu bulunmaktadır. Podlaska Bölgesel Kalkınma Kurumu'nun, Bialystok Voyvodası, Bialystok Ticaret ve Sanayi Odası, Bialystok Bölgesi Ticaret Birliği ve Podlasko-Mazurskie Ticaret Birliği tarafından 1994 yılında kurulduğu görülmektedir. Kurum, bölgede iş yapmak isteyen yatırımcılara ve yatırımcılar arasındaki ağların oluşması konusunda hizmet sunmaktadır.

Polonya'da kurulu bulunan bir diğer bölgesel kalkınma kurumu, Lubelskie Bölgesi'nde bulunan Lublin Kalkınma Kurumu (LDF) olmaktadır.

Bölgedeki yerel yönetimler, bazı bankalar ve ticaret odasınca 1991 yılında oluşturulan kurum, Polonya'nın en eski bölgesel kalkınma kurumları arasında yer almaktadır.

Polonya'da bölgesel kalkınma konusunda faaliyet gösteren bir diğer yerel kurum, Rzeszow Bölgesel Kalkınma Ajansı (RRDA) olmaktadır. Kar amacı gütmeyen şirket statüsünde 1993 yılında çalışmalarına başlayan RRDA'nın amaçları, Podkarpackie Voyvodası'nın kalkınmasını desteklemek; bu bölgedeki yerleşiklerin yaşam kalitesini yükseltmek; doğal yaşamı ayakta tutmak ve yenilikçi bir anlayışla bölgenin ekonomisini geliştirmek şeklinde sıralanmaktadır.

5. TÜRKİYE'DE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI

BKA'lar, asıl olarak, Türkiye'nin bölgesel gelişme politikalarının AB'ye uyumunun sağlanması gerekçesiyle oluşturulmaktadır. Türkiye ciddi anlamada ilk kez BKA kurmayı, aday üyeliğinin tescil edildiği 1999 Helsinki Zirvesi sonrasında ele almıştır.

Üyelik için gerekli kısa ve orta vadelikli öncelikleri içeren Katılım Ortaklığı Belgesi, AB Komisyonu tarafından hazırlanmış ve 8 Mart 2001 tarihinde yapılan Çevre Konseyi toplantısında kabul edilerek 24 Mart 2001 tarihli Topluluk resmi gazetesinde yayımlanmıştır.

Buna paralel olarak, Türkiye tarafından hazırlanması gereken, "AB Müktebasatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı", Bakanlar Kurulu tarafından 13 Mart 2001 tarihinde kabul edilmiş ve 24 Mart 2001 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

AB'ye üye ülkelerde kullanılmakta olan İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması (The Nomenclature of Territorial units for Statistics – NUTS), AB tarafından hazırlanan Katılım Ortaklığı Belgesi ve Türkiye tarafından hazırlanan Ulusal Program'da kısa vadeli öncelikler arasında yer almıştır.

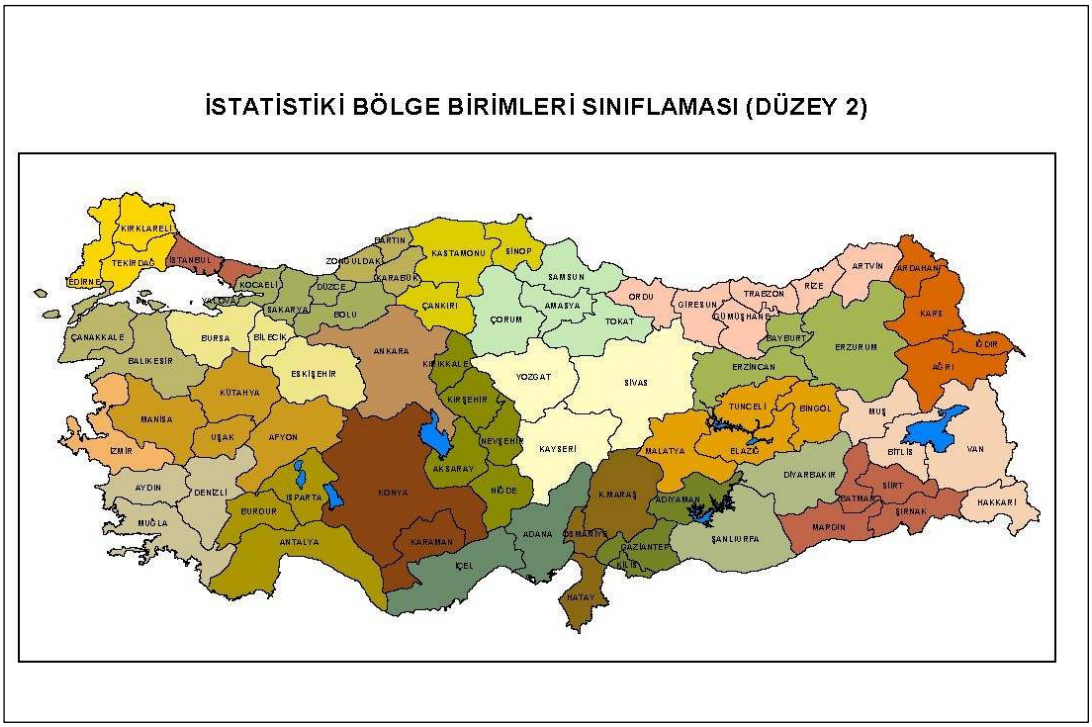
Türkiye NUTS sistemi, DİE, DPT, İçişleri Bakanlığı yetkililerinin katılımıyla oluşturulan bir komisyon eliyle yürütülmüştür. AB fonları bu çalışmalar için harekete geçirilmiş, AB fonlarından gelen 15,3 milyon Euro mali katkı ile Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) bünyesinde bölgesel veri tabanı oluşturulmasına yönelik olarak Türk İstatistik Sisteminin Geliştirilmesi Projesi başlatılmıştır.

Sisteme ilişkin yapılan değerlendirme, iki temel saptamaya dayandırılmıştır;

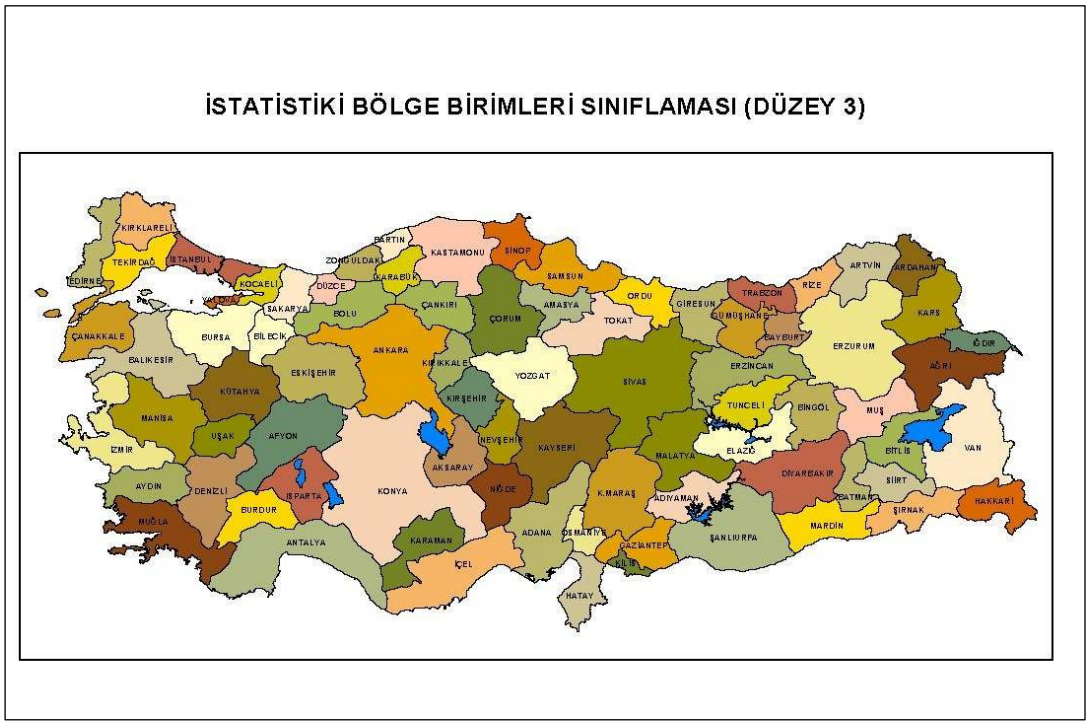
Türkiye'de merkezi idari bölünüş hiyerarşisi il, ilçe ve bucak düzeylerine sahiptir; temel idari birim ise il'dir. Daha üst ölçekte bir bölgesel idari yapı bulunmamaktadır. İstatistiki verilerin büyük bölümü il bazında derlenmektedir.

Şekil 5.1 : İstatistiki Bölge Birimler Sınıflaması (Düzey 1)

Şekil 5.2 : İstatistiki Bölge Birimler Sınıflaması (Düzey 2)

Şekil 5.3 : İstatistiki Bölge Birimler Sınıflaması (Düzey 3)

Türkiye'de illerin 1997 yıl ortalama nüfusu 781.000'dir. AB'de ise, ortalama nüfus NUTS-3 düzeyinde 344.000 iken NUTS-2 düzeyinde 1.781.000'dir. bu durumda Türkiye'de illerin ortalama nüfusu, AB'deki NUTS-3 düzeyi ortalamasına daha yakın olmaktadır.

Bu gerekçelerle Türkiye'de iller NUTS-3 düzeyi olarak kabul edilmiştir.

NUTS-2'lerin tanımlanmasında sosyo-ekonomik, kültürel ve coğrafi yapı açısından benzer olan birimlerin bir araya getirilmesi önem taşımaktadır. Türkiye'de NUTS-2 ve NUTS-1 düzeylerine karşılık gelecek bir idari bölünme bulunmadığından, Düzey-3'te yer alan illerin gruplandırılarak daha üst düzeylerin elde edilmesi yoluna gidilmiştir.

Düzey-1 ve 2 sınıflandırılması yapılırken "uygulanmakta olan bölge kalkınma verileri", "illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması", "yerleşme merkezlerinin kademelenmesi araştırması" ve "temel istatistiki göstergeler" gibi kaynaklardan yararlanıldığı düşünülmektedir ancak bu düzeylerin nasıl yapıldığının bir açıklaması bulunmamaktadır.

Yapılan çalışmalar sonucu, 2002 Bakanlar Kurulu Kararı ile Türkiye Düzey-1 itibariyle 12 bölgeye ayrılmıştır. Bunlar; İstanbul, Batı Marmara, Ege, Doğu

Marmara, Batı Anadolu, Akdeniz, Orta Anadolu, Batı Karadeniz, Doğu Karadeniz, Kuzeydoğu Anadolu, Ortadoğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleridir.

Düzey-2 kapsamında ise ülkede 26 bölge oluşturulmuştur. Bu bölgeler İstanbul, Tekirdağ, Balıkesir, İzmir, Aydın, Manisa, Bursa, Kocaeli, Ankara, Hatay, Kırıkkale, Kayseri, Zonguldak, Kastamonu, Samsun, Trabzon, Erzurum, Ağrı, Malatya, Van, Gaziantep, Şanlıurfa ve Mardin merkez alınmak üzere kurulmuştur.

2003 Yılı Katılım Ortaklığı Belgesi, Türkiye'nin "kısa vade"de plan, mevzuat, bütçe ve idari yapının güçlendirilmesi olmak üzere dört önemli işi gerçekleştirmesini istemiştir,

- Düzey-2'lerde (NUTS-2) bölgesel kalkınma planları hazırlanması,
- Mevzuatın uygulanmasını kolaylaştıracak yasal çerçevenin kabul edilmesi,
- Bölgesel kamu yatırımlarına ilişkin çok yıllı bütçelemenin oluşturulması,
- Bölgesel kalkınmayı yürütecek idari yapıların güçlendirilmesi,

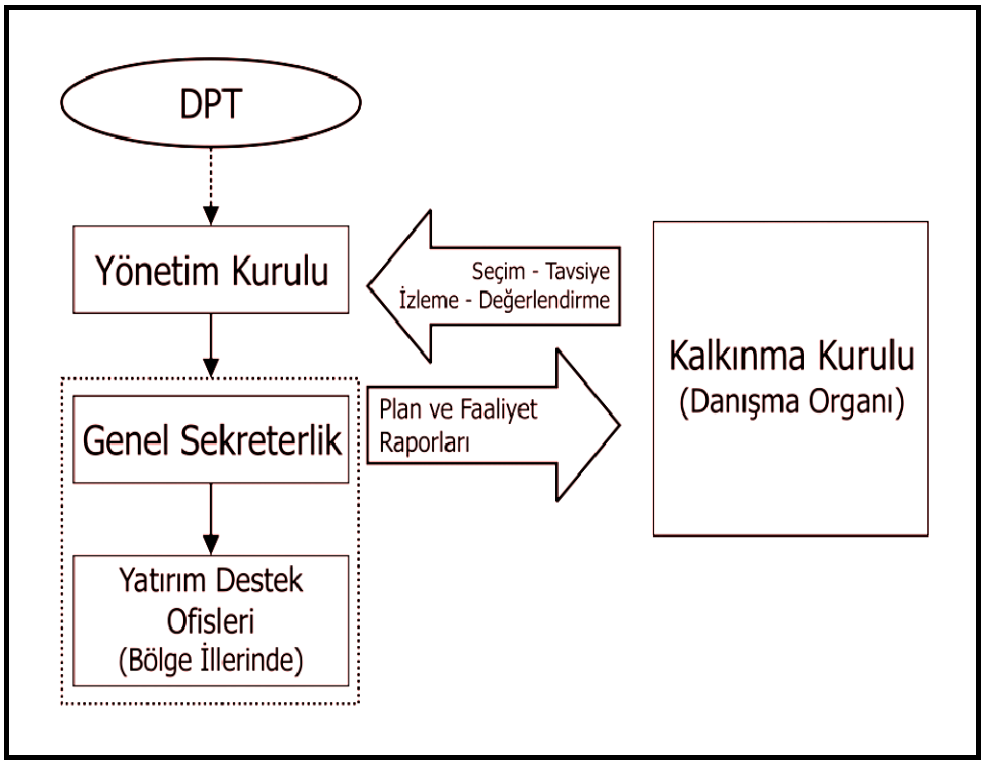
Orta vadede ise, bölgesel planları uygulamak üzere Düzey-2'lerde bölge birimlerinin yani Bölgesel Kalkınma Ajanslarının kurulması beklenmektedir. Bölgesel Kalkınma Ajansları ilk olarak pilot bölgeler kurularak daha sonra tüm Düzey-2 bölgelerde kurulması planlanmaktadır. Kurulacak ajansların kurulacağı yerlerin ilk olarak bölge şartları dikkate alınacaktır. Kasım 2008 itibari ile 10 Düzey-2 bölgesinde kalkınma ajansı kurulmuş bulunmaktadır.

Bölgesel Kalkınma Ajansları tasarının genel gerekçesi, "dengeli bölgesel gelişme" amacına dönük politikalar geliştirmesidir. Tasarı "ulusal kalkınmanın bölgeler arasında dengeli bir iş bölümü ile gerçekleştirilmesinin" ve "kalkınmanın sağlayacağı ekonomik ve toplumsal refahın bölgeler arasında dengeli dağılımının" sosyal devlet ilkesi açısından taşıdığı öneme dikkat çekmektedir ve "bölge planlamasını" sosyal devlete ulaşmakta bir araç olarak görmektedir.

5.1 Türkiye de Yer Alan Ajansların Yapısı

Ajanslar, bölgeler esas alınarak, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'nın bağlı olduğu bakanın teklifi üzerine Bakanlar Kurulu kararı ile kurulacaktır. Ajans merkezinin bulunacağı il, kuruluş kararnamesinde belirtilecektir. Ajansların ulusal düzeyde koordinasyonu ise DPT sorumluluğunda bulunmaktadır. Türkiye'deki kalkınma ajanslarının yapısı "kalkınma kurulu, yönetim kurulu, genel sekreterlik, yatırım destek ofisleri" olmak üzere dörtlü bir yapıdan oluşmaktadır.

Çizelge 5.1 : Türkiye'deki Ajansların Yapısı

Kalkınma Kurulu: Bölgesel gelişme hedefine yönelik olarak; bölgedeki kamu kurum ve kuruluşları, özel kesim, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve yerel yönetimler arasında işbirliğini geliştirmek üzere oluşturulacaktır. İllerin dengeli biçimde temsilini sağlayacak kalkınma kurulu en fazla 100 üyeden oluşacaktır.

Genel Sekreterlik: kalkınma ajansının icra organı olacaktır. Genel sekreterliğin ve yatırım destek ofislerinin en üst amirliğini genel sekreter yürütecektir.

Yönetim Kurulu: Ajans yönetim kurulları tek ilden oluşan bölgelerde vali, Büyükşehir belediye başkanı, il genel meclisi başkanı, sanayi odası başkanı, ticaret odası başkanı ile kalkınma kurulu tarafından özel kesim ve/veya sivil toplum

kuruluşlarından seçilecek üç temsilciden; birden fazla ilden oluşan bölgelerde il valileri, Büyükşehir belediye başkanları veya Büyükşehir olmayan illerde il merkez belediye başkanları, il genel meclisi başkanları ve her ilden birer kişi olmak kaydıyla ticaret ve sanayi odası başkanlarından oluşacaktır. Ancak, birden fazla ilden oluşan bölgelerdeki illerde; ticaret ve sanayi odalarının ayrı ayrı kurulmuş bulunması halinde, yönetim kurulunda yer alacak temsilci Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Yönetim Kurulu tarafından belirlenecektir.

Yatırım Destek Ofisleri: Ajansların dördüncü ve son organı olan yatırım destek ofisleri ise bölge illerinde özel kesimdeki yatırımcıların kamu kurum ve kuruluşlarının görev ve yetki alanına giren izin ve ruhsat işlemleri ile diğer idari is ve işlemlerini ilgili mevzuatta belirtilen süre içinde sonuçlandırmasını sağlayacaktır. Bu çerçevede yatırım destek ofisleri, tek elden takip ve koordine ile yatırımcıya yol gösterecektir. Yatırımcıların yatırım destek ofisine başvurmaları kendi isteklerine bağlı olacaktır. Yatırım Destek Ofisleri, görevleri ile ilgili olarak Genel Sekreterliğe karşı sorumludur. Ayrıca buralara müracaat edenlerin ek bir maliyetle karşılaşmasını önlemek için sunulan hizmetlerin ücretsiz olması öngörülmüştür.

5.2 Türkiye'de Yer Alan Ajansların Görev ve Yetkileri

Ajanslar'ın görev ve yetkileri şu şekilde sıralanmaktadır:

- Yerel yönetimlerin planlama çalışmalarına teknik destek sağlamak,
- Bölge plan ve programlarının uygulanmasını sağlayıcı faaliyet ve projelere destek olmak; bu kapsamda desteklenen faaliyet ve projelerin uygulama sürecini izlemek, değerlendirmek ve sonuçlarını Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına bildirmek,
- Bölge plan ve programlarına uygun olarak bölgenin kırsal ve yerel kalkınma ile ilgili kapasitesinin geliştirilmesine katkıda bulunmak ve bu kapsamdaki projelere destek sağlamak,
- Bölgede kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülen ve bölge plân ve programları açısından önemli görülen diğer projeleri izlemek,

- Bölgesel gelişme hedeflerini gerçekleştirmeye yönelik olarak; kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek,
- Ajans'a tahsis edilen kaynakları, bölge plan ve programlarına uygun olarak kullanmak veya kullandırmak,
- Bölgenin kaynak ve olanaklarını tespit etmeye, ekonomik ve sosyal gelişmeyi hızlandırmaya ve rekabet gücünü artırmaya yönelik araştırmalar yapmak, yaptırmak, başka kişi, kurum ve kuruluşların yaptığı araştırmaları desteklemek,
- Bölgenin iş ve yatırım imkanlarının, ilgili kuruluşlarla işbirliği halinde ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtımını yapmak veya yaptırmak,
- Bölge illerinde yatırımcıların, kamu kurum ve kuruluşlarının görev ve yetki alanına giren izin ve ruhsat işlemleri ile diğer idarî iş ve işlemlerini, ilgili mevzuatta belirtilen süre içinde sonuçlandırmak üzere tek elden takip ve koordine etmek,
- Yönetim, üretim, tanıtım, pazarlama, teknoloji, finansman, örgütlenme ve işgücü eğitimi gibi konularda, ilgili kuruluşlarla işbirliği sağlayarak küçük ve orta ölçekli işletmelerle yeni girişimcileri desteklemek,
- Türkiye'nin katıldığı ikili veya çok taraflı uluslararası programlara ilişkin faaliyetlerin bölgede tanıtımını yapmak ve bu programlar kapsamında proje geliştirilmesine katkı sağlamak,
- Ajans'ın faaliyetleri, mali yapısı ve Ajansla ilgili diğer hususların güncel olarak yayınlanacağı bir internet sitesi oluşturmak (T.C. Resmi Gazete, 2006a; http://rega.basbakanlik.gov.tr/).

Ayrıca Ajanslar, görevleri kapsamında gerekli gördüğü bilgileri kurum ve kuruluşlardan istemeye yetkili olmaktadır. Kendilerinden bilgi istenilenler, bu bilgileri zamanında vermekle yükümlü bulunmaktadır.

5.3 Türkiye'de Yer Alan Ajanslarda Bütçe

Türkiye'de yeni kurulmaya başlanan Kalkınma Ajansları, AB ülkelerindeki Ajanslar gibi çeşitli finansman kaynaklarına sahip bulunmaktadır. Ajanslar'ın gelirleri ve yöneteceği fonlar şu şekilde sıralanmaktadır:

- Bir önceki yıl gerçekleşen genel bütçe vergi gelirleri tahsilatından, Yüksek
- Planlama Kurulunca her bir Ajans için nüfus, gelişmişlik düzeyi ve performans ölçütlerine göre belirlenecek pay,
- Avrupa Birliği ve diğer uluslararası fonlardan sağlanacak kaynaklar,
- Faaliyet gelirleri,
- Bir önceki yıl gerçekleşen bütçe gelirleri üzerinden, bölgedeki il özel idareleri için; borçlanma, tahsisi mahiyetteki gelirler ile genel, katma ve özel bütçeli kuruluşlardan alınan yardım kalemleri hariç tutulmak üzere %1, belediyeler için; borçlanma ve tahsisi mahiyetteki gelir kalemleri hariç tutulmak üzere %1 oranında, cari yıl bütçesinden aktarılacak pay,
- Bölgedeki sanayi ve ticaret odalarının, bir önceki yıl kesinleşmiş bütçe gelirlerinin %1'i oranında, cari yıl bütçesinden aktarılacak pay,
- Ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlarca yapılan bağış ve yardımlar,
- Bir önceki yıldan devreden gelirler (T.C. Resmi Gazete, 2006a; http://rega.basbakanlik.gov.tr/).

Bu gelirler karşılığında Ajanslar'ın giderleri de bulunmaktadır. Bunlar;

- Plan, program ve proje giderleri,
- Proje ve faaliyet destekleme giderleri,
- Araştırma ve geliştirme giderleri,
- Tanıtım ve eğitim giderleri,
- Taşınır ve taşınmaz mal ile hizmet alım giderleri,
- Yönetim ve personel giderleri,
- Görevlerle ilgili diğer giderleri olmaktadır (T.C. Resmi Gazete, 2006a; http://rega.basbakanlik.gov.tr/).

Kalkınma Ajansları'nın bütçeleri, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı bütçesinin içinde gösterilmekte ve ödenekler aylık harcama programına göre Devlet Planlama Teşkilatınca Ajanslar'a kullandırılmaktadır. Ayrıca Kalkınma Ajansları'nın bütçeleri, iç ve dış denetime tabi bulunmaktadır.

26 kalkınma ajansının da kurulması halinde, bu kuruluşların kullanabileceği toplam kamu kaynağının yıllık yaklaşık 666 milyon YTL olacağı tahmin edilmektedir. Bunun yüzde 68'inin genel bütçe vergi gelirlerinden yapılacak transferle, yüzde 19'unun belediyelerden, yüzde 13'ünün de il özel idarelerinden sağlanması öngörülmektedir.

Bütün ajanslar kurulup faaliyete geçene kadar yasa kapsamında tahsis edilecek transfer ödeneği, kurulmuş ajans sayısı dikkate alınarak belirlenecektir. Ajanslar kuruldukları tarih itibarıyla yılın geri kalanı için kendilerine düşen payı kullanma hakkını kazanacaklardır.

5.4 Türkiye'de Yer Alan Ajanslarda Denetim

Kanunun 25. maddesi ajansın iç ve dış denetim esasları belirlenmektedir. İç denetim konusunda uzmanlaşmış bir iç denetim istihdamı öngörülmektedir. Ayrıca, yönetim Kurulu Başkanı ve Genel Sekretere de iç denetim konusunda yetki verilmektedir. Yönetim Kurulu Başkanı ve Genel Sekreter, ajans faaliyetlerini görevlerinin gerektirdiği gibi yerine getirmek ve bu konuda gerekli tedbirleri almakla görevlidirler.

Dış denetimin ise; hukuka uygunluk açısından çisleri Bakanlığı, performans değerlendirmesi açısından ise Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı tarafından gerçekleştirilmesi öngörülmektedir. İlgili mevzuat hükümleri ile düzenlenen Sayıştay'ın denetim yetkisi saklıdır.

5.5 Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Ajansı Deneyimleri

Türkiye'de bölgesel politikalar ilk olarak 1960'lı yıllarda kalkınma planlaması ile başlamış ve sekiz kalkınma planında da yer almıştır. Kalkınma planlarının temel amacı, bölgelerarası gelişmişlik farkının kapatılmasıdır.

Ancak kalkınma planlarında öngörülen hedeflerin gerçekleştirilmesi için uygulanan politikalar, bölgesel dengesizlikleri gidereememiş aksine daha da arttırmıştır.

Türkiye'de bağımsız yerel kurumların olmaması, merkezi kurumların yerel düzeydeki birimlerinin işlevlerinin sınırlı olması uygulanan politikaların etkinliğini azaltmaktadır. Bilindiği gibi küreselleşme süreci beraberinde getirdiği yapısal uyum

politikaları ile birçok konuda özgün süreçler ve araçlar geliştirilmesini gerekli kılmıştır.

Bu süreçte Türkiye'ye de AB tarafından bölge planlamanın yeni bir anlayışla ele alınması gerektiği ve bunun aracının da BKA'lar olduğu ifade edilmiş ve konu ilk kez AB'ye tam üyelik müzakereleri sürecindeki Katılım Ortaklığı Belgesinde orta vadede yapılması gereken işler kapsamında belirtilmiştir.

Bu nedenle, bölgelerin sosyo-ekonomik analizlerinin yapılması, bölgesel politikaların belirlenmesi ve AB Bölgesel İstatistik Sistemi ile karşılaştırılabilir veritabanı oluşturulması amacıyla ülke genelinde üç düzeyde istatistiki bölge birimleri oluşturulmuştur.

Her il istatistiki bölge birimini tanımlamakta, Düzey 2 istatistiki bölge birimi Düzey 3 kapsamındaki komşu illerin gruplandırılması sonucu tanımlanmış olup 26 adettir. Düzey 1 ise Düzey 2'nin gruplandırılması sonucu tanımlanmış olup 12 adettir.

BKA'lar bu sınıflandırmada merkezleri de belirtilmiş olan Düzey 2 kademesinde 26 ayrı bölgede kurulacak birimlerdir. Bu istatistikî bölge birimlerinin oluşturulması AB'ye uyum kapsamında da düşünülebilir.

Çizelge 5.2 : Türkiye'de Kurulan Kalkınma Ajansları, (T.C. Basbakanlık DPT Resmi Web Sitesi, Kasım, 2010)

TR31: İzmir	TR33: Afyon, Kütahya, Manisa, Uşak
TR62: Adana, Mersin (Çukurova)	TR41: Bilecik, Bursa, Eskişehir
TR10: İstanbul	TR42: Bolu, Düzce, Kocaeli, Sakarya, Yalova
TR52: Karaman, Konya	TR51: Ankara
TR83: Amasya, Çorum, Samsun, Tokat	TR61: Antalya, Burdur, Isparta
TRA1: Bayburt, Erzincan, Erzurum	TR63: Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye
TRB2: Bitlis, Hakkari, Muş, Van	TR71: Aksaray, Kırıkkale, Kırşehir, Niğde, Nevşehir
TRC1: Adıyaman, Gaziantep, Kilis	TR72: Kayseri, S,vas, Yozgat
TRC2: Diyarbakır, Şanlıurfa	TR81: Bartın, Karabük, Zonguldak
TRC3: Batman, Mardin, Şırnak, Siirt	TR82: Çankırı, Kastamonu, Sinop
TR21: Edirne, Kırklareli, Tekirdağ	TR90: Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Trabzon
TR22: Balıkesir, Çanakkale	TRA2: Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars
TR32: Aydın, Denizli, Muğla	TRB1: Bingöl, Elazığ, Malatya, Tunceli

Türkiye'de kurulmuş olan 26 tane kalkınma ajansı bulunmakta olup, bunların bir kısmı pilot proje olarak önceden kurulmuştur. Bazı bölgelerdeki kalkınma ajansları ise kurulmuş olup henüz faal olarak harekete geçememiş bulunmaktadırlar. Pilot olarak kurulan kalkınma ajansları İzmir Kalkınma Ajansı (İZKA-TR31 Düzey 2 bölgesinde) ve Çukurova Kalkınma Ajansı (ÇKA-TR62 Düzey 2 Bölgesinde:Adana-Mersin) kurulmuş olan kalkınma ajanslarıdır ve aktif halde faaliyet

göstermektedirler. Türkiye'de aktif halde bulunan diğer kalkınma ajansları ise Mevlana Kalkınma Ajansı (MKA-TR52:Konya-Karaman), İstanbul Kalkınma Ajansı (İSKA-TR10:İstanbul), Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı (OKA-TR83:Amasya, Çorum, Samsun, Tokat), Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı (KUDAKA-TRA1: Bayburt, Erzincan, Erzurum), Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı (DAKA- TRB2: Bitlis, Hakkâri, Muş, Van), Diyarbakır-Sanlıurfa Kalkınma Ajansı (DUKA-TRC2:Diyarbakır, Şanlıurfa), Dicle Kalkınma Ajansı (DİKA-TRC3: Batman, Mardin, Şırnak, Siirt), İpekyolu Kalkınma Ajansı (TRC1: Adıyaman, Gaziantep, Kilis), Trakya Kalkınma Ajansı (TR21: Edirne, Kırklareli, Tekirdağ), Güney Ege Kalkınma Ajansı– (GEKA -TR32: Aydın, Denizli, Muğla), Bursa, Eskişehir, Bilecik Kalkınma Ajansı (BEBKA-TR41:Bilecik, Bursa, Eskişehir), Doğu Marmara Kalkınma Ajansı (MARKA-TR42: Bolu, Düzce,Kocaeli, Sakarya, Yalova), Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı (BAKA -TR61: Antalya, Burdur, Isparta), Ahiler Kalkınma Ajansı (TR71: Aksaray, Kırıkkale, Kırşehir,Niğde, Nevşehir), Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı (BAKKA-TR81: Bartın, Karabük, Zonguldak), Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı (TR90: Artvin, Giresun,Gümüşhane, Ordu, Rize, Trabzon), Serhat Kalkınma Ajansı (SEKA-TRA2: Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars) olarak sıralanmaktadır. Türkiye'de kuruluşu gerçekleştirilen fakat henüz aktif halde olamayan ajanslarda bulunmaktadır. İlk toplantılarını yapmış olmalarına rağmen henüz temel organlarını oluşturmadıkları ve ayrıntılı bilgilere ulaşmakta zorluk çektiğimiz ajanslar olarak nitelendirebileceğimiz aşağıda Bölge ve illeri ayrı ayrı belirtilen ajansların da aktif hale gelmelerinin 2010 yılı içerisinde olması beklenmektedir.

TR2: Batı Marmara - TR22: Balıkesir, Çanakkale

TR3:Ege -TR33: Afyonkarahisar, Kütahya, Manisa, Uşak

TR5:Batı Anadolu -TR51: Ankara

TR6:Akdeniz -TR63: Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye

TR7:Orta Anadolu -TR72: Kayseri, Sivas, Yozgat

TR8:Batı Karadeniz -TR82: Çankırı, Kastamonu, Sinop

TRA: Kuzeydoğu Anadolu -TRA1: Bayburt, Erzincan, Erzurum

TRB: Ortadoğu Anadolu -TRB1: Bingöl, Elazığ, Malatya, Tunceli

5.5.1 İZKA İzmir kalkınma ajansı (İZKA-TR31:İzmir)

Ege Bölgesini Geliştirme Vakfı (EGEV) bünyesinde oluşturulan bir kalkınma ajansıdır. EGEV 1992 yılında İzmir ve Ege bölgesinin ekonomik gelişmesini hızlandırmak için yurtiçi ve yurtdışı yatırımcıların bölgeye ilgisini arttırarak tanıtma ve teşvik çalışmaları ve bölgenin aynı amacı taşıyan diğer kurum ve kuruluşlarıyla işbirliği yapma amacıyla kurulmuştur.

Ege Bölgesi Kalkınma Ajansı (EBKA) kuruluş çalışmalarına 1993 yılında başlamıştır. EBKA'nın temelde iki ana stratejisi vardır. Bunlar; Türkiye'yi tanıtmak, İzmir, Ege bölgesini tanıtmaktır. EBKA'nın amaçlarından bazıları şunlardır:

- Ege bölgesi'nin güç birliği ve işbirliği yapmak suretiyle ortak amaç ve çıkarlar doğrultusunda ulusal hedefler dikkate alınarak ortak bir kalkınma stratejisi oluşturmak.
- Yerel yönetimlerin yetkilerinin genişletilmesine ve mali özerklik kazanmalarına ön ayak olmak.
- EBKA'nın amaçlarından bazıları şunlardır:
- Yerel potansiyelleri değerlendirmeye yönelik olarak bölgesel çıkar, hedef ve amaçları belirlemek.
- Bu hedefler çerçevesinde plan, proje ve stratejiler oluşturmak.
- Bu plan, proje ve stratejilerin gerçekleştirilmesi yönündeki girişimleri sürdürmek.
- Yabancı firmaların bölgedeki yatırımlarında teknik danışmanlık hizmeti vermek.

Bölge illerinin yatırım olanaklarını tespit etmek ve bu konuda yabancı yatırımcıya yönelik tanıtım dokümanları hazırlamaktır.

5.5.2 Çukurova kalkınma ajansı (ÇKA-TR62:Adana-Mersin)

Mersin Ticaret ve Sanayi Odası (MTSO) bünyesinde, Türkiye'de yerel ve ulusal ölçekte kalkınma stratejileri belirlemek amacıyla kurulmuştur. 1886 yılında kurulan ve Mersin Ticaret ve Sanayi Odası'nın bünyesinde 2002 yılı Haziran ayında faaliyete geçirilen Mersin Kalkınma Ajansının kurulma aşamasında; EURADA, Info Murcia, Shannon ve Alsace Kalkınma Ajanslarından danışmanlık ve bilgi desteği alınmıştır.

Bu ajansın temel amacı Mersin'in ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan canlanma ve gelişmesini sağlamak ve yaşam kalitesini yükseltmektir. Mersin Kalkınma Ajansının görevleri şöyle sıralanabilir:

- Her türlü alt yapıyı geliştirmek.
- Kamu kurum ve kuruluşlarını, uluslararası örgütleri ve sivil toplum örgütlerini yörenin gelişmesi için yönlendirmek ve yerel gelişme politikaları oluşturmak
- Stratejik araştırmalar yapmak, ulusal ve uluslararası yatırımcıları bölgeye çekmek, bilgi vermek ve rehberlik etmek.
- Yabancı ve yerli firmalar arasında bilgi aktarımları yapmak.
- KOBİ'leri geliştirmek ve rekabet güçlerini arttırmak, dışa açılma faaliyetlerini desteklemek.
- Karşılıklı ziyaretler, fuarlar ve iş delegasyonları planlamak.
- Avrupa Birliği Yerel Bilgi Bürosu'nu işletmek ve AB ile entegrasyona destek vermek.
- Bilimsel, ekonomik, sosyal ve kültürel çalışmalar yapmak, konferans, seminer, açık oturum, panel, sergi, festival vb. faaliyetleri organize etmek.
- Mersin'in gelişmesine yönelik bilgi bankası oluşturmak, bölge ve ajans ihtiyaçları için çeşitli dokümanları yayımlamak.

5.5.3 Mevlana kalkınma ajansı (MKA TR-52 Konya-Karaman)

Konya ve Karaman illerini kapsayan Mevlana Kalkınma Ajansı (TR52:Karaman, Konya); Konya ve Karaman ilerinin mevcut potansiyellerinin güçlenmesini sağlamak ve gelişmiş bölgeler ile aralarındaki farklılıkları azaltmak için kurulmuştur. Aslında Konya-Karaman illeri gelişen sanayi yapısı ekonomik, siyasal ve sosyal açıdan kendi bölgesini etkileyen, yönlendiren bir çekim merkezidir. Bugün üretim ve ihracatta yapmış olduğu hamlelerle Anadolu'nun sanayileşme ve kalkınma hamlesinin öncüleri arasında yer alan TR52 Bölgesi güçlü ve hızlı büyüyen sanayi yatırımlarıyla Türkiye ekonomisine önemli bir katkı sağlamaktadır. Yine bölge düzenli şehirleşmesi, arazi potansiyeli, deprem riski en düşük iller arasında yer alması, transit ticaret merkezi olması, çok yönlü ve esnek sanayisi gibi ozellikleri ile pek çok

rekabetçi üstünlüğe sahiptir (http://www.kto.org.tr/dosya/rapor/mevka.pdf, Kasım, 2010.)

TR52 Düzey 2 Bölgesi ve Konya, Karaman bölgesini kapsayan Mevlana Kalkınma Ajansında, 4 komisyon kurulmuştur. Bu komisyonlar; Kalkınma Çalısma Komisyonu, İktisadi Kalkınma Çalısma Komisyonu, Sosyal Kalkınma Çalısma Komisyonu, Altyapı Çalısma Komisyonu'dur. Bu komisyonların çalışmaları doğrultusunda ajans ilk defa bu yıl yürütmekte olduğu Kırsal Kalkınma Mali Destek Programı kapsamında uygun proje başvurularının kendisine sunulması amacıyla ilana cçkmış bulunmaktadır. Yine Mevlana Kalkınma Ajansı, yürütmekte olduğu Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı kapsamında uygun proje başvurularının kendisine sunulması amacıyla da ikinci bir proje ilanına daha çıkmıs bulunmaktadır (http://www.mevka.org.tr/Content/ViewArticle/kucuk_olcekli_altyapi?articleID=H2BN5cIx38DE%3D, 10.02.2010).

5.5.4 İstanbul kalkınma ajansı (İSKA-TR10:İstanbul)

İstanbul Kalkınma Ajansı kurul toplantısında yapılan konuşmalar ışığında İstanbul Ön Bölgesel Gelişme Planı'nın katılımcılık ve ortaklık ilkeleri çerçevesinde hazırlanması için çalışmalara başlanmıştır. İstanbul Kalkınma Ajansının ambleminin Kalkınma Kurulu'nun da görüşleri alınarak belirlenmesi çalışmaları ve 2010 yılı Kalkınma Kurulu toplantılarının Mayıs ve Aralık aylarında yapılması kararlaştırılmıştır. İstanbul Ön Bölgesel Gelişme Planına temel teşkil edecek olan GZFT (SWOT) analizinin yapılmasına çok fazla ihtiyac duyulmadığı, İstanbul iline ilişkin benzer nitelikte çok sayıda çalışmanın halihazırda yapılmış olduğu, dolayısıyla da Ajans kaynaklarının daha etkin kullanması için mevcut çalışmalardan faydalanılabileceği ifade edilmiştir. Proje desteğine başlama tarihinin Eylül 2010 olabileceği belirtilmiştir. Bununla birlikte, İstanbul'un finans merkezi olmasına katkı sağlayacak projeler, sosyal kalkınmayı sağlamaya yönelik projeler ile bilim ve teknoloji gibi konu odaklı projelere destek sağlanması ve İstanbul'un kalkınmasının yalnızca bölgesel düzeyde değil, ulusal ve uluslararası ölçekler göz önünde bulundurularak ele alınması gerektiği ifade edilmiştir (http://www.iska.org.tr/Default.aspx?pid=11191&hbid=6, 10.02.2010).

5.6 Türkiye'de Yer alan Bölgesel Kalkınma Ajanslarına Yapılan Eleştiriler

Türkiye'de Kalkınma Ajansları'nın kurulması konusu yaklaşık bir buçuk sene ülke gündemini meşgul etmiş ve konu her yönüyle tartışılmıştır. Kalkınma Ajanslarının bölgesel potansiyel ve dinamiklerin harekete geçirilmesi, büyümenin etkilerinin tabana yayılması, gelir dağılımının düzelmesi ve bölgesel eşitsizliklerin giderilmesi açısından oldukça olumlu bir rol oynayacağını söyleyenlerin yanında, mevcut yasasının çok önemli eksiklikler içermesi nedeniyle Bölgesel Kalkınma Ajanslarının beklenen yararı sağlamayacağını iddia edenler de bulunmaktadır.

Kalkınma Ajanslarının Kurulusu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkındaki Kanuna yönelik temel eleştiri Ajansların ulusal düzeyde koordinasyonunun DPT'ye verilerek merkeziyetçi bir anlayışla ele alınmasıdır. Bu çerçevede getirilen eleştiriler şu şekilde sıralanabilir:

- Anayasal tanımlara uygun olmayan ve ne yerel ne merkezi ne özel ne kamu idaresi niteliği taşıyan, kimliği belirsiz bir yapı oluşturulması;
- Anayasa'ya göre yürütme organının ancak kanun ile asli olarak düzenlenmiş olan bir alanda düzenleme yetkisi kullanabileceği, bu nedenle bölge kalkınma ajanslarının kurulmasında veya kaldırılmasında Bakanlar Kuruluna yetki verilmesinin Anayasaya aykırılık teşkil edebileceği;
- Kamu kaynağı kullanan ve yönetiminde önemli kamu ajanlarını barındıran bir tüzel kişiliğin kamu tüzel kişisi olarak tanımlanmamasında ısrar edilmesi;
- Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın Yönetim Kurulu Başkanı olan valilerin, toplanan fonları, "tarafsız kamu görevlisi" sıfatı dışına çıkarak dar bir kesime kullandıracak olması;
- Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın "iş takipçisi devlet" modeli yaratması ve diğer kamu kurumlarının yetki alanlarına müdahale edebilmesi;
- Bölgesel Kalkınma Ajansları'nda toplanacak fonların (esas olarak kamu kaynakları ve AB yardımlarının) hangi temel ilkelere, önceliklere ve sektörel teşvik politikalarına göre kullanılacağının yasada belli olmaması;

- Merkezi bütçenin vergi gelirlerinin yüzde yarımının Bölgesel Kalkınma Ajansları'na aktarılmasında "gelişmişlik derecesi" gibi ölçütlerin hangi yönde etki edeceğinin belirlenmemiş olması;
- Kamu gücünün ve kamu kaynağının aktarıldığı bu yeni idari kademenin kamu denetimi dışında bırakılması;
- Devlet İhale Kanunu, Kamu İhale Kanunu ve Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu hükümlerine tabi olmaması ve göstermelik bir iç denetim üzerine dış denetim olarak da sadece bağımsız denetim kuruluşlarının yani piyasanın denetiminin öngörülmesi; Sayıştay denetiminin fiilen dışlanması;
- Bürokrasiyi azaltma iddiasıyla yeni bürokrasiler, iller ve bölgeler arasında yeni çekişmeler, yeni idari kademeler ve denetim dışı 26 adet yeni harcama birimi yaratılması;
- Bölgesel Kalkınma Ajansları yönetim kurulları bileşiminin bir ekonomik sosyal konsey oluşumunun çok gerisinde kalması; hatta, çok sayıda bölgede tarımsal etkinliklerin yoğunluğuna rağmen ne Ziraat Odası, ne Ticaret Borsası, ne de Ziraat Mühendisleri Odası temsilcisine dahi yer verilmemiş olması;
- Tasarı ile görev süresi 2007 yılına kadar uzatılan GAP Bölge Kalkınma İdaresi Teşkilatının kapatılmasının öngörülmesi, ancak, Tasarıda GAP çerçevesinde götürülen birçok hizmetin nasıl yürütüleceği konusunda bir düzenlemenin yer almaması;
- Bölge çapında yatırımları harekete geçirecek herhangi bir kaynağın bulunmadığı durumlarda nasıl kaynak aktarılacağına açıklık getirilmemesi;
- Ülkemizde aynı ilin ilçeleri arasındaki gelişmişlik farkları giderilmemiş iken farklı illeri kapsayan ajansların bu farkı nasıl gidereceğinin belirtilmemesidir.

Çizelge 5.3 : Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Ajanslarına Yönelik Eleştiriler ve Sebepleri

Yerel, merkezi yada kamu idaresi?	⇨	Kimliği belirsiz yapı
Kamu kaynağı kullanıyor	⇨	Kamu Tüzel kişisi olarak tanımlanmıyor
Valiler toplanan fonları belli kesime aktarıyor	⇨	Tarafsız kamu görevlisi sıfatına aykırı
İş takipçisi devlet modeli yaratıyor	⇨	Kamu kurumlarının yetki alanına müdahale
Toplanan Fonlar	⇨	•Hangi temel ilkelere göre dağıtılacak? •Kaynak bulunamadığı durumlarda ne olacak?
Kamu gücü ve kamu kaynağı	⇨	Kamu denetiminden yoksun (Sayıştay fiilen devre dışı)

Çizelge 5.3'de Türkiye'de BKA'lara yönelik eleştiriler ve bunların sebepleri şematik bir tabloda gösterilmiştir.

6. AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİ VE TÜRKİYE'DE BULUNAN BKA'LARIN KURUMSAL KAPASİTE KARŞILAŞTIRMASI

Merkezi hükümetlerin desteğiyle ilk zamanlarda kurulan kalkınma ajansları daha sonraları merkezi hükümetten bağımsız bir idari yapıda, sınırları çizilmiş bir bölgenin sosyo-ekonomik koşullarını geliştirmek amacıyla kurulma aşamalarından geçmişlerdir. Bu şekilde kurgulanan kalkınma ajansları, varlık nedenleri ve sergiledikleri özellikler itibariyle birçok benzerlik göstermektedir. Ancak farklı ülkelerde, farklı dönemlerde ve farklı koşullarda kurulmaları nedeniyle de her bir kalkınma ajansı idari yapıları, organizasyonu ve personel yapıları bakımından bazı farklılıklar taşımaktadır.

Bu benzerlikleri ve farklılıkları ortaya koyabilmek adına, çalışmanın analiz kısmında Bölgesel Kalkınma Ajanslarının kurumsal kapasiteleri incelenmeye ve kurumsal kapasiteleri benzerlik gösteren ajanslar ortaya konulmaya çalışılmıştır. Avrupa Birliği ülkeleri ve Türkiye içinde kalkınma ajanslarının yapısını anlayarak kalkınma ajanslarının belli bir tipolojisini oluşturmak hedeflenmektedir. Bu çerçevede Avrupa Birliği ülkeleri arasında ve Türkiye'de kalkınma ajanslarının kurulma amacı, yönetim kurgusu, kalkınma ajansı-merkezi yönetim-yerel yönetim ilişkisi ve karar verme süreçleri karşılaştırmalı bir analiz çerçevesinde incelenip ajansların başarılarını ve etkinliklerini ne ölçüde etkilediğini tespit ederek ajansların benzerliklerini ve farklılıklarını ortaya koymak hedeflenmektedir.

6.1 Çalışmanın Amacı, Data Seti ve Methodolojisi

6.1.1 Çalışmanın amacı

Çalışmanın amacı, Avrupa Birliği ülkeleri ve Türkiye içinde kalkınma ajanslarının kurumsal yapı ve kapasitelerini belirleyerek kalkınma ajansı tipolojisi oluşturmaya çalışmaktır.

Bu tipolojiyi oluşturmaya çalışırken ise kalkınma ajanlarının kurulma amacı, yönetim kurgusu, kalkınma ajansı-merkezi yönetim-yerel yönetim ilişkisi ve karar verme süreçleri karşılaştırmalı bir analiz çerçevesinde incelenip ajansların başarılarını ve etkinliklerini ne ölçüde etkilediğini tespit ederek ajansların benzerliklerini ve farklılıklarını ortaya konmaya çalışılmıştır.

6.1.2 Hipotezler

H_1 - Aynı coğrafya da yer alan kalkınma ajanslarının kurumsal yapıları benzerdir.

h_{11}- Aynı coğrafya da yer alan kalkınma ajanslarının çalışma alanları benzerdir.

h_{12} - Aynı coğrafya da yer alan kalkınma ajanslarının yönetim yapısı benzerdir.

h_{13} - Aynı coğrafya da yer alan kalkınma ajanslarının bütçe oluşturma şekilleri benzerdir.

h_{14} - Aynı coğrafya da yer alan kalkınma ajanslarının personel benzerdir.

h_{15} - Aynı coğrafya da yer alan kalkınma ajanslarının ürettikleri projeler benzerdir.

H_2 - Avrupa Birliği ülkelerinde yer alan kalkınma ajanslarının kurumsal kapasitesi yüksektir.

h_{21}- Avrupa Birliği ülkelerinde yer alan kalkınma ajanslarının etkinlik düzeyi yüksektir.

h_{22} - Avrupa Birliği ülkelerinde yer alan kalkınma ajanslarının başarı düzeyi yüksektir.

6.1.3 Data ve metodoloji

Bu çalışma da kullanılan bütün kantitatif veriler Avrupa Birliği Ülkeleri'nde ve Türkiye'de NUTS2 bölgelerinde yer alan kalkınma ajanslarına yollanan anket formundan ve kalkınma ajanslarının yıllık raporlarından elde edilen veriler yoluyla oluşturulmuştur.

Bu çalışma da yer alan ajansların belli bir çerçeve içerisinde karşılaştırmalı analizini yapmak için ajansların kurumsal kapasiteleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Kurumsal kapasiteyi ortaya koymak için ajansların yapısı sekiz ayrı alanda incelenmeye çalışılmıştır.

Bu alanlar ajansların çalışma alanları, ajansların yönetim yapısı, ajansların bütçe oluşturma yolları (gelir-gider dağılımları), personel yapıları, uluslar arası, ulusal ve AB düzeyinde ürettikleri projeler, karşılaştıkları zorluklar, etkinlik düzeyleri ve başarı oranlarını ortaya koyan anket soruları üretilmiştir.

Ajanslara gönderilen anketler mail yoluyla iletilmiş olup, anketleri ajans yetkililerinin cevaplaması istenmiştir. Anketler Türkiye'de mevcutta kurulmuş olan 26 kalkınma ajansına, Avrupa'da 145 toplamda 171 kalkınma ajansına iletilmiştir. Anket yoluyla iletilen ve ajansların yapısını anlamaya yönelik olan anket soruları ajansların her yıl yayınladıkları yıllık raporlar incelenerek oluşturulmuştur. Yapılan çalışma da yeterli sayıda kalkınma ajansının geri dönüş sağlamamasından ötürü, bu verilerin bir kısmı ajansların ürettikleri yıllık raporlardan derlenerek oluşturulmuştur. İletilen anket çalışmasından 10 adet kalkınma ajansı geri dönmüştür ve analizde yer alan diğer kalkınma ajansları ile ilgili bilgiler kalkınma ajanslarının internet sayfasından, yıllık raporlarından ve kurumsal raporlarından derlenmiştir. Bu çalışma için bir kısıtlıyıcı olarak belirlenebilir.

Veri seti oluşturulurken AB'ne üye olan 19 ülkede yer alan kalkınma ajansları incelenmiş olup, her ülkede bulunan kalkınma ajans sayısının %30'u seçilerek örneklem kümesi oluşturulmuştur. Örneklem kümesini oluşturan ve her ülkeyi temsil eden kalkınma ajansları rassal seçim yoluyla belirlenmiştir.

Bu bağlamda çalışmanın belli bir çerçeveye oturulabilmesi için iki farklı ölçek belirlenilmiştir. İlk ölçek olarak ajansların kurumsal yapıları ve ikinci ölçek olarak ajansların kurumsal kapasiteleri incelenmiştir. İlk ölçek olan ajansların kurumsal yapıları; ilk olarak betimsel bir analiz çerçevesinde Kuzey Avrupa, Güney Avrupa ve Türkiye düzleminden, ikinci olarak istatistik analiz çerçevesinde ülke ve bölge ölçeği düzleminden bakılarak karşılaştırılmıştır. İkinci ölçek olan ajansların kurumsal kapasiteleri ise ülke ve bölge ölçeği düzleminden bakılarak karşılaştırılmıştır.

Bu çalışma da yöntem olarak Correspondence Analizi (CA) kullanılmıştır. CA niteliksel çapraz tabloların indirgenmesi için geliştirilen esnek bir faktör analiz yöntemidir. Bu yaklaşımda veri tablosunun her sıra ve sütunu birer veri profili şeklinde tanımlanır ve noktalar aracılığıyla temsil edilir (Güvenç ve Kirmanoğlu, 2009).

Sıra profilleri sıra noktalar, sütun profilleri, sütun noktalar üzerinden temsil edilir. N sıra ve M sütun içeren bir n sıra-nokta ve m sütun-nokta aracılığıyla temsili, veri setlerini en az ve ölçülebilir veri kaybıyla özetleme olanağı sağlar (Güvenç ve Kirmanoğlu, 2009).

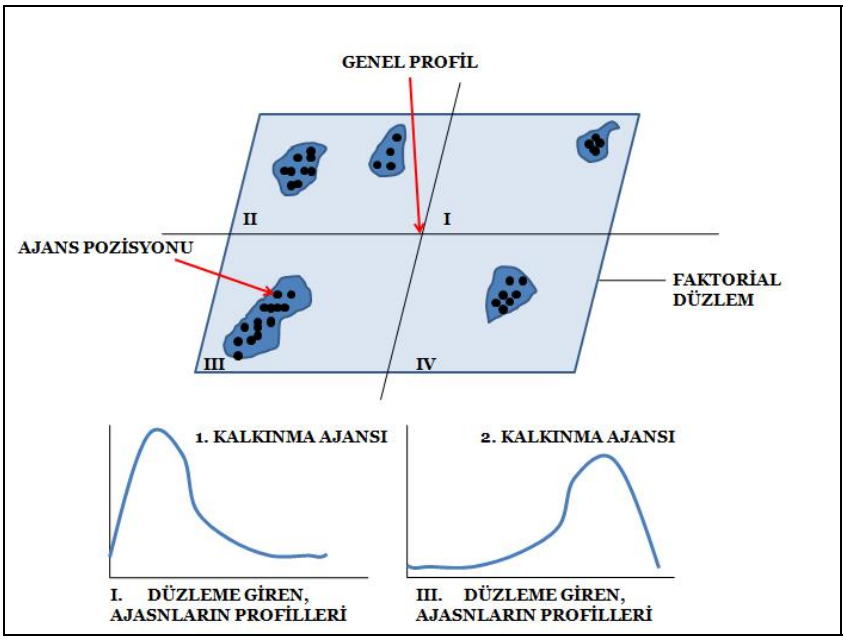
Atomistic veri üzerinde etkisiz, verimsiz hatta yanlış yönlendirici olabilen CA toplulaştırılmış veri tabanlarında etkilidir. Ayrıntılı veri tabanları üzerindeki uygulamalarda CA'nın sınıflama programlarıyla birlikte kullanımı önerilmektedir. Bu yaklaşımda CA'nın temsil yeteneği sınıflama sürecinin uyumlu profillerden oluşan kümelere gerek vardır. İndirgenmiş matrislerin CA çıktıları olan Permüte CA tabloları çok boyutlu niteliksel sentez haritalarının lejandları şeklinde kullanılabilir (Güvenç, 2010).

Analiz işlemi yapılırken ajansları doğru algılamak ve birbirine benzer profiller gösteren ajansları bulmak için cluster ve correspondence analizinden yararlanılmıştır. Ajanslar kümelenerek analiz oluşturulmaya çalışılmıştır.

Bu yöntemde Kalkınma ajanslarının incelenen kurumsal yapılarından; çalışma alanları, ajansların yönetim yapısı, ajanların bütçe oluşturma yolları (gelir-gider dağılımları), personel yapıları, uluslar arası, ulusal ve AB düzeyinde ürettikleri projeler, karşılaştıkları zorluklar, etkinlik düzeyleri ve başarı oranlarına göre benzer profiller gösteren ajanslar aynı küme grubunun içine girer. Burada asıl vurgulanması gereken ise şudur ki; ajans kümeleri öyle bir küme olmalıdır ki birbiriyle eşdeğer profilde olan ajanslar aynı kümenin içinde bulunurken birbirinin zıttı profile sahip olan ajanslar ayrı kümelerde bulunmalıdır.

Bu yönteme göre her ajansın bir profili vardır ve her profil düzlemde bir pozisyona tekabül eder. Ajanslar profillerine göre düzlem üzerinde pozisyon alıp, birbirinin aynı pozisyon ve profil olanlar kümelenip, birbirinin zıttı olan kümeler düzlemde tam zıt noktaya yerleşir.

Şekil 6.1'de de görüldüğü gibi düzlemde aynı profilleri barındıran kalkınma ajansları bir küme olup kendinden farklı profil gösteren kalkınma ajanslarının konum olarak zıt konumun ayerleşmişlerdir ve benzerlikler ile zıtlıklar ortaya çıkmıştır.

Şekil 6.1 : Kalkınma Ajansları Profil ve Pozisyon Şeması

Bu şekilde ajansların analizi yapıldığında ajansların birden çok özelliğini irdelemek mümkündür. Ayrıca analizin anlaşılabilirliği olması açısından ve benzer nitekilteki ajansların ortaya çıkması bakımından, cluster ve corrrspondence analizi sayesinde kalkınma ajansları 7 ila 10 grupluk benzer kümeler haline getirilmiştir.

6.2 Araştırma Soruları

1. Farklı ülkelerdeki kalkınma ajanslarının kurulma amacı nedir?

2. Farklı ülkelerdeki kalkınma ajanslarının temel hizmet alanı nedir?

3. Farklı ülkelerdeki kalkınma ajanslarının hedef grubu kimlerden oluşmaktadır?

4. Avrupa Birliği ülkeleri ve Türkiye'de yer alan ajansların finansmanları nasıl şekillenmektedir?

5. Aynı coğrafyada bulunan ülkelerin BKA'lar benzer özellik taşımakta mıdır?

6. Kalkınma ajanslarının yerel ve merkezi yönetim ile ilişkileri nasıl şekillenmektedir?

7. Farklı ülkelerdeki kalkınma ajanslarının karşılaştıkları zorluklar nelerdir?

8. Ülkelerdeki kalkınma ajansları bölgesel yönetim şekillerine göre kurumsal ve yönetimsel açıdan nasıl şekillenmiştir?

6.3 Çalışmanın Hedefleri

1. Avrupa Birliği ve Türkiye bölgelerinde bulunan BKA'lara yönelik genellemeler geliştirmek.

2.Avrupa Birliği'nde bulunan BKA'ların kurumsal yapılarını ve kapasitelerini anlayarak ve Türkiye de bulunan ajanslar için öneriler geliştirmek.

3.Türkiye'de yer alan kalkınma ajanslarının yetersiz kaldığını, Avrupa Birliği ülkelerinde yer alan kalkınma ajansları ile karşılaştırarak ispatlamak.

6.4 BKA Kurumsal Yapı Karşılaştırması

6.4.1 Kuzey Avrupa, Güney Avrupa ülkeleri ve Türkiye BKA kurumsal yapı karşılaştırması

II. Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan bölgeler arası dengesizlikler ve kalkınma problemleri birçok Avrupa ülkesinde yaşanmış olup; ülkeler bu durumdan geri kalmış bölgelerini, çeşitli kalkınma araçları ile kalkındırmaya çalışmışlardır. Bu kalkınma çalışmaları; merkezi otoritelerin öncülüğünde; geri kalmış bölgelere çeşitli sübvansiyonlar sağlamak, altyapıyı geliştirmek ve büyük ölçekli firmalara bölgelere yatırım yapmaları için teşvikler vermek olarak sıralanabilir. 1980'li yıllardan itibaren bölgesel kalkınma da yaşanan değişimler ışığında az gelişmiş bölgelerin kalkınması yerine bütün bölgelerin kalkınması olgusu benimsenmiş ve küresel anlamda rekabet önem kazanmıştır. Bu olgunun bir çıktısı olarak bölgesel kalkınma ajansları, merkezi otoritenin yanında yerel otoriteleri ve aktörleri de içine alan ve içsel kalkınmayı sağlayan önemli bir yönetişim unsuru haline gelmiştir.

Kalkınma ajanslarına dair yapılan incelemeler ışığında farklı ülkelerde kurulan BKA'ların esas varlık nedenleri;

- Bölgesel stratejileri uygulamak,
- Bölgeler arası rekabeti geliştirmek,
- Yerel ve bölgesel girişimciliği desteklemek,

- Altyapı hizmetlerinin sunulmasına yardımcı olmak,
- Özel sektör girişimlerini bölgelere çekmek için yerel-bölgesel sorunları çözümlemede öncü rol oynamak,
- Bölgesel talepleri karşılayacak yeni ürün ve inovasyonlar için finansal destek sağlamak, olarak sıralanabilir.

AB ülkelerinde kurulan BKA'lar bölgeler arası rekabeti arttırarak geri kalmış bölgelerin, gelişmiş bölgeleri yakalayacağı varsayımından yola çıkılarak oluşturulmuş yapılar olarak dikkati çekmektedir. BKA'lar ülkelerin yönetim yapısına göre şekillenmekte olup ana stratejilerini bölgenin içsel dinamiklerine göre şekillendirmişlerdir. İçsel dinamiklerin etkisiyle şekillenen kalkınma ajanslarının yönetim kurgusu, yasal yapısı, bütçe oluşturma şekilleri, yerel ve merkezi yönetim ile ilişkileri, mekansal politika sonuçları ve bölgedeki etkinlik düzeyleri değişiklik arz etmektedir.

Avrupa Birliği'nde yer alan ve gelişmiş ekonomilere sahip olan Avrupanın öncü ülkeleri olarak kabul edilen Almanya, İngiltere, Fransa; bölgeler arası dengesizlikleri gelişmiş ekonomilerine rağmen hala süren İspanya ve İtalya; Avrupa Birliği'ne yeni girmiş olan Polonya ve Avrupa Birliği'ne uyum sağlamak için kalkınma ajansları oluşturmuş Türkiye ülkeleri betimsel olarak incelenmiştir.

Çizelge 6.1, Çizelge 6.2 ve Çizelge 6.3'de incelenen ve AB ülkelerinde yer alan BKA'ların yönetim şekilleri birbirinden ayrı olsa da mekansal politikaları benzerlik göstermektedir. Bölgeye içsel ve dışsal yatırımcı çekmek; bölgeyi tanıtmak; iş istihdamı yaratmak; bilim, girişim ve teknoloji ile yeniliği geliştirmek gibi bölgeler arası rekabeti destekleyen politikalar oluşturan Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya ve İspanya ortak mekânsal politika üzerinde buluşurken; AB'ye yeni girmiş Polonya AB'ne entegresyona önem vermektedir. Türkiye ise bölgeler arası dengesizliklerini giderme aşamasında olduğundan ötürü altyapı projelerinin gerçekleştirilmesinden devlet yardımlarının sağlanmasına, yerel aktörlerin teşvikinden, bölgeler arası rekabetin sağlanmasına kadar geniş kapsamlı mekânsal politikaları bulunmaktadır. Gelişmiş Avrupa Birliği ülkeleri gibi bölgelerin içsel dinamiklerini ortaya koymadan tamamen bir uyum çalışması çerçevesinde BKA'larını oluşturan Polonya ve Türkiye'nin BKA'larının etkinlik düzeyine baktığımızda ise düşük oldukları göze çarpmaktadır.

Çizelge 6.1 : AB Ülkeleri BKA Yapılanması (Almanya, İngiltere)

	ALMANYA	İNGİLTERE
Ülkenin yönetim şekli	Federal Yönetim	Yasal Monarşi
BKA Mekansal Politikalar	• Bölgelere dışarıdan yatırımcı çekmek • Bölge firmaların yurt dışına açılmalarını desteklemek • Bölgede ekonomik faaliyeti, istihdamı arttırmak	• Bölgesel ekonomik kalkınma stratejisi • AB Yapısal Fonlarının kullanımında öncü rol • Kalkınma için kamuoyu ilgisi • İçsel ve dışsal yatırım çekmek • Kalkınmayla ilgili eğitim ve iletişim
BKA Yönetim /Uygulama	Yönetim Kurulu Yürütme Kurulu Kurul Başkanı	Yönetim Kurulu Yürütme Kurulu Kurul Başkanı
Kalkınma Ajansı sayısı	na	9
BKA Yasal Yapı	Kamu Yasası Çerçevesinde	Yerel yönetimlerin garantisi ile sınırlı şirket
BKA Bütçe	AB Fonları/Merkezi Yönetim/Yurt dışı Şirketlerinden gelen doğrudan yatırımlar	Merkezi Yönetim / AB Fonları
Merkezi yönetim/BKA ilişkileri	Orta (BKA'lara başta kurulma için finans sağlamıştır)	Yüksek (Merkezi Hükümetle denetim ve finans ilişkileri)
Yerelyönetim /BKA ilişkileri	Yüksek (yabancı yatırımı çekerken yerel yönetimle eşgüdüm)	Zayıf (Uzman / Görüş İlişkileri, Yerelin görevlerini üstlenme)
Mekansal Politika Sonuçları	Orta (Sadece yabancı yatırım üstüne odaklanmış)	Orta (bölgeler arasındaki fark açılıyor)
ETKİNLİK?	Yüksek (bölgesel yenilik politikası geliştirmiştir ve uygulamıştır/ yenilikçi bölgeler için başarı ödülü)	ORTA (gelişmiş bölgeler ilerliyor, az gelişmişle böl. geride)

Çizelge 6.2 : AB Ülkeleri BKA Yapılanması (Fransa, İspanya)

	FRANSA	İSPANYA
Ülkenin yönetim şekli	Cumhuriyet	Meşruti Krallık/Özerk Yönetim
BKA Mekansal Politikalar	•Yabancı yatırımcı akışını teşvik etmek •Bölgesel ve ulusal politikaları desteklemek	•Bölgeye yabancı yatırım çekmek •Bilim , girişim ve teknoloji ekseninde işbirliği ve yeniliği güçlendirmek •Sanayi kalkınması ve iş imkanı yaratmak
BKA Yönetim /Uygulama	Yönetim Kurulu Yürütme Kurulu Kurul Başkanı	Yönetim Kurulu Yürütme Kurulu Kurul Başkanı
Kalkınma Ajansı sayısı	na	na
BKA Yasal Yapı	Kar Amacı Gütmeyen Kuruluş	Kamu yasası çerçevesinde
BKA Bütçe	Merkezi Yönetim/AB Fonları	AB Fonları/Merkezi Yönetim
Merkezi yönetim/BKA ilişkileri	Yüksek (Merkezi Hükümetle denetim ve finans ilişkileri)	Yüksek (Merkezi Hükümetle ve denetim ilişkileri ve finans ilişkileri Yerel Hükümetle denetim ilişkileri)
Yerelyönetim /BKA ilişkileri	Yüksek (yabancı yatırımı çekerken yerel yönetimle eşgüdüm)	Orta(Uzman / Görüş İlişkileri)
Mekansal Politika Sonuçları	Orta (Yerel ve bölgesel sistemin oturmasının zaman alması)	Düşük (bölgeler arasındaki fark açılıyor)
ETKİNLİK?	Yüksek (Merkeziyetçi yapının kırılıp ademi merkeziyetçi yapıya dönülmesiyle geride kalmış bölgelere yönelik politika oluşturulması)	DÜŞÜK (Halen bölgesel problemleri devam etmektedir.)

Çizelge 6.3 : AB Ülkeleri BKA Yapılanması (İtalya, Polonya)

	İTALYA	POLONYA
Ülkenin yönetim şekli	Parlamenter Cumhuriyet	Meşruti Krallık/Özerk Yönetim
BKA Mekansal Politikalar	•Bölgedeki şirketlerin kurulum ve gelişim aşamalarını desteklemek •Yerel ortaklıkları desteklemek •Kamu kurumlarının ekonomik kalkınma planlarına destek olmak	•Bölgesel ilerleme •AB entegrasyonu •Yatırım sermayeleri •AB proje ve programlarını yönetmek
BKA Yönetim /Uygulama	NA	Genel Meclis (pay sahiplerinin oluşturduğu) Yönetim Kurulu Danışma Kurulu Yönetim Kurul Başkanı
Kalkınma Ajansı sayısı	224	60'ın üstünde
BKA Yasal Yapı	Kamu hukuku çerçevesinde kendi özel yasası	Kamu hukuku çerçevesinde kendi özel yasası
BKA Bütçe	AB Fonları /Merkezi Yönetim/Yerel Yönetim	AB Fonları/Bka'ların kendi bütçesi
Merkezi yönetim/BKA ilişkileri	Yüksek (Merkezi Hükümetle denetim ve finans ilişkileri)	Yüksek (Merkezi yönetimin parçası halindedir)
Yerelyönetim /BKA ilişkileri	Zayıf (Yerel yönetim daha etkin çalışıyor)	Orta(Uzman / Görüş İlişkileri)
Mekansal Politika Sonuçları	Orta (Bölgesel dengesizlikler azalıyor, ama yeterli değil)	Düşük (Bölgeler eşitsizlikler giderek artıyor)
ETKİNLİK?	Orta (Daha çok yerel yönetimlerin projeleri etkin)	DÜŞÜK (Bölgesel problemleri devam etmektedir.)

Çizelge 6.4 : Türkiye BKA Yapılanması

	TÜRKİYE
Ülkenin yönetim şekli	Cumhuriyet
BKA Mekansal Politikalar	•Yerel potansiyelin harekete geçirilmesi •Bölgelerin/yerelliklerin yatırım potansiyellinin ortaya çıkarılması •Bölgeye/yerele yatırım çekilmesi •Yerel girişimcilerin desteklenmesi •Yerelin rekabet gücünün arttırılması •Devlet yardımlarının uygulanması •Altyapı ve çevre projelerinin gerçekleştirilmesi
BKA Yönetim /Uygulama	Kalkınma Kurulu Yönetim Kurulu Genel Sekreterlik Yatırım Destek Ofisleri
Kalkınma Ajansı sayısı	•10 (Kasım 2008 itibariyle) •Toplamda 26 Kalkınma Ajansı (2009 sonu planlanan)
BKA Yasal Yapı	Tüzel Kişiliğe sahip/5449'da düzenlenmemiş tüm işlemler özel hukuk çerçevesinde

Çizelge 6.4 : (devam) Türkiye BKA Yapılanması

BKA Bütçe	Merkezi Yönetim (genel bütçe vergi gelirleri, il özel idareleri) Yerel Yönetim (Belediyeler) Sanayi Ticaret odalarından Ayrılan Paylar AB ve Uluslararası Fonlar
Merkezi yönetim/BKA ilişkileri	Yüksek (Merkezi Hükümetle denetim ve finans ilişkileri)
Yerelyönetim /BKA ilişkileri	Orta (Yerel Yönetim yetkilileri kalkınma ajansı yapısında, yeterli proje yapılmamakta)
Mekansal Politika Sonuçları	Zayıf (Federal eyaletlere bölünme korkusu yaşanıyor)
ETKİNLİK?	Zayıf (BKA Yasası'nın mahkeme sürecinden dolayı çalışmalar işlemiyor)

Çizelge 6.1, Çizelge 6.2, Çizelge 6.3 ve Çizelge 6.4'e bakıldığında Türkiye dışında diğer incelenen ülkelerin bütçelerinin büyük kısmını Avrupa Birliği fonlarından oluşturdukları göze çarpmaktadır. İncelemeler sonucunda ortaya çıkan bir diğer konu ise BKA'ların bütçelerini oluşturma şekilleridir. Kuruluş aşamasında merkezi yönetimin mali olarak desteklediği BKA'ların ilerleyen dönemlerde AB yapısal fonlarından büyük bir gelir elde ettiği görülmektedir.

Ülke deneyimleri incelendiğinde, üye ülkelerde AB fonlarına erişimin adeta bir fon kapma yarışına dönüştürülmesi durumu ortaya çıkmaktadır. Yapısal fonlara erişim için ajanslar AB'nin merkezi olan Brüksel'de ofis açıp bu fonlardan yararlanmak istemektedirler. Bu durumda ajanslara ek maliyet ve deneyimli personel istihdam etme gibi ek yükler olarak geri dönmektedir.

AB'ye aday ülkelerde de yeni kalkınma anlayışı doğrultusunda bölgesel kalkınmanın bölgeler arası rekabetle sağlanacağı, eşitsizlik sorununun da bu yolla aşılacağı sık sık vurgulanmaktadır. Ancak, bazı aday ülke deneyimleri bölgeler arası rekabetin eşitlik getirmediğini, aksine bölgeler arasında var olan eşitsizlikleri arttırdığını ortaya koymuştur.

AB ülkelerindeki kalkınma ajanslarının karşılaştığı ve eleştirildiği başka bir konu ise yerel yönetimlerin görevlerinin bölge yönetimlerine devredilip yerel yönetimlerin etkinliğinin azaltıldığı yönündedir. Bu durumun ortadan kaldırılması ve tüm yönetim birimlerinin çalışma alanının ve görevlerinin sınırının çizilmesi gerekmektedir.

AB ülkelerindeki bu deneyimlerde aynı coğrafyada bulunan BKA'ların denetim, finans ve yerel yönetim açısından aralarında farklılıklar olsa bile, bölgesel dengesizlikleri gidermede aynı ölçüde başarılı olduğu göze çarpmaktadır.

Gelişmiş Kuzey Avrupa ülkelerinin BKA'larının etkinliği (Almanya, İngiltere, Fransa),güney Avrupa da yer alan ülkelerden (İspanya, İtalya, Polonya) daha etkin olduğu, dengesizlikleri giderebildiği gözlenmiştir.

Denetim ve finans açısından BKA'lar incelendiğinde ise genelde Merkezi yönetimlerin baskın olduğu ve bunun yazarlar ve muhalefet partileri tarafından eleştirildiği söylenebilir.

AB ülkelerindeki bu deneyimlerde Türkiye'nin çıkaracağı birçok ders vardır. Öncelikle incelenen ülkelerde sorun olarak karşımıza çıkan BKA'ların sınır ve görevlerinin iyi tanımlanması, görevlerinin yerel yönetimle çakışmaması gerekmektedir.

Denetim anlamında hangi mekanizmaların olacağına kanunca karar verilmesi ve BKA'ların yerelleşme mantığına aykırı olan, merkezi yönetimin baskısı altından kalmamasına özen gösterilmesi, üzerinde durulması gereken başka bir husustur. BKA'ların denetim yapısında merkez kesinlikle bulunmalıdır ama üzerlerinde oluşturulan baskılar etkinliklerini azaltacaktır. İngiltere örneğinde olduğu gibi hem bölgesel göstergeler, hem Başbakan'a doğrudan bağlı olması hem de merkeze bağlı bölgesel yönetim kurumlarının (GRO, ERA) denetlemesi yönetişim organı olan BKA'larda merkezi yönetimin etkisini arttırmaktadır.

AB ülkelerinde, aday ülkelerde ve Türkiye'de de olduğu gibi fon almak ve bu fonlardan yararlanmak için kalkınma ajansı kurulma sürecinin hızlandırılmaması, sürecin yasal, mekânsal ve idari boyutlarıyla bir sisteme oturtulup gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Ülkemizde bu fonlardan yararlanmak için 2009 yılı sonuna kadar 26 BKA açılmıştır ve yerele düzgün bir şekilde entegre olamayan ajanslar proje üretememektedir.

Denetim anlamında hangi mekanizmaların olacağına kanunca karar verilmesi ve BKA'ların yerelleşme mantığına aykırı olan, merkezi yönetimin baskısı altından kalmamasına özen gösterilmesi, üzerinde durulması gereken başka bir husustur. BKA'ların denetim yapısında merkez kesinlikle bulunmalıdır ama üzerlerinde oluşturulan baskılar etkinliklerini azaltacaktır. İngiltere örneğinde olduğu gibi hem bölgesel göstergeler, hem Başbakan'a doğrudan bağlı olması hem de merkeze bağlı bölgesel yönetim kurumlarının (GRO, ERA) denetlemesi yönetişim organı olan BKA'larda merkezi yönetimin etkisini arttırmaktadır.

Türkiye'de Avrupa Birliği çerçevesinde şekillenen BKAlar yine aynı bakış açısıyla bölgeler arası dengesizliği azaltmak için değil, bölgeler arası rekabeti arttırmak gibi bir misyon üstlenmiştir. Bölgeler arası dengesizliklerin rekabetle ortadan kaldırılacağını savunan bu görüş, bölgeleri arasında bu kadar uçurumun olduğu Türkiye de inandırıcılığını kaybetmektedir.

Türkiye'de BKA'ların bütçe oluşturma şekilleri AB ülkeleri gibi sadece kurulum aşamasında ayni sermaye olarak değil, ajansın var olduğu sürece gelirden ve vergilerden pay alması yoluyla düzenlendiğinden dolayı anayasaya aykırı maddeler içermektedir ve Anayasa Mahkemesi tarafından bu maddelerin iptaline karar verilmiştir. BKA bütçe konusunun anayasaya uygun şekilde düzenlenmesi gerekmektedir.

Türkiye'deki BKA'ların yerel yönetimleri etkinsizleştirdiği, yerel yönetimlerin yerine geçip, hatta yerel yönetim aktörlerinin başkanlık yaptığı yapılar olması nedeniyle eleştiriler almaktadır.

Merkezi yönetim yapısını derinden sarstığı ve ülkenin federal cumhuriyetlere bölündüğü şeklinde kamuoyunda çıkan haberlerde ise BKA'ların eyalet sistemini çağrıştırdığı söylenmektedir.

Avrupa örneğinde olduğu gibi ülkemizde de STK'lar ve muhalefet örgütleri BKA'ların yapısını eleştirmektedirler. Avrupa da daha çok denetim ve finans anlamında eleştirilen BKA yapısı ülkemizde STK'lar ve muhalefet örgütleri tarafından anayasaya aykırı bulunmaktadır.

6.4.2 Ülke ve bölge ölçeğinde BKA kurumsal yapı karşılaştırması

Ampirik çalışmanın ikinci kısmı olarak AB ülkeleri ve Türkiye'de NUTS2 bölgelerinde kurulmuş olan bölgesel kalkınma ajansları kurumsal yapıları ülke ve bölge düzeyinde incelenmiştir. Bu inceleme çalışmasını yapabilmek için AB ülkeleri ve Türkiye'de bulunan kalkınma ajanslarına anket yollanmıştır ve bu anket sonuçları değerlendirilerek, ajansların kurumsal kapasitelerinin yapısı ortaya konarak benzer ajanslar ortaya konmuştur.

Çalışmanın ampirik kısmında kullanılan verileri ortaya koymak için ajanslara mail yoluyla iletilen anketde; ajansların amaçları, temel hizmet alanları, hedef grupları, ajansların kuruluş yapısı, ajansları oluşturan organlar ve ajansların yönetim kurulum şeması, bütçesi (gelir ve gider olarak), ajanslarda bulunan departman, personel ve uzman sayısı, ajansların desteklediği ve ürettikleri proje sayısı, üretilen projelerde kullanılan EU fonları sorulmuştur. Bu bağlamda çalışmanın araştırma kısmında verileri toplamak için kullanılan anketler Almanya, Avusturya, Belçika, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Fransa, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İspanya, İsveç, İtalya, Macaristan, Polonya, Portekiz, Romanya, Slovekya, Slovenya ve Türkiye'de yer alan Avrupa'da 145, Türkiyede 26 toplamda 171 kalkınma ajansına iletilmiştir. Ajanslara iletilen anketlerden toplamda 10 adet kalkınma ajansı geri dönmüştür. Geri dönen kalkınma ajansları Avusturya'dan Salzburg Business Agency, Vienna Business Agency; Bulgaristan'dan Varna Economic Development Agency (VEDA); Portekiz'den Agência de Desenvolvimento Regional do Alentejo (ADRA), Romanya'dan West Regional Development Agency Romania (RWR), Slovenya'dan Notranjsko-kraške regije, d.o.o. (Regional Development Agency of Inner-karst region, ltd., INNERKARST) VE Türkiye'den Kuzeydoğu Kalkınma Ajansı (KUDAKA), Kuzey Ege Kalkınma Ajansı (KUZEY EGE), Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı (BAKKA), Karacadağ Kalkınma Ajansı (KARACADAĞ)'dır. Analizde yer alan diğer 17 adet kalkınma ajansı ile ilgili bilgiler kalkınma ajanslarının internet sayfasından, yıllık raporlarından ve kurumsal raporlarından derlenmiştir. Bu ajanslar Almanya'dan Baden-Wurttember K.A. (BWI); Bulgaristan'dan Szreda Kalkınma Ajansı (SZE); Çek Cumhuriyeti'nden Usti Bölgesi Kalkınma Ajansı (USTI), Güney Morivya Bölgesi Kalkınma Ajansı (RRAJM); Fransa'dan Aşağı Ren İli Kalkınma Derneği (ADIRA), Yukarı Ren Aksiyon Komitesi (CAHR); İngiltere'den Doğu İngiltere Kalkınma Ajansı (EEDA), İngiltere Doğu Midlands Kalkınma Ajansı (EMDA), Londra Kalkınma Ajanası (LDA); İspanya'dan Bask Bölgesi Kalkınma Ajansı (SPRI), Endülüs Bölgesi Kalkınma Ajansı (IFA); İtalya'dan Emiglia Romagna Bölgesi Kalkınma Ajansı (ERVET), Lombardia Bölgesi Kalkınma Ajansı (FINLOMBARDA); Polonya'dan Wroclaw Bölgesel Kalkınma Ajansı (WARR), Malopolska Bölgesel Kalkınma Ajansı (MARR); İrlanda'dan İrlanda Kalkınma Ajansı (IDA), Shannon Kalkınma Ajansı (SHA)Analiz aşamasında anketlere geri dönen kalkınma ajanslarının ülke ve kalkınma ajansı adları Çizelge 6.5'de ayrıntılı olarak verilmiştir.

Çizelge 6.5 : İncelenen Kalkınma Ajansları

ÜLKE	AJANS ADI	AJANS KISALTMASI
ALMANYA	Baden-Wurttember K. A.	BWI
İSPANYA	Bask Bölgesi K. A.	SPRI
İSPANYA	Endülüs Bölgesi K. A.	IFA
İTALYA	Emiglia Romagna Bölgesi K. A.	ERVET
İTALYA	Lombardia Bölgesi K. A.	FINLOMBARDA
POLONYA	Wroclaw Bölgesel K. A.	WARR
POLONYA	Malopolska Bölgesel K. A.	MARR
PORTEKİZ	Dessolvimento K. A.	DESSOLVIMIENTO
ROMANYA	Westregional K. A.	RWR
SLOVENYA	Innerkarst K. A.	INNERKARST
TÜRKİYE	Kuzey Dogu Anadolu K. A.	KUDAKA
TÜRKİYE	Kuzey_Ege K. A.	KUZEY EGE
TÜRKİYE	Bati_Karadeniz K. A.	BAKKA
TÜRKİYE	Karacadağ K. A.	KARACADAĞ
AVUSTURYA	Salzburg K. A.	SALZBURG
AVUSTURYA	Vienna K. A.	VIENNA
İRLANDA	İrlanda K. A.	IDA
İRLANDA	Shannon K. A.	SHA
BULGARİSTAN	Varna K. A.	VEDA
BULGARİSTAN	Szreda K. A.	SZE
ÇEK CUM.	Usti Bölgesi K. A.	USTI
ÇEK CUM.	Güney Morivya Bölgesi K. A.	RRAJM
FRANSA	Aşağı Ren İli Kalkınma Derneği	ADIRA
FRANSA	Yukarı Ren Aksiyon Komitesi	CAHR
İNGİLTERE	Doğu İngiltere K. A.	EEDA
İNGİLTERE	İngiltere Doğu Midlans K. A.	EMDA
İNGİLTERE	Londra K. A.	LDA

Yapılan analizler sonucunda kalkınma ajanslarının amaçları incelendiğinde bölgeler arası rekabeti geliştirmek en öne çıkan amaç olmuştur. İncelenen kalkınma ajanslarının hepsi temel amaçları olarak rekabeti geliştirmeyi seçerek amaç bakımından benzer bir yapı oluştumuşlardır.

Bu bağlamda kalkınma ajanslarının ilk kurulduğu yıllardan bu yana kurulma amaçları olarak bölgeler arası rekabeti geliştirmeyi amaçlayan kalkınma ajanslarının aynı yörüngede kalarak ve rekabeti geliştirerek bölgesel gelişmeyi sağlayacakları amacıyla kurulmaktadırlar.

Kalkınma ajanslarının amaç yönünden oluşturdukları gruplar incelendiğinde ise coğrafi olarak yakın olan bölgelerin ve ülkelerin aynı amacı gütmediği görülmüştür. Çizelge 6.6'da yer alan amaç gruplamasına bakıldığında 2. Grupta yer alan Almanya, ve İngiltere BKA amaçları benzerlik göstermektedir.

Çizelge 6.6 : İncelenen Kalkınma Ajansları Amaç Gruplaması

AMAÇLARINA GÖRE BKA GRUPLAMASI		
	BKA BÖLGE GRUPLAMASI	**BKA ÜLKE GRUPLAMASI**
1	SHA	İRLANDA
2	BWI, VEDA, EEDA, EMDA	ALMANYA, BULGARİSTAN, İNGİLTERE
3	LDA	İNGİLTERE
4	KUDAKA, KUZEY EGE, BAKKA, KARACADAG	TÜRKİYE
5	SPRI, IFA	İSPANYA
6	SALZBURG, ADIRA	AVUSTURYA, FRANSA
7	IDA, SZE, RARJM, CAHR	İRLANDA, BULGARİSTAN, ÇEK CUM., FRANSA
8	DESSOLVIMIENTO, RWR, INNERKARST, VIENNA	PORTEKIZ, ROMANYA, SLOVENYA, AVUSTURYA
9	ERVET, FINLOMBARDA, WARR, MARR, USTI	İTALYA,POLONYA, ÇEK CUM

Çizelge 6.7 : İncelenen Kalkınma Ajansları Amaç Gruplaması Matrisi

AMAÇLARINA GÖRE BKA'lar								
GRUPLAR		**Turizmin Canlanması**	**Yoksulluğun Azaltılması**	**Yenilenmenin Sağlanması**	**Çevrenin Korunması**	**Diğer**	**Bölgeler Arası Rekabet**	**Bölgesel Dengezilikerin Giderilmesi**
1	Turizmin Canlanması, Yenilenmenin Sağlanması, Bölgeler Arası Rekabet	1	0	1	0	0	1	0
2	Turizmin Canlanması, Yoksulluğun Azaltılması, Bölgeler Arası Rekabet, Diğer	1	1	0	0	1	1	0
3	Yoksulluğun Azaltılması, Yenilenmenin Sağlanması, Çevrenin Korunması, Bölgeler Arası Rekabet, Bölgesel Dengeziliklerin Giderilmesi	0	1	1	1	1	1	0
4	BÜTÜN AMAÇLAR	1	1	1	1	1	1	1
5	Yenilenmenin Sağlanması, Bölgeler Arası Rekabet, Bölgesel Dengeziliklerin Giderilmesi, Diğer	0	0	1	0	1	1	1
6	Bölgeler Arası Rekabet, Diğer	0	0	0	0	1	1	0
7	Çevrenin Korunması, Bölgeler Arası Rekabet, Bölgesel Dengeziliklerin Giderilmesi, Diğer	0	0	0	1	1	1	1
8	Bölgeler Arası Rekabet	0	0	0	0	0	1	0
9	Bölgeler Arası Rekabet, Bölgesel Dengeziliklerin Giderilmesi	0	0	0	0	0	1	1

Bunun en temel sebebi ise bölgesel politikaların ve ekonomik düzeylerinin benzer bir yapıda olmasındandır. Bu gruba Bulgaristan'ın bulunmasının asıl nedeni ise bu ülkenin kalkınma ajanslarını yeni oluşturmaya başlaması ve bu yapıyı gelişmiş ülkelerden örnek olarak oluşturması gösterilebilir.

7. Grupta yer alan Bulgaristan ve Çek Cumhuriyeti kalkınma ajansları ise BKA yapısını örnek aldığı ve ortak projeler düzenledikleri kalkınma ajansları ile bir grup oluşturmuşlardır.

4. Grupta ise Türkiye'nin kalkınma ajansları görülmektedir. Bu grupta sadece Türkiye'de yer alan kalkınma ajanslarının bulunmasının en temel sebebi yukarıdan getirilen amaçların kanun çerçevesinde BKA'lara dayatılmasından kaynaklanmaktadır. Bölgeler arası dengesizliklerin giderilmesi, bölgeler arası rekabetin güçlendirilmesi ve AB'ne uyum için Türkiye'de kurulan kalkınma ajansları AB'de yer alan ülkelerle aynı gruba girememişlerdir. Bunun sebebi ise kalkınma ajanslarının bölgelerin içsel dinamikleri yerine kanun maddeleri ile şekillenmesidir.

Çizelge 6.8 : İncelenen Kalkınma Ajansları Temel Hizmet Alanları Gruplaması

TEMEL GİDERLERİNE GÖRE BKA GRUPLAMASI

	BKA BÖLGE GRUPLAMASI	BKA ÜLKE GRUPLAMASI
1	KUDAKA, IDA, SHA, USTI, RRAJM	TÜRKİYE, İRLANDA, ÇEK CUM.,
2	BWI, SPRI, ERVET, WARR	ALMANYA, İSPANYA, İTALYA, POLONYA
3	RWR, VIENNA	ROMANYA, AVUSTURYA
4	DESSOLVIMIENTO, KUZEY EGE	PORTEKİZ, TÜRKİYE
5	IFA, BAKKA, KARACADAĞ, ADIRA, CAHR, EEDA, EMDA, LDA	İSPANYA, TÜRKİYE, FRANSA, İNGİLTERE
6	FINLOMBARDA, MARR, INNERKARST	İTALYA, POLONYA, SLOVENYA
7	VEDA, SZE	BULGARİSTAN

Çizelge 6.9 : İncelenen Kalkınma Ajansları Temel Hizmet Alanları Gruplaması Matrisi

		TEMEL HİZMET ALANLARINA GÖRE BKA'lar					
GRUPLAR		**DANIŞMANLIK**	**BİLGİLENDİRME KOBİ DESTEK PROGRAMLARI**		**ARAŞTIRMA**	**ARACILIK**	**DİĞER**
1	DANIŞMANLIK, BİLGİLENDİRME, KOBİ DESTEK PROGRAMLARI	1	1	1	0	0	0
2	DANIŞMANLIK, BİLGİLENDİRME, KOBİ DESTEK PROGRAMLARI, ARAŞTIRMA	1	1	1	1	0	0
3	BİLGİLENDİRME, KOBİ DESTEK PROGRAMLARI, ARAŞTIRMA, ARACILIK	0	1	1	1	1	0
4	DANIŞMANLIK, BİLGİLENDİRME, KOBİ DESTEK PROGRAMLARI, ARAŞTIRMA, ARACILIK	1	1	1	1	1	0
5	DANIŞMANLIK, BİLGİLENDİRME, KOBİ DESTEK PROGRAMLARI, ARAŞTIRMA, ARACILIK, DİĞER	1	1	1	1	1	1
6	BİLGİLENDİRME, KOBİ DESTEK PROGRAMLARI, ARAŞTIRMA, DİĞER	0	1	1	1	0	1

Yapılan analizler sonucunda kalkınma ajanslarının temel hizmet alanları incelendiğinde aracılık, bilgilendirme, danışmanlık, KOBİ desteği ve araştırma-inceleme hizmetleri ajansların öncelikli hizmetlerdir. KOBİ desteği sağlamak bu hizmetler içinde incelemesi yapılan bütün kalkınma ajanslarının temel hizmet alanı içerisinde en önemli payı kaplamaktadır.

Ajansların benzer özelliklerinde biri olarak söylenebilecek olan bu özellik, ajansların bölgelerini geliştirmelerini sağlamanın en sağlam yolu olarak görülmekte ve bölgeler arası rekabeti geliştirmede en önemli parça olarak ortaya çıkmaktadır. Çizelge 6.8. ve Çizelge 6.9'da temel hizmet alanları gruplaması yer almaktadır.

Kalkınma ajanslarının temel hizmet alanları yönünden oluşturdukları gruplar incelendiğinde ise coğrafi olarak yakın olan bölgelerin ve ülkelerin benzer hizmet alanları olduğu görülmüştür.

1. grupta yer alan Slovenya, Avusturya ve Bulgaristan; 2. grupta yer alan İtalya ile Fransa ve Polonya ile Çek Cumhuriyeti; 3. grupta yer alan İspanya ile İtalya; 4. grupta yer alan Almanya, Çek Cumhuriyeti ve Fransa ve 5. grupta yer alan Romanya ile Türkiye ve İrlanda ile İngiltere coğrafi olarak yakın konumda bulunmaktadır ve verdikleri hizmet alanı olarak aynı özelliği göstermektedirler.

Çizelge 6.10 : İncelenen Kalkınma Ajansları Hedef Grupları Gruplaması

HEDEF GRUPLARINA GÖRE BKA'lar							
GRUPLAR		**ULUSAL YATIRIM**	**YABANCI YATIRIM**	**KOBİ**	**YEREL AKTÖRLER**	**DİĞER**	**ÜNİVERSİTELER**
1	ULUSAL YATIRIM, YABANCI YATIRIM, YEREL AKTÖRLER	1	1	0	1	0	0
2	ULUSAL YATIRIM, YABANCI YATIRIM, KOBİ, DİĞER	1	1	1	0	1	0
3	ULUSAL YATIRIM, YABANCI YATIRIM, KOBİ, YEREL AKTÖRLER	1	1	1	1	0	0
4	YABANCI YATIRIM, KOBİ, YEREL AKTÖRLER	0	1	1	1	0	0
5	ULUSAL YATIRIM, YABANCI YATIRIM, KOBİ, YEREL AKTÖRLER, DİĞER, ÜNİVERSİTELER	1	1	1	1	1	1
6	YABANCI YATIRIM, KOBİ, YEREL AKTÖRLER, DİĞER, ÜNİVERSİTELER	0	1	1	1	1	1
7	YABANCI YATIRIM, KOBİ, YEREL AKTÖRLER, ÜNİVERSİTELER	0	1	1	1	0	1
8	KOBİ, YEREL AKTÖRLER, DİĞER, ÜNİVERSİTELER	0	0	1	1	1	1

Çizelge 6.11 : İncelenen Kalkınma Ajansları Hedef Grupları Gruplaması Matrisi

HEDEF GRUPLARINA GÖRE BKA GRUPLAMASI		
	BKA BÖLGE GRUPLAMASI	**BKA ÜLKE GRUPLAMASI**
1	KARACADAĞ, IDA, USTI	TÜRKİYE, İRLANDA, ÇEK CUM.
2	BWI, SPRI, IFA, VIENNA	ALMANYA, İSPANYA, AVUSTURYA
3	ERVET, FINLOMBARDA, WARR, SZE, CAHR	İTALYA, POLONYA, BULGARİSTAN, FRANSA
4	RWR, SALZBURG	ROMANYA, AVUSTURYA
5	INNERKARST, KUDAKA, KUZEY EGE, BAKKA	SLOVENYA, TÜRKİYE
6	DESSOLVIMIENTO, EEDA	PORTEKİZ, İNGİLTERE
7	MARR, EMDA	POLONYA, İNGİLTERE
8	SHA, VEDA, RRAJM, LDA	İRLANDA, BULGARİSTAN, ÇEK CUM., İNGİLTERE

Bu durumun en büyük sebebi ise bölgelere yatırım yapmak isteyen içsel ve dışsal sermayenin benzer beklentiler içinde olmasındandır. O bölgeye yatırım yapmak isteyen yatırımcıların yığılma ekonomileri çerçevesinde şekillenen sektörlerde ve yakın konumlarda var olmak istemelerinden ötürü bekledikleri hizmetlerde benzerlik göstermektedir.

Analizler sonucu kalkınma ajanslarının hedef grupları incelendiğinde ise KOBİler, yabancı yatırımcılar ve yerel aktörler bütün kalkınma ajanslarının öncelikli ilgilendiği gruplar arasında bulunmaktadır. Bu hedef grupları bölgesel kalkınmanın ve rekabetin sağlanması için öncü gruplar olduğundan dolayı kalkınma ajanslarının öncelik verdiği konumda bulunmaktadırlar. KOBİ'ler ve yerel yatırımcılar ajansların yerelle bağlantısını sağlarken, yabancı yatırımcılarda bölgedeki gelişmeyi sağlamaktadır.

Kalkınma ajanslarının hedef grupları yönünden oluşturdukları gruplar incelendiğinde ise coğrafi olarak yakın olan bölgelerin ve ülkelerin aynı hedef grupları ile ilgilenmedikleri görülmüştür. Bunun nedeni ise aslında tüm kalkınma ajanslarının ürettikleri projeler ışığında hedef gruplarının çeşitlenmesidir. Çizelge 6.10 ve Çizelge 6.11'de incelenen kalkınma ajanslarının hedef grupları yer almaktadır.

Analizler sonucu incelenen ajansların kuruluş yapıları incelendiğinde AB ülkelerinin özel sektör, yarı özel-yarı kamu sektörü ve yerel yönetim ağırlıklı bir biçiminde kurgulandığı rahatça görülebilir. Bunun en temel sebebi ise AB'de bulunan ajansların merkezi yönetim insiyatifinden çıkıp özel ve kamu sektörü ekseninde şekillenmesinden iler gelmektedir. Her ne kadar kalkınma ajansları kuruluşlarının ilk aşamalarında merkezi yönetim destekli olarak kurulsalar da AB politikaları çerçevesinde şekillenen bölgesel kalkınma ajansı dinamikleri kamu ve özel sektörü tabanlı kuruluş yapıları oluşturmuşlardır. Bunun en temel nedeni ise bölgesel insiyatifleri ele alan kalkınma ajanslarının merkezi yönetim baskısı altından kurtarılmaya çalışılmasıdır.

Kalkınma ajanslarının kuruluş yapıları yönünden oluşturdukları gruplar incelendiğinde ise coğrafi olarak yakın olan bölgelerin ve ülkelerin benzer yapıda olduğu görülmüştür.

Çizelge 6.12 : İncelenen Kalkınma Ajansları Kuruluş Yapıları Gruplaması

KURULUŞ YAPISINA GÖRE BKA GRUPLAMASI		
	BKA BÖLGE GRUPLAMASI	**BKA ÜLKE GRUPLAMASI**
1	ADIRA, CAHR	FRANSA
2	BWI, MARR,	ALMANYA, POLONYA
3	WARR, RWR, INNERKARST	POLONYA, ROMANYA, SLOVENYA
4	SPRI, IFA, SALZBURG, RRAJM	İSPANYA, AVUSTURYA, ÇEK CUM.
5	ERVET, FINLOMBARDA, KUDAKA, KUZEY EGE, BAKKA, KARACADAĞ, IDA, SHA, EEDA, EMDA, LDA	İTALYA, TÜRKİYE, İRLANDA, İNGİLTERE
6	DESSOLVIMIENTO, VIENNA, VEDA, SZE, USTI	PORTEKİZ, AVUSTURYA, BULGARİSTAN, ÇEK CUM.

Çizelge 6.13 : İncelenen Kalkınma Ajansları Kuruluş Yapıları Gruplaması Matrisi

KURULUŞ YAPISINA GÖRE BKA'lar							
GRUPLAR		**YEREL**	**MERKEZİ VE YEREL**	**ÖZEL SEKTÖR**	**KAMU**	**MERKEZİ**	**KAMU VE ÖZEL SEKTÖR**
1	YEREL	1	0	0	0	0	0
2	MERKEZİ VE YEREL	0	1	0	0	0	0
3	ÖZEL SEKTÖR	0	0	1	0	0	0
4	KAMU	0	0	0	1	0	0
5	MERKEZİ	0	0	0	0	1	0
6	KAMU VE ÖZEL SEKTÖR	0	0	0	0	0	1

Kalkınma ajansları kuruluş yapılarına bakıldığında ise 5. Grubu oluşturan İtalya, İrlanda, İngiltere ve Türkiye merkezi yönetim ağırlıklı olduğu göze çarpmaktadır. İngiltere, İrlanda ve İtalya güçlü bir merkezi yapıya sahip olduğundan ötürü merkezi yönetim kuruluş yapısını şekillendirmiştir. Yine bu grupta yer alan Türkiye ise bölge yönetimlerinden çekinildiğinden ve merkezi yönetimin taşra teşkilatının bölgesel kalkınma ajanslarında yönetim kurgusunda yer almasından ötürü merkezi bir yapı göstermektedir.

Kalkınma ajanslarının organları incelendiğinde ise Türkiye'de yer alan kalkınma ajanslarının bir grup içerisinde toplanmıştır. Türkiye'de bulunan ajanslarda Yönetim Kurulu, Kalkınma/Danışma Kurulu, Genel Sekreterlik ve Yatırım Destek Ofisleri bulunmaktadır. Türkiye'de yer alan ajansların 5449 sayılı kanun çerçevesinde kurulmasından dolayı bütün kalkınma ajanslarında bulunan organlar aynı özelliği göstermektedirler. Çizelge 6.14 ve Çizelge 6.15 de de görüldüğü üzere Türkiye'de yer alan bütün kalkınma ajansları aynı grupta toplanmaktadır.

Çizelge 6.14 : İncelenen Kalkınma Ajansları Organları Gruplaması

AJANSIN ORGANLARINA GÖRE BKA GRUPLAMASI		
	BKA BÖLGE GRUPLAMASI	**BKA ÜLKE GRUPLAMASI**
1	RWR, SALZBURG, VIENNA	ROMANYA, AVUSTURYA
2	SPRI, IFA, WARR	İSPANYA, POLONYA
3	KUDAKA, KUZEY EGE, BAKKA, KARACADAĞ	TÜRKİYE
4	BWI, MARR	ALMANYA, POLONYA
5	IDA, SHA, USTI, RRAJM	İRLANDA, ÇEK CUM.
6	VEDA, SZE	BULGARİSTAN
7	ADIRA, CAHR, EEDA, EMDA, LDA	FRANSA, İNGİLTERE
8	ERVET, DESSOLVIMIENTO	İTALYA, PORTEKİZ
9	FINLOMBARDA, INNERKARST	İTALYA, SLOVENYA

Çizelge 6.15 : İncelenen Kalkınma Ajansları Organları Gruplaması Matrisi

GRUPLAR		AJANSIN ORGANLARINA GÖRE BKA'lar							
		DANIŞMA KURULU	ÇALIŞMA GRUPLARI	YATIRIM DESTEK OFİSLERİ	GENEL KURUL	YÖNETİM KURULU	GENEL SEKRETERLİK	DİĞER	DENETLEME KOMİTESİ
1	DANIŞMA KURULU, YATIRIM DESTEK OFİSLERİ, YÖNETİM KURULU	1	0	1	0	1	0	0	0
2	DANIŞMA KURULU, ÇALIŞMA GRUPLARI, YATIRIM DESTEK OFİSLERİ, GENEL KURUL, YÖNETİM KURULU, GENEL SEKRETERLİK	1	1	1	1	1	1	0	0
3	DANIŞMA KURULU, YATIRIM DESTEK OFİSLERİ, YÖNETİM KURULU, GENEL SEKRETERLİK	1	0	1	0	1	1	0	0
4	DANIŞMA KURULU, YATIRIM DESTEK OFİSLERİ, GENEL KURUL, YÖNETİM KURULU, GENEL SEKRETERLİK	1	0	1	1	1	1	0	0
5	ÇALIŞMA GRUPLARI, YATIRIM DESTEK OFİSLERİ, GENEL KURUL, YÖNETİM KURULU, GENEL SEKRETERLİK	0	1	1	1	1	1	0	0
6	ÇALIŞMA GRUPLARI, GENEL KURUL, YÖNETİM KURULU, GENEL SEKRETERLİK, DİĞER	0	1	0	1	1	1	1	0
7	YATIRIM DESTEK OFİSLERİ, GENEL KURUL, YÖNETİM KURULU, GENEL SEKRETERLİK, DİĞER	0	0	1	1	1	1	1	0
8	GENEL KURUL, YÖNETİM KURULU, GENEL SEKRETERLİK, DENETLEME KOMİTESİ	0	0	0	1	1	1	0	1
9	YÖNETİM KURULU, GENEL SEKRETERLİK, DİĞER, DENETLEME KOMİTESİ	0	0	0	0	1	1	1	1

Kalkınma ajanslarının organlarının gruplamasına bakıldığında ise 4. Grupta yer alan Almanya ile Polonya, 7. Grupta yer alan Fransa ile İngiltere ve 8. Grupta yer alan İtalya ile Polonya hem aynı grupta hem de yakın coğrafi konumda bulunmaktadırlar. Bu gruplara bakıldığında kalkınma ajanslarını ilk oluşturan ülkeler içinde yer almalarından ötürü ajasnların organ yapıları birbirine benzediği söylenebilir.

Ajansların organları yönünden oluşturdukları gruplar incelendiğinde ise coğrafi olarak yakın olan bölgelerin ve ülkelerin benzer yapıda olduğu görülmüştür.

Yönetim kurulu içeriğine bakılan analizlerde ise Avusturya da bulunan kalınma ajansları dışında incelenen bütün kalkınma ajanslarının hepsinde yönetim kurulu yapısında yerel yönetim temsilcilerinin bulunduğu görülmüştür. Bunun nedeni ise kalkınma ajanslarının yerel dinamikleri kullanarak kalkınmaya sağlama uğraşlarından kaynaklanmaktadır. Kalkıma ajanslarının yönetim kurulu yapılanmasına bakıldığında ise incelenen kalkınma ajanslarında kentlilerin bu yapılanma da bulunmadığı görülmüştür. Yönetim kurulu yapılanması Çizelge 6.16 ve Çizelge 6.17'de ayrıntılı olarak görülmektedir.

Çizelge 6.16 : İncelenen Kalkınma Ajansları Yönetim Kurulu Gruplaması

YÖNETİM KURULLARINA GÖRE BKA GRUPLAMASI		
	BKA BÖLGE GRUPLAMASI	**BKA ÜLKE GRUPLAMASI**
1	BWI, SPRI, IFA, USTI, RRAJM, ADIRA, CAHR	ALMANYA, İSPANYA, ÇEK CUM., FRANSA
2	ERVET, FINLOMBARDA, WARR, MARR, SHA	İTALYA, POLONYA, İRLANDA
3	RWR, INNERKARST, VIENNA	ROMANYA, SLOVENYA, AVUSTURYA
4	KUDAKA, KUZEY EGE, BAKKA, KARACADAĞ	TÜRKİYE
5	IDA, EEDA, EMDA, LDA	İRLANDA, İNGİLTERE
6	VEDA, SZE	BULGARİSTAN
7	SALZBURG	AVUSTURYA

Çizelge 6.17 : İncelenen Kalkınma Ajansları Yönetim Kurulu Gruplaması Matrisi

YÖNETİM KURULLARINA GÖRE BKA'lar								
GRUPLAR		**KENTLİLER**	**SANAYİ ODALARI T.**	**ÖZEL SEKTÖR**	**TİCARET VE STK T.**	**YEREL YÖNETİM T.**	**MERKEZİ YÖNETİM T.**	**DİĞER**
1	KENTLİLER, SANAYİ ODALARI T., ÖZEL SEKTÖR, TİCARET VE STK T., YEREL YÖNEYİM T.	1	1	1	1	1	0	0
2	SANAYİ ODALARI T., ÖZEL SEKTÖR, TİCARET VE STK T., YEREL YÖNEYİM T., MERKEZİ YÖNETİM T.	0	1	1	1	1	1	0
3	SANAYİ ODALARI T., TİCARET VE STK T., YEREL YÖNEYİM T.	0	1	0	1	1	0	0
4	SANAYİ ODALARI T., TİCARET VE STK T., YEREL YÖNEYİM T., MERKEZİ YÖNETİM T.	0	1	0	1	1	1	0
5	ÖZEL SEKTÖR, TİCARET VE STK T., YEREL YÖNEYİM T., MERKEZİ YÖNETİM T., DİĞER	0	0	1	1	1	1	1
6	SANAYİ ODALARI T., TİCARET VE STK T., YEREL YÖNEYİM T., DİĞER	0	1	0	1	1	0	1
7	DİĞER	0	0	0	0	0	0	1

Kalkınma ajanslarının yönetim kurulu şeması yönünden oluşturdukları gruplar incelendiğinde ise coğrafi olarak yakın olan bölgelerin ve ülkelerin benzer yapıda olduğu görülmüştür.

Çizelge 6.18 :İncelenen Kalkınma Ajansları Gelir Kaynakları Gruplaması

GELİR KAYNAKLARINA GÖRE BKA GRUPLAMASI

	BKA BÖLGE GRUPLAMASI	**BKA ÜLKE GRUPLAMASI**
1	DESSOLVIMIENTO, BAKKA, SHA, VEDA, SZE, EMDA, LDA	PORTEKİZ, TÜRKİYE, İRLANDA, BULGARİSTAN, İNGİLTERE
2	USTI, RRAJM, EEDA	ÇEK CUM., İNGİLTERE
3	INNERKARST, ADIRA, CAHR	SLOVENYA, FRANSA
4	RWR	ROMANYA
5	ERVET, FINLOMBARDA, WARR, MARR, KARACADAĞ, IDA	İTALYA, POLONYA, TÜRKİYE, İRLANDA
6	BWI, IFA	ALMANYA, İSPANYA
7	SPRI, VIENNA	İSPANYA, AVUSTURYA
8	KUDAKA, KUZEY EGE	TÜRKİYE

Çizelge 6.19 : İncelenen Kalkınma Ajansları Gelir Kaynakları Gruplaması Matrisi

GELİR KAYNAKLARINA GÖRE BKA'lar

GRUPLAR		**ÖZEL SEKTÖR**	**EĞİTİM**	**POLİTİK DESTEKLER**	**DİĞER**	**YARI ULUSAL FON**	**EU FONU**	**ULUSAL FON**	**DANIŞMANLIK HİZ.**	**ULUSLAR ARASI FON**	**YEREL**	**MERKEZİ**
1	ÖZEL SEKTÖR, DİĞER	21.5	-3.3	-2.8	13.8	-2.8	0.0	-1.8	0.1	-1.4	-9.3	-6.0
2	EĞİTİM, ULUSAL FON	-3.0	40.7	-1.3	-0.2	-1.3	0.0	1.9	0.9	-2.0	-4.2	-1.8
3	POLİTİK DESTEKLER, DİĞER, YARI ULUSAL FON	-5.1	0.1	21.4	2.1	3.7	0.8	-0.2	-0.1	-1.1	-0.9	-2.2
4	YARI ULUSAL FON, EU FONU	0.2	-0.7	-0.3	-1.3	49.2	2.4	-0.8	-1.8	0.7	-0.9	-0.8
5	DANIŞMANLIK HİZ., ULUSAL FON, YEREL, ÖZEL SEKTÖR	2.0	-5.6	-2.4	-9.4	-2.4	0.5	4.7	5.5	-3.8	2.2	-0.4
6	ULUSŞARARASI FON, YEREL, EĞİTİM	-1.5	1.8	-1.2	-5.6	-1.2	0.0	-3.2	0.6	35.8	4.4	-1.6
7	MERKEZİ, ULUSLAR ARASI FON, ULUSAL FON, YARI ULUSAL FON	-2.7	-0.1	0.2	-7.0	1.5	-1.1	3.9	-2.3	5.7	0.0	23.4
8	MERKEZİ, YEREL, DİĞER	-0.5	-2.7	-1.1	6.1	-1.1	-5.1	-3.1	-7.4	-1.8	23.4	25.1

Kalkınma ajanslarının gelir kaynakları incelendiğinde ise; ilk grupta bulunan İngiltere, İrlanda, Bulgaristan ve Portekiz'de yer alan kalkınma ajanslarının gelirlerini özel sektörden; Çek Cumhuriyeti ve İngiltere de yer alan kalkınma ajanslarının gelirlerini ajansların verdikleri eğitimlerden; Slovenya ve Fransa'da yer alan kalkınma ajanslarının gelirlerini politik desteklerden; Romanya'da bulunan ajansların yarı ulusal fonlardan; İtalya, Polonya ve İrlanda da bulunan ajansların danışmanlık hizmetleri, ulusal fonlar, yerel yönetim ve eğitim gelirlerinden; Almanya ve İspanya'da bulunan ajansların uluslar arası fonlardan; İspanya ve Avusturya'da bulunan ajansların merkezi yönetimden ve son grupta bulunan Türkiye ajanslarının ise gelirini merkezi ve yerel yönetimden sağladığı ortaya çıkmaktadır.

Kalkınma ajanslarının gelir kaynakları yönünden oluşturdukları gruplar incelendiğinde ise coğrafi olarak yakın olan bölgelerin ve ülkelerin aynı gelir kaynağı grubuna girmediği görülmüştür.

Bunun en temel sebebi ise kalkınma ajanslarının amaç ve hedeflerini gerçekleştirirken farklı gelir kaynakları bulma arayaşına girmeleridir.

Çizelge 6.20 :İncelenen Kalkınma Ajansları Gider Kaynakları Gruplaması

TEMEL GİDERLERİNE GÖRE BKA GRUPLAMASI

	BKA BÖLGE GRUPLAMASI	BKA ÜLKE GRUPLAMASI
1	KUDAKA, IDA, SHA, USTI, RRAJM	TÜRKİYE, İRLANDA, ÇEK CUM.,
2	BWI, SPRI, ERVET, WARR	ALMANYA, İSPANYA, İTALYA, POLONYA
3	RWR, VIENNA	ROMANYA, AVUSTURYA
4	DESSOLVIMIENTO, KUZEY EGE	PORTEKİZ, TÜRKİYE
5	IFA, BAKKA, KARACADAĞ, ADIRA, CAHR, EEDA, EMDA, LDA	İSPANYA, TÜRKİYE, FRANSA, İNGİLTERE
6	FINLOMBARDA, MARR, INNERKARST	İTALYA, POLONYA, SLOVENYA
7	VEDA, SZE	BULGARİSTAN

Çizelge 6.21 :İncelenen Kalkınma Ajansları Gelir Kaynakları Gruplaması Matrisi

		TEMEL GİDERLERİNE GÖRE BKA'lar						
GRUPLAR		FAALİYET DESTEKLEME	HİZMET ALIM	PERSONEL	ARAŞTIRMA	PROJE	DİĞER	TANITIM VE EĞİTİM
1	FAALİYET DESTEKLEME	24.9	0	0	0	0	-9.3	-3.6
2	HİZMET ALIM, PERSONEL, ARAŞTIRMA	0	8.4	2.1	1.1	-0.5	-6	-10
3	FAALİYET DESTEKLEME, PROJE	1.4	-0.3	0	-0.3	4.6	-6.1	0.1
4	ARAŞTIRMA, PROJE	-2.1	-3.3	-0.1	2.8	5.2	0	0
5	DİĞER	-4.8	-0.1	0	-0.4	-3.3	41	-0.4
6	HİZMET ALIM, TANITIM VE EĞİTİM	-5.3	1	0	0.5	0	-5.1	5

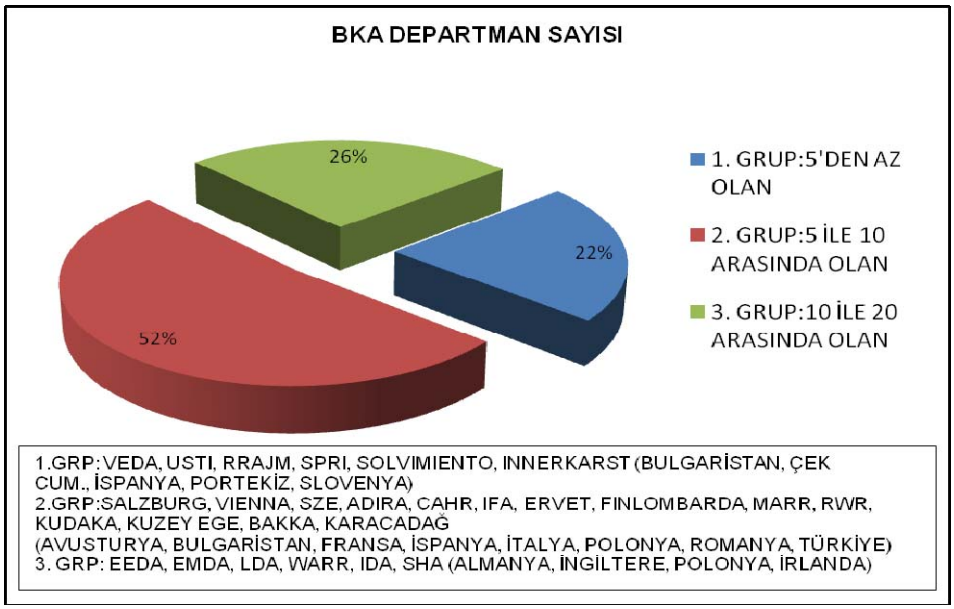
Kalkınma ajanslarının temel giderleri incelendiğinde ise; ilk grupta bulunan İrlanda, Türkiye ve Çek Cumhuriyeti'nde yer alan kalkınma ajansları bölgedeki faaliyetleri desteklemek için oluşan giderleri; Almanya, İspanya, İtalya ve Polonya'daki ajansların hizmet alım; personel ve araştırma giderleri bulunmaktadır.

Romanya ve Avusturya'daki ajansların faaliyet destekleme ve proje giderleri; Portekiz ve Türkiye'de yer alan ajansların proje ve araştırma giderleri; İspanya, Türkiye, Fransa ve İngiltere'deki ajansların mal alım giderleri; İtalya, Polonya ve Slovenya'daki ajansların tanıtım ve eğitim ile hizmet alım giderleri ve son grupta yer alan Bulgaristan ajanslarının ise tanıtım ve eğitim giderleri olduğu göze çarpmaktadır. Bu giderler kalemlerinden hepsinin tüm ajansların yapısında bulunmasına rağmen ülke ajanslarına göre en fazla gider kalemlerini bunların oluşturdukları göze çarpmaktadır.

Kalkınma ajanslarının temel giderler yönünden oluşturdukları gruplar incelendiğinde ise coğrafi olarak yakın olan bölgelerin ve ülkelerin aynı temel gider grubuna girmediği görülmüştür. Bunun en temel sebebi ise kalkınma ajanslarının amaç ve hedeflerini gerçekleştirirken farklı gider kalemleri bulunmasından kaynaklanmaktadır.

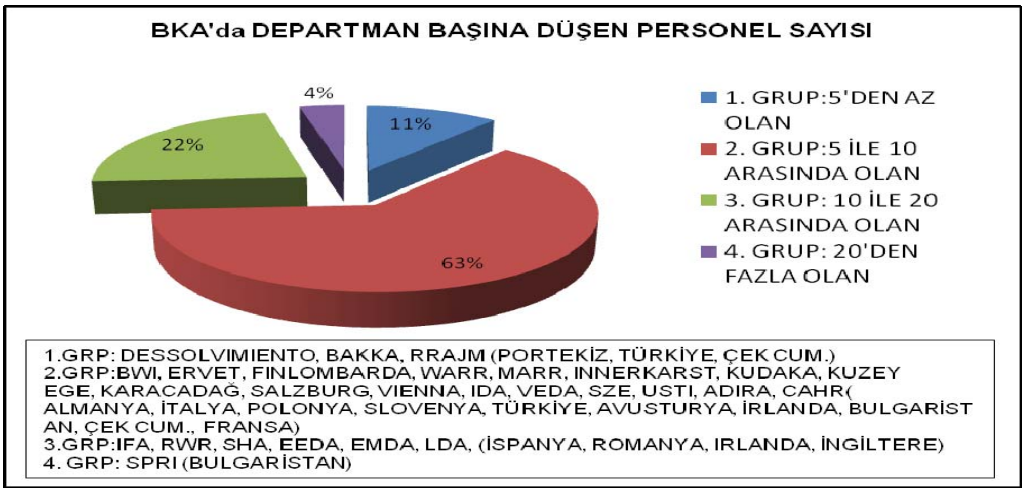
Kalkınma ajanslarının departman sayıları incelendiğinde ise; 1. Grupta bulunan İspanya ve Portekiz ile Slovenya ve Çek cumhuriyeti; 3. Grupta bulunan Almanya, İngiltere, İrlanda ve Polonya coğrafi olarak yakın olan bölgelerin ve ülkelerin aynı departman sayısına sahip oldukları görülmüştür.

Çizelge 6.22 : İncelenen BKA Kalıcı Departman Sayısı

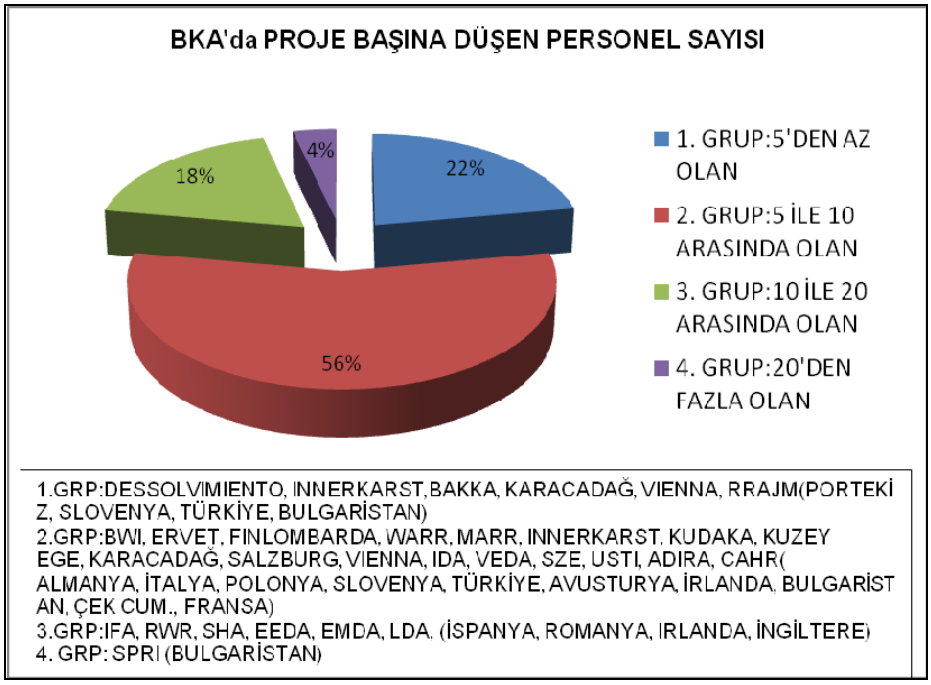

Kalkınma ajanslarının departman başına düşen personel sayıları incelendiğinde ise; 2. Grupta bulunan Almanya, Polonya, Slovenya, Avusturya, Fransa ve Çek cumhuriyeti; 3. Grupta bulunan İngiltere ve İrlanda coğrafi olarak yakın olan bölgelerin ve ülkelerin aynı departman başına düşen personel sayısına sahip oldukları görülmüştür.

Çizelge 6.23 : İncelenen BKA Departman Başına Düşen Personel Sayısı

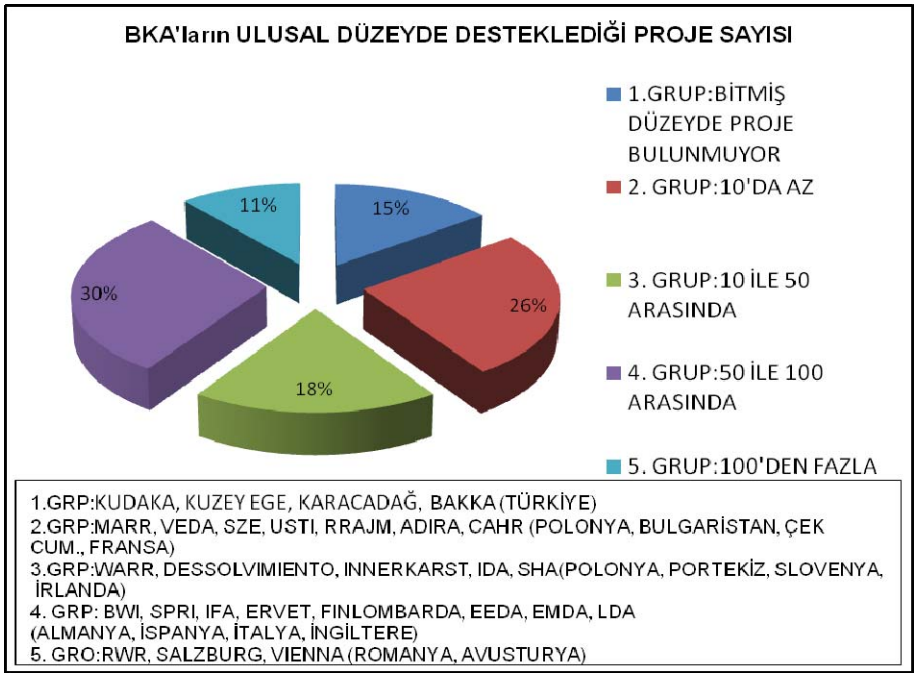

Çizelge 6.24 :İncelenen BKA Proje Başına Düşen Personel Sayısı

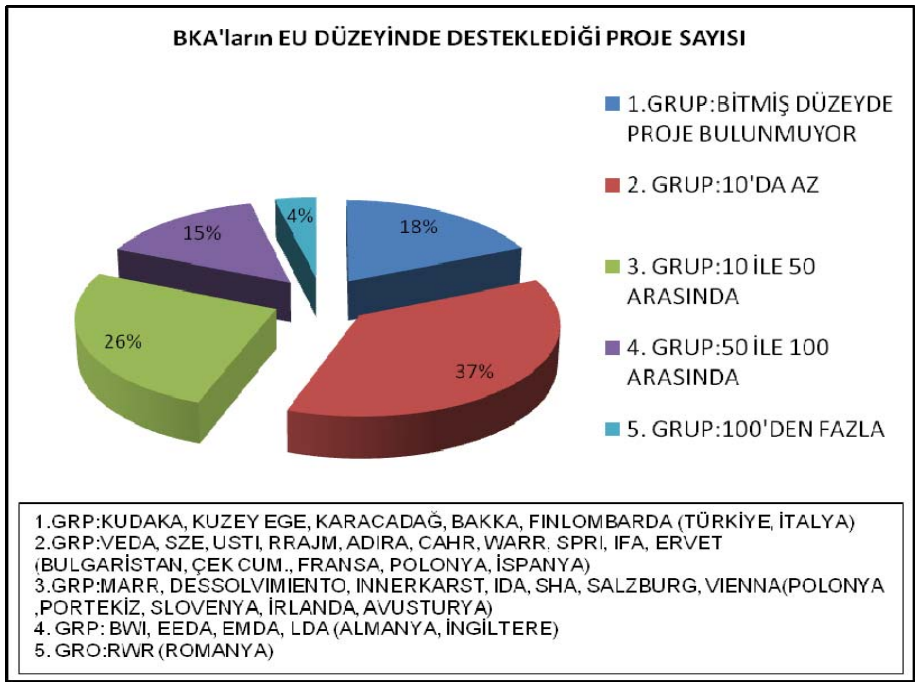
Kalkınma ajanslarının proje başına düşen personel sayıları incelendiğinde ise; 1. Grupta bulunan Türkiye ve Bulgaristan; 2. Grupta bulunan Almanya, Polonya, Slovenya, Avusturya ve Fransa; 3. Grupta bulunan İrlanda ve İngiltere coğrafi olarak yakın olan bölgelerin ve ülkelerin aynı proje başına düşen personel sayısına sahip oldukları görülmüştür.

Çizelge 6.25 : İncelenen BKA Ulusal Düzeyde Desteklenen Proje Sayısı

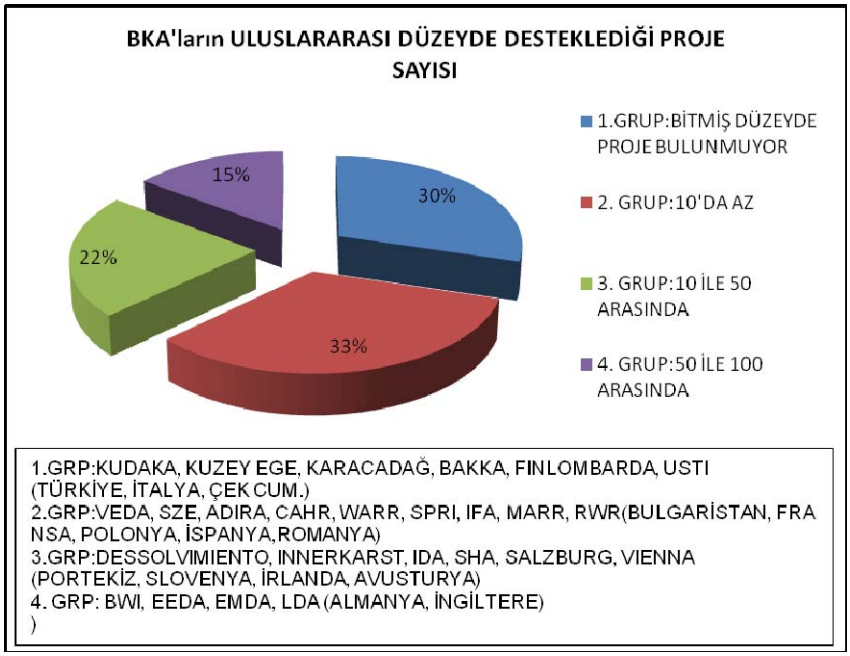
Kalkınma ajanslarının Ulusal düzeyde desteklenen proje sayısı yönünden oluşturdukları gruplar incelendiğinde ise coğrafi olarak yakın olan bölgelerin ve ülkelerin aynı gruba girmediği görülmüştür.

Çizelge 6.26 :İncelenen BKA AB Düzeyinde Desteklenen Proje Sayısı

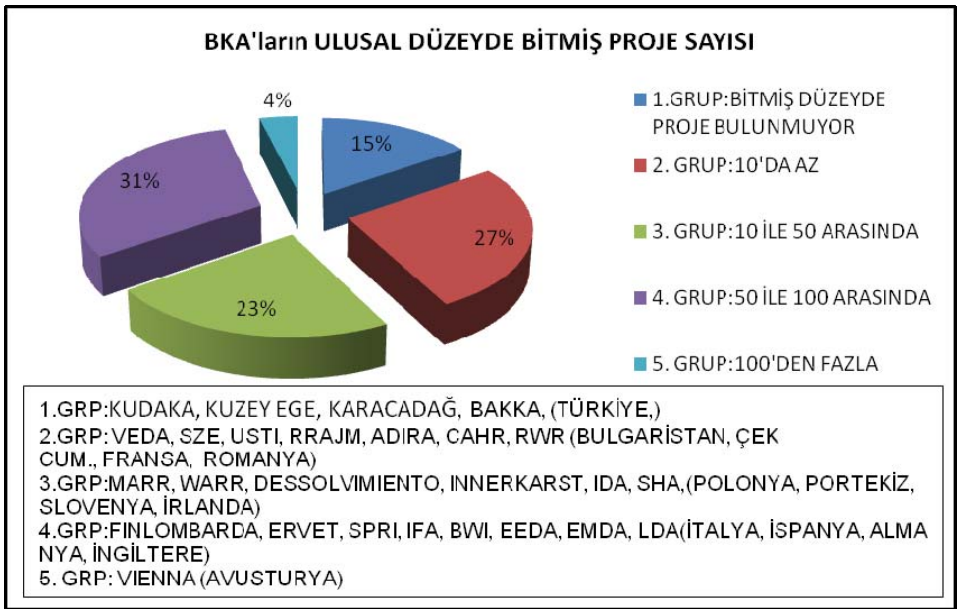
Kalkınma ajanslarının AB düzeyinde desteklenen proje sayısı yönünden oluşturdukları gruplar incelendiğinde ise coğrafi olarak yakın olan bölgelerin ve ülkelerin aynı gruba girmediği görülmüştür.

Çizelge 6.27 : İncelenen BKA Uluslararası Düzeyde Desteklenen Proje Sayısı

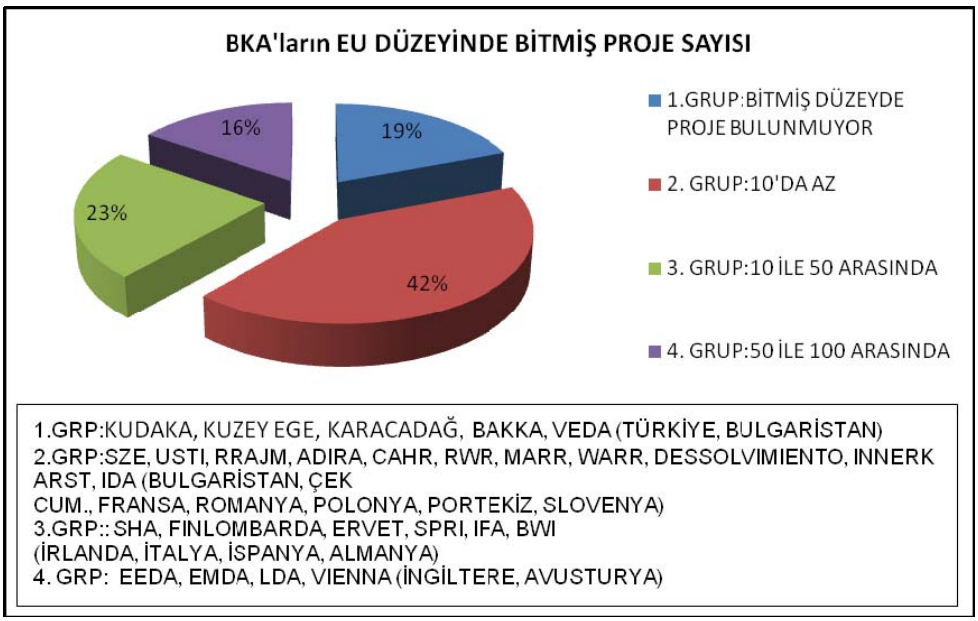
Kalkınma ajanslarının Uluslararası düzeyde desteklenen proje sayısı yönünden oluşturdukları gruplar incelendiğinde ise coğrafi olarak yakın olan bölgelerin ve ülkelerin aynı gruba girmediği görülmüştür.

Çizelge 6.28 : İncelenen BKA Ulusal Düzeyde Bitmiş Proje Sayısı

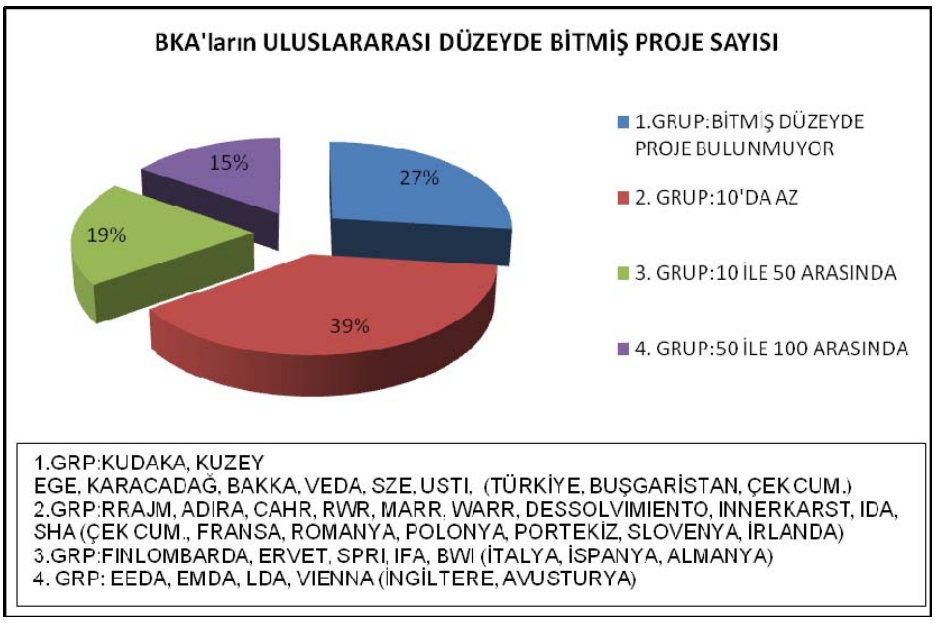
Kalkınma ajanslarının Ulusal düzeyde bitmiş proje sayısı yönünden oluşturdukları gruplar incelendiğinde ise coğrafi olarak yakın olan bölgelerin ve ülkelerin aynı gruba girmediği görülmüştür.

Çizelge 6.29 : İncelenen BKA AB Düzeyinde Bitmiş Proje Sayısı

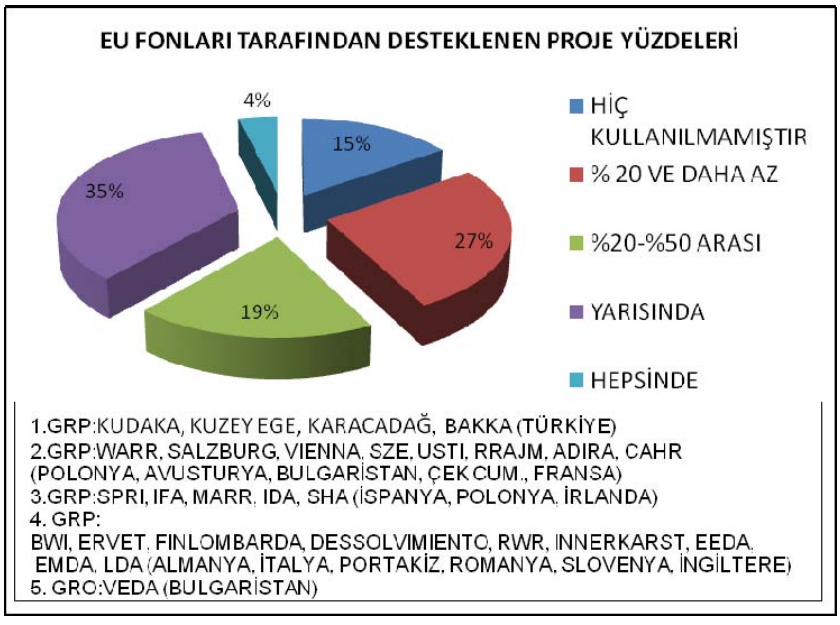
Kalkınma ajanslarının AB düzeyinde bitmiş proje sayısı yönünden oluşturdukları gruplar incelendiğinde ise coğrafi olarak yakın olan bölgelerin ve ülkelerin aynı gruba girmediği görülmüştür.

Çizelge 6.30 : İncelenen BKA Uluslararası Düzeyinde Bitmiş Proje Sayısı

Kalkınma ajanslarının Uluslararası düzeyde bitmiş proje sayısı yönünden oluşturdukları gruplar incelendiğinde ise coğrafi olarak yakın olan bölgelerin ve ülkelerin aynı gruba girmediği görülmüştür.

Çizelge 6.31 : İncelenen BKA AB Fonları Tarafından Desteklenen Proje Yüzdeleri

Kalkınma ajanslarının AB fonları tarafından desteklenen proje yüzdeleri yönünden oluşturdukları gruplar incelendiğinde ise coğrafi olarak yakın olan bölgelerin ve ülkelerin aynı gruba girmediği görülmüştür.

Bu bilgiler ışığında yapılan analiz çalışmasında incelenen kalkınma ajansları temel olarak bölgeler arası rekabeti geliştirmek amacıyla kurulmuş olup, ajans kurgularını bu yönde geliştirmişlerdir.

AB ülkelerinde kurulan kalkınma ajansları ile Türkiye'de yer alan kalkınma ajansları amaç, temel hizmet alanı, hedef grupları yönünden tamamen ayrı gruplarda çıkmışlardır. Bunun en temel sebebi ise Türkiye'de yer alan ajansların bölge dinamiklerini iyi analiz edememsinden kaynaklanmaktadır. Bu durumun önemli bir ikinci sebebi ise kalkınma ajans mantığının Türkiye bölgelerini tam analamıyla kalkındırmak için değil tamamen AB'ye uyum sonucu geliştirilmiş olmasından ileri gelmektedir.

6.4.3 Ülke ve bölge ölçeğinde BKA kurumsal kapasite karşılaştırması

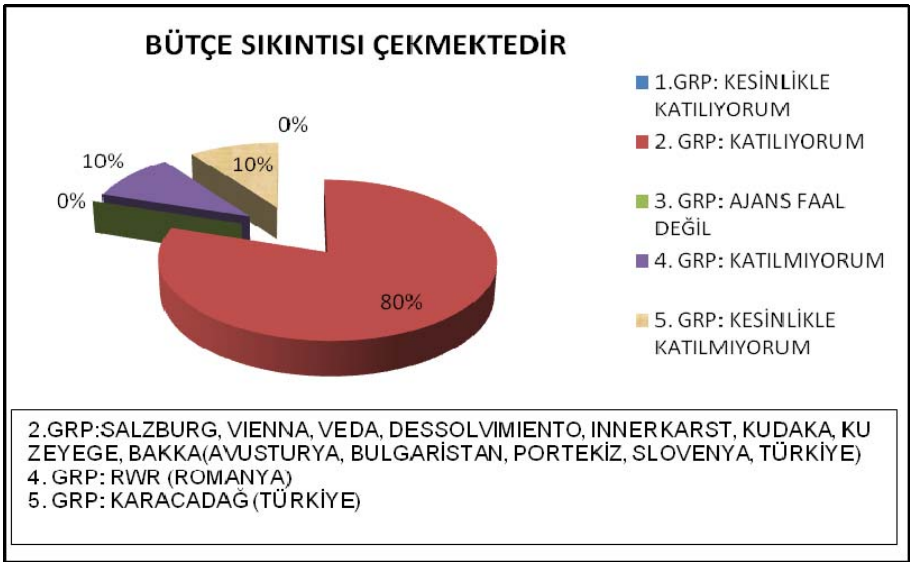
Ampirik çalışmanın ikinci kısmı olarak AB ülkeleri ve Türkiye'de NUTS2 bölgelerinde kurulmuş olan bölgesel kalkınma ajansları kurumsal yapıları ülke ve bölge düzeyinde incelenmiştir. Bu inceleme çalışmasını yapabilmek için AB ülkeleri ve Türkiye'de bulunan kalkınma ajanslarına anket yollanmıştır ve bu anket sonuçları değerlendirilerek, ajansların kurumsal kapasitelerinin yapısı ortaya konarak benzer ajanslar ortaya konmuştur.

Çalışmanın ampirik kısmında kullanılan verileri ortaya koymak için ajanslara mail yoluyla iletilen anketde; karşılaştıkları zorluklar, ajansların etkinlikleri ve değerlendiren kişiye göre başarı seviyeleri sorulmuştur.

Bu bağlamda çalışmanın araştırma kısmında verileri toplamak için kullanılan anketler Almanya, Avusturya, Belçika, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Fransa, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İspanya, İsveç, İtalya, Macaristan, Polonya, Portekiz, Romanya, Slovekya, Slovenya ve Türkiye'de yer alan Avrupa'da 145, Türkiyede 26 toplamda 171 kalkınma ajansına iletilmiştir. Ajanslara iletilen anketlerden toplamda 10 adet kalkınma ajansı geri dönmüştür.

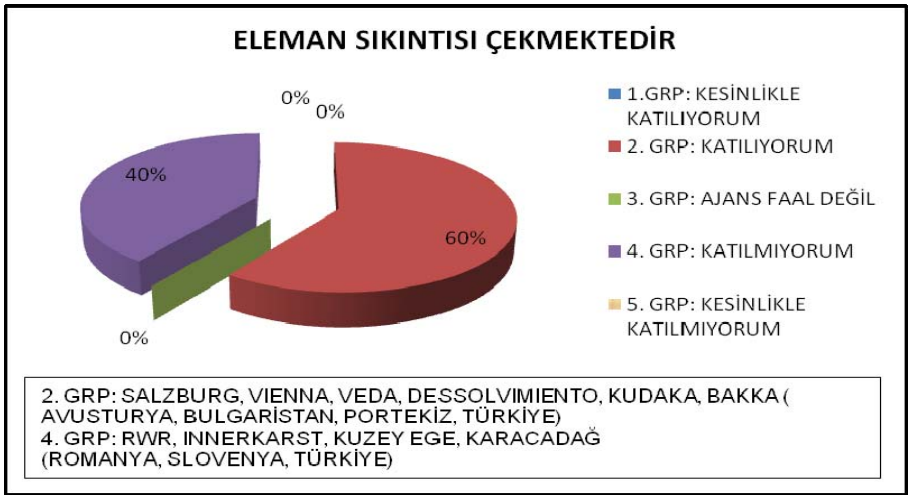
Geri dönen kalkınma ajansları Avusturya'dan Salzburg Business Agency, Vienna Business Agency; Bulgaristan'dan Varna Economic Development Agency (VEDA); Portekiz'den Agência de Desenvolvimento Regional do Alentejo (ADRA), Romanya'dan West Regional Development Agency Romania (RWR), Slovenya'dan Notranjsko-kraške regije, d.o.o. (Regional Development Agency of Inner-karst region, ltd., INNERKARST) VE Türkiye'den Kuzeydoğu Kalkınma Ajansı (KUDAKA), Kuzey Ege Kalkınma Ajansı (KUZEY EGE), Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı (BAKKA), Karacadağ Kalkınma Ajansı (KARACADAĞ)'dır.

Çizelge 6.32 : İncelenen BKA Yaşanan Zorluklar – Bütçe Sıkıntısı

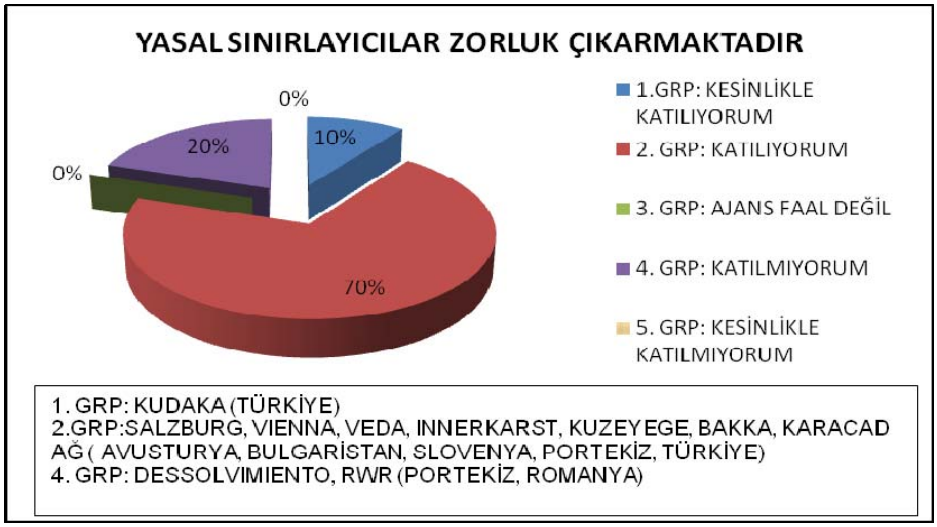
Kalkınma ajanslarına yollanan anketler sonucunda kalkınma ajansı yetkilisinin değerlendirmesine göre elde edilen veriler ışığında ajansın yaşadığı zorlukları ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda Avusturya, Bulgaristan, Slovenya ve Türkiye ülkelerinde yer alan SALZBURG, VIENNA, VEDA, DESSOLVIMIENTO, INNERKARST, KUDAKA, KUZEYEGE, BAKKA ajansları bütçe sıkıntısı yaşadıklarını belirtirken; Romanya ve Türkiye'de bulunan RWR ve KARACADAĞ ajansları bütçe sıkıntısı yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Bu bağlamda incelemesi yapılan AB üye ülkelerinden Romanya hariç bütün ülkeler bütçe sıkıntısı yaşamaktadırlar. Bu durum ise Avrupa Birliğinde yer alan ajansların kurumsal kapasitesini düşürmektedir.

Çizelge 6.33 : İncelenen BKAYaşanan Zorluklar – Eleman Sıkıntısı

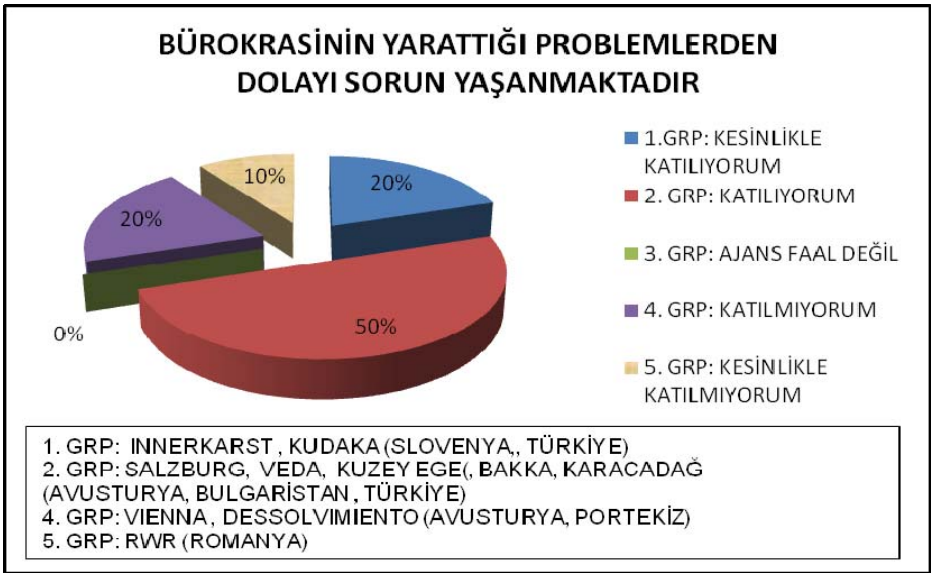
Avusturya, Bulgaristan, Portekiz ve Türkiye ülkelerinde yer alan SALZBURG, VIENNA, VEDA, DESSOLVIMIENTO, KUDAKA, BAKKA ajansları eleman sıkıntısı yaşadıklarını belirtirken; Romanya, Slovenya ve Türkiye'de bulunan RWR, INNERKARST, KUZEY EGE, KARACADAĞ ajansları eleman sıkıntısı yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Bu bağlamda incelemesi yapılan AB üye ülkelerinden eleman sıkıntısı yaşayan ülkelerin yarısı olduğu tespitinden yola çıkarak bu durumun Avrupa Birliğinde yer alan ajansların kurumsal kapasitesini düşürdüğü söylenebilir.

Çizelge 6.34 : İncelenen BKA Yaşanan Zorluklar – Yasal Sınırlayıcılar

Avusturya, Bulgaristan, Slovenya, Portekiz ve Türkiye ülkelerinde yer alan SALZBURG, VIENNA, VEDA, INNERKARST, KUZEYEGE, BAKKA, KARACADAĞ ajansları yasal sınırlayıcıların zorluk çıkardığını belirtirken; Romanya ve Portekiz'de bulunan DESSOLVIMIENTO, RWR ajansları yasal sınırlayıcıların zorluk çıkarmadığını belirtmişlerdir. Bu bağlamda incelemesi yapılan AB üye ülkelerinden Romanya ve Portekiz hariç bütün ülkeler yasal sınırlayıcıların zorluk çıkarttığını belirttiğinden ötürü bu durumun Avrupa Birliğinde yer alan ajansların kurumsal kapasitesini düşürdüğü söylenebilir.

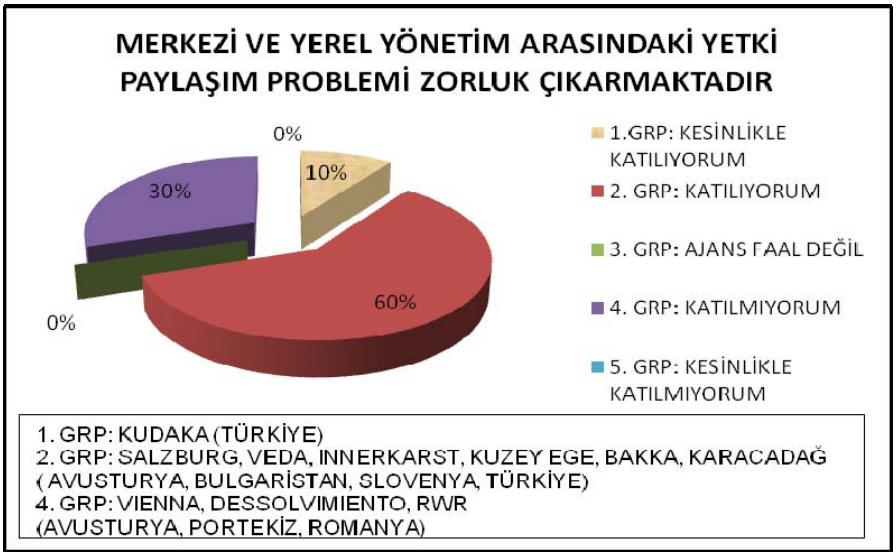
Çizelge 6.35 : İncelenen BKA Yaşanan Zorluklar – Bürokrasi

Slovenya, Avusturya, Bulgaristan ve Türkiye ülkelerinde yer alan INNERKARST , KUDAKA, SALZBURG, VEDA, KUZEY EGE ajansları bürokrasinin zorluk yarattığını belirtirken; Avusturya, Portekiz ve Bulgaristan'da bulunan RWR, VIENNA, DESSOLVIMIENTO ajansları bürokrasinin zorluk yaratmadığını belirtmişlerdir.

Bu bağlamda incelemesi yapılan AB üye ülkelerinden eleman sıkıntısı yaşayan ülkelerin yarısı olduğu tespitinden yola çıkarak bu durumun Avrupa Birliğinde yer alan ajansların kurumsal kapasitesini düşürdüğü söylenebilir.

Çizelge 6.36 : İncelenen BKA Yaşanan Zorluklar – Merkezi ve Yerel Yönetim Arasındaki Yetki Paylaşımı

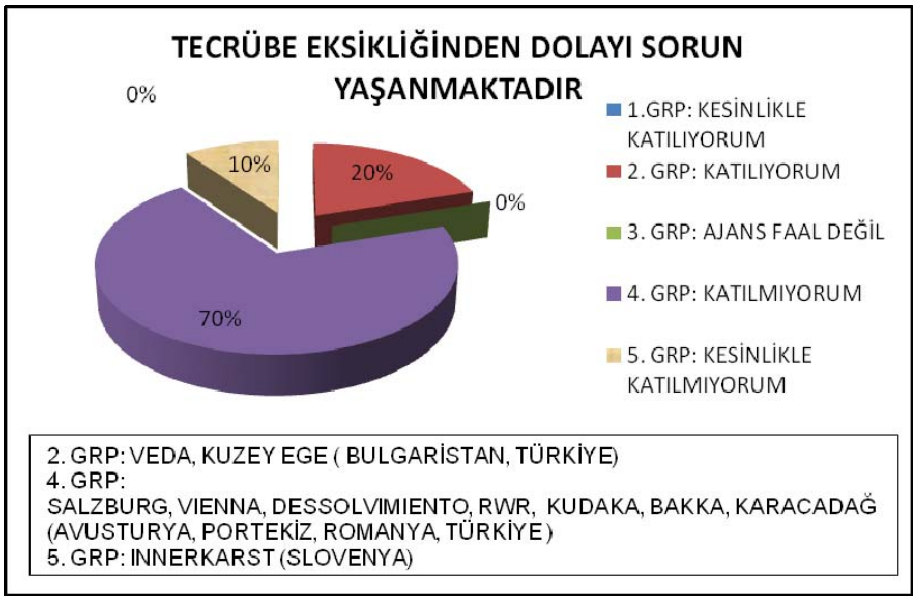

Slovenya, Avusturya, Bulgaristan ve Türkiye ülkelerinde yer alan SALZBURG, VEDA, INNERKARST, KUZEY EGE, BAKKA, KARACADAĞ ve KUDAKA ajansları merkezi ve yerel yönetim arasındaki yetki paylaşımının zorluk yarattığını belirtirken; Avusturya, Portekiz ve Romanya'da bulunan VIENNA, DESSOLVIMIENTO, RWR ajansları merkezi ve yerel yönetim arasındaki yetki paylaşımının zorluk yaratmadığını belirtmişlerdir. Bu bağlamda incelemesi yapılan AB üye ülkelerinden eleman sıkıntısı yaşayan ülkelerin yarısı olduğu tespitinden yola çıkarak bu durumun Avrupa Birliğinde yer alan ajansların kurumsal kapasitesini düşürdüğü söylenebilir.

Bulgaristan ve Türkiye ülkelerinde yer alan VEDA, KUZEY EGE ajansları tecrübe eksikliğinin zorluk yarattığını belirtirken; Avusturya, Portekiz, Romanya ve Slovenya ve Türkiye'de bulunan VIENNA, DESSOLVIMIENTO, RWR, KUDAKA, BAKKA, KARACADAĞ, INNERKARST ajansları tecrübe eksikliğinin zorluk yaratmadığını belirtmişlerdir.

Bu bağlamda incelemesi yapılan AB üye ülkelerinden Bulgaristan hariç bütün ülkeler tecrübe eksikliğinin zorluk çıkarmadığını belirttiğinden ötürü ve bu durumun ajansların yapısını zorlamamasından dolayı Avrupa Birliğinde yer alan ajansların kurumsal kapasitesini arttırıcı bir özellik göstermektedir.

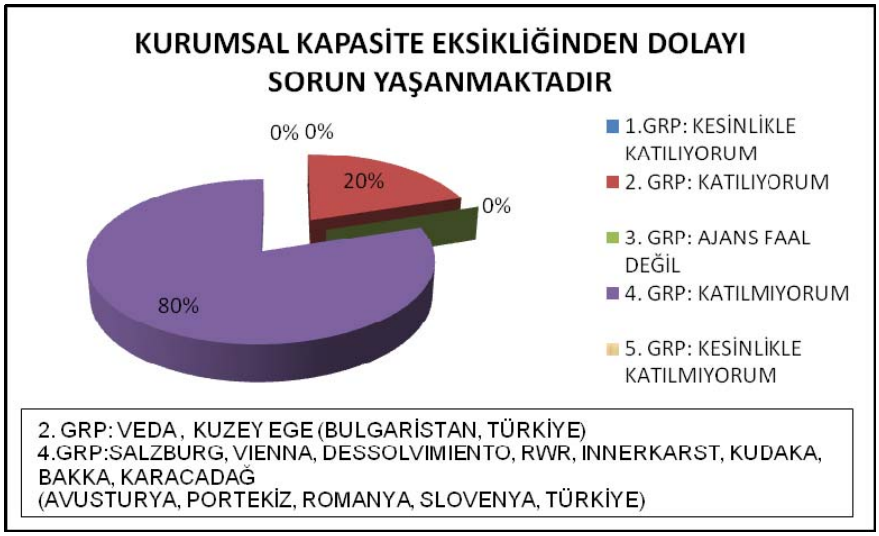
Çizelge 6.37 : İncelenen BKA Yaşanan Zorluklar – Tecrübe

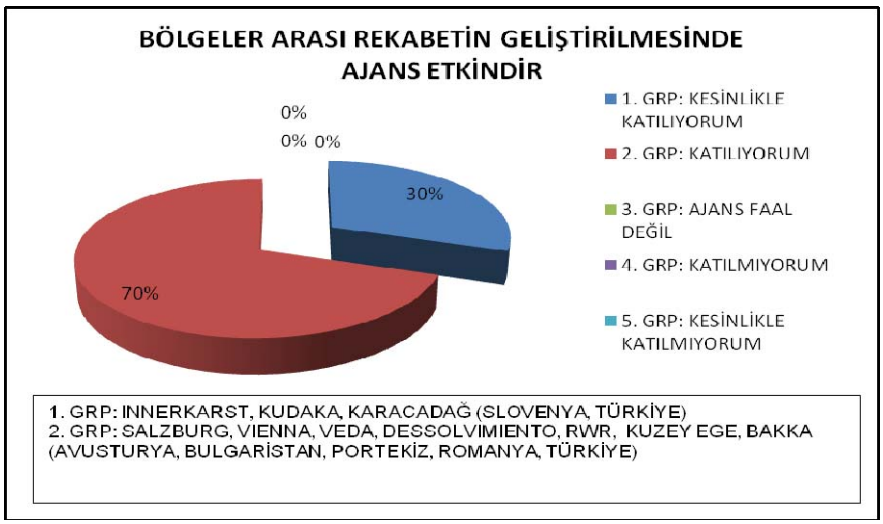
Bulgaristan ve Türkiye ülkelerinde yer alan VEDA, KUZEY EGE ajansları kurumsal kapasite eksikliğinin zorluk yarattığını belirtirken; Avusturya, Portekiz, Romanya ve Slovenya ve Türkiye'de bulunan VIENNA, DESSOLVIMIENTO, RWR, KUDAKA, BAKKA, KARACADAĞ, INNERKARST ajansları kurumsal kapasite eksikliğinin zorluk yaratmadığını belirtmişlerdir.

Bu bağlamda incelemesi yapılan AB üye ülkelerinden Bulgaristan hariç bütün ülkeler kurumsal kapasite eksikliğinin zorluk çıkarmadığını belirttiğinden ötürü ve bu durumun ajansların yapısını zorlamamasından dolayı Avrupa Birliğinde yer alan ajansların kurumsal kapasitesini arttırıcı bir özellik göstermektedir.

Çizelge 6.38 : İncelenen BKA Yaşanan Zorluklar – Kurumsal Kapasite

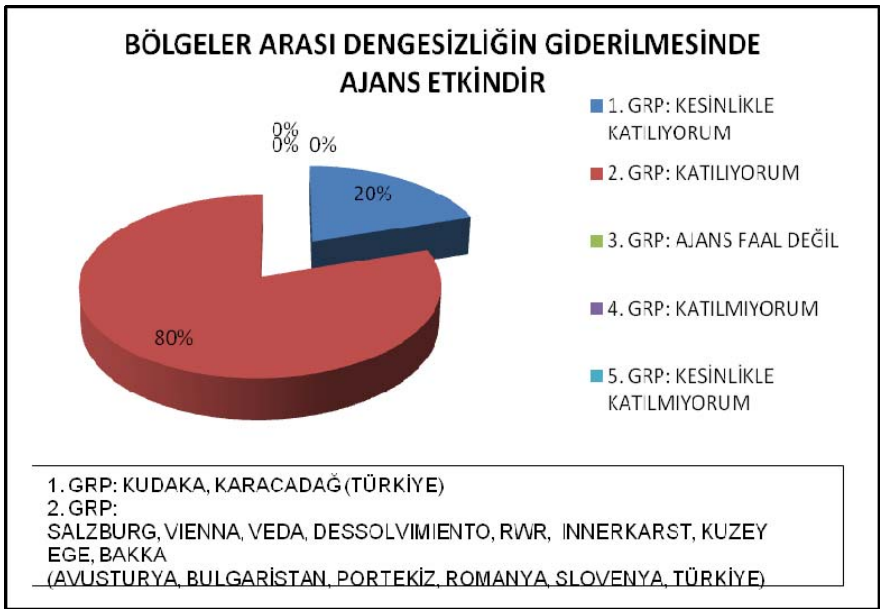
Çizelge 6.39 : İncelenen BKA Etkinlik Düzeyleri – Bölgeler Arası Rekabetin Sağlanması

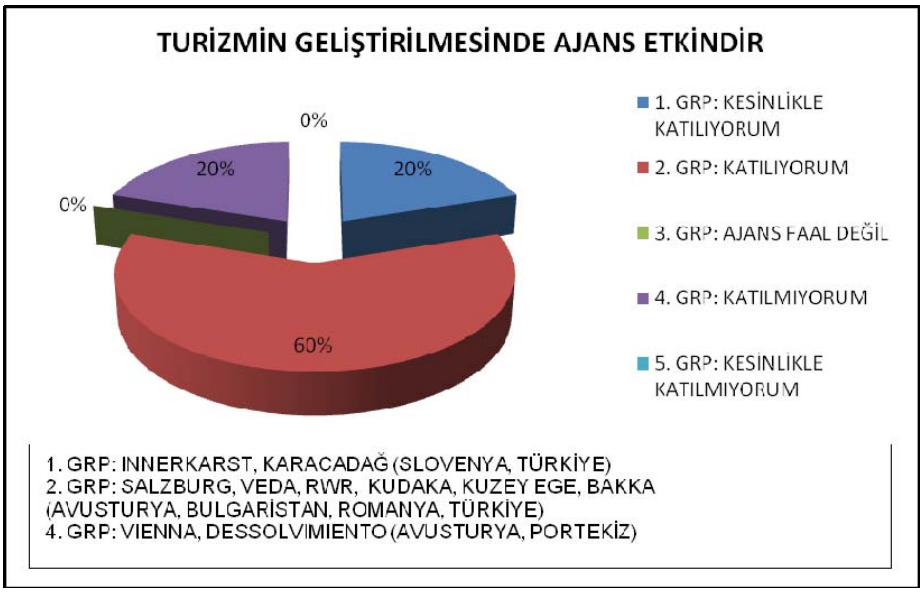
Kalkınma ajanslarının etkinlik düzeylerine bakıldığında ise bölgeler arası rekabetin geliştirilmesinde ve bölgeler arası dengesizliğin giderilmesinde incelemesi yapılan bütün ajansların etkin olduğu belirlenmiştir.

Bu durumun ajansların yapısını olumlu yönde etkilediğinden ve kalkınma ajanslarının kurulum nedeni olan bölgesel sorunları çözümleme ve bölgeler arası rekabeti geliştirme eksenindeki etkinliğinden ötürü Avrupa Birliğinde yer alan ajansların kurumsal kapasitesini arttırıcı bir özellik göstermektedir.

Çizelge 6.40 : İncelenen BKA Etkinlik Düzeyleri – Bölgeler Arası Dengesizliğin Giderilmesi

Çizelge 6.41 : İncelenen BKA Etkinlik Düzeyleri – Turizmin Geliştirilmesi

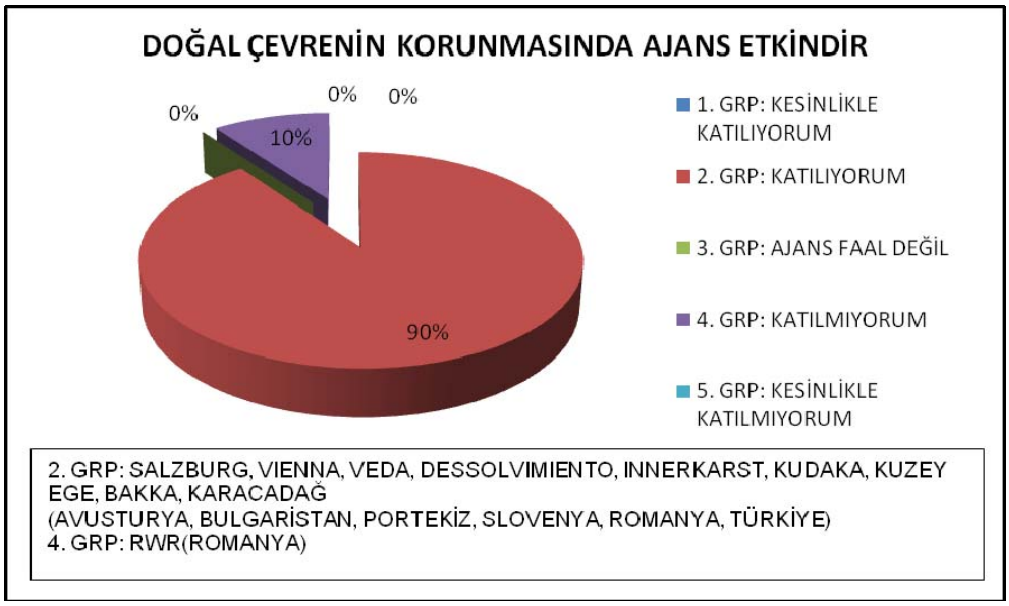
Kalkınma ajanslarının etkinlik düzeylerinden turizmin geliştirilmesinde Avusturya ve Portekiz'de yer alan VIENNA ve DESSOLVIMIENTO ajansları dışında incelemesi yapılan bütün ajansların bu konuda etkin olduğu belirlenmiştir.

Doğal çevrenin korunmasıda ajansların etkinlik düzeyine bakıldığında ise Romanya'da bulunan RWR ajansı dışında bütün ajanslar bu konuda etkin bir biçimde çalıştıklarını ifade etmişlerdir.

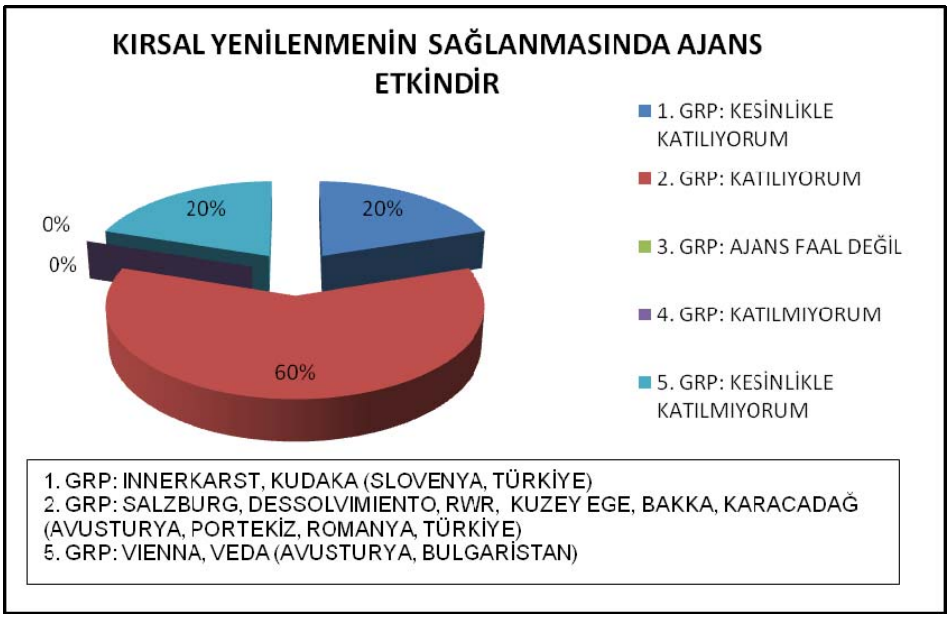
Kırsal yenilenmenin sağlanması konusunda ise Avusturya ve Bulgaristan'da yer alan VIENNA ve VEDA kalkınma ajansları dışında incelemesi yapılan bütün ajansların bu konuda etkin olduğu belirlenmiştir.

Bu durumun ajansların yapısını olumlu yönde etkilediğinden ve kalkınma ajanslarının turizmin geliştirilmesine katkı sağlaması, doğal çevrenin korunması ve kırsal yenilenmenin destelenerek bölgede istihdam yaratılması eksenindeki etkinliğinden ötürü Avrupa Birliğinde yer alan ajansların kurumsal kapasitesini arttırıcı bir özellik göstermektedir.

Çizelge 6.42 : İncelenen BKA Etkinlik Düzeyleri – Doğal Çevrenin Korunması

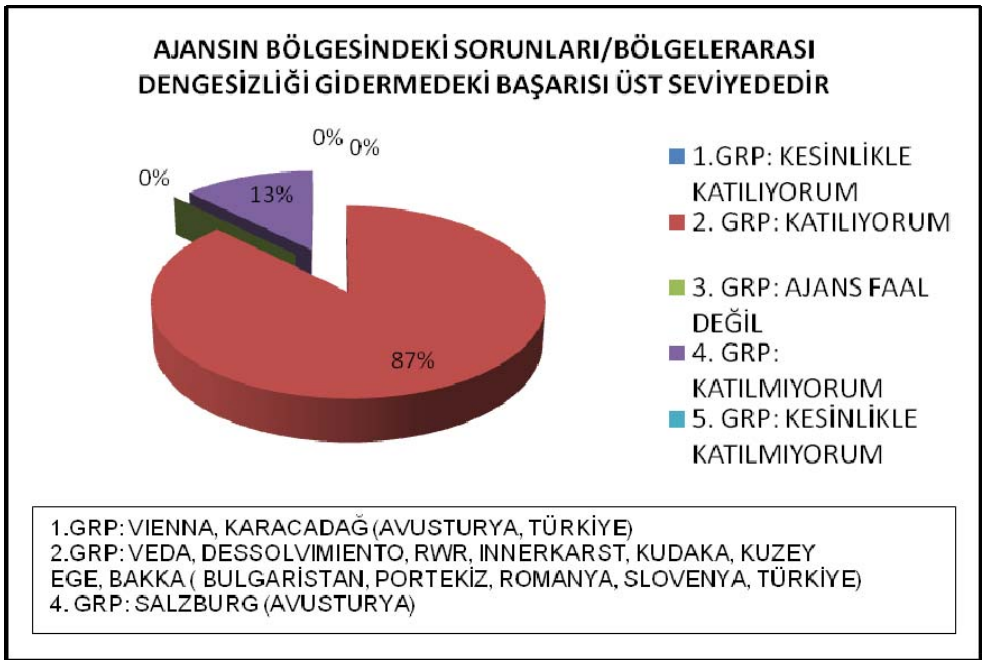
Çizelge 6.43 : İncelenen BKA Etkinlik Düzeyleri – Kırsal Yenilenmenin Sağlanması

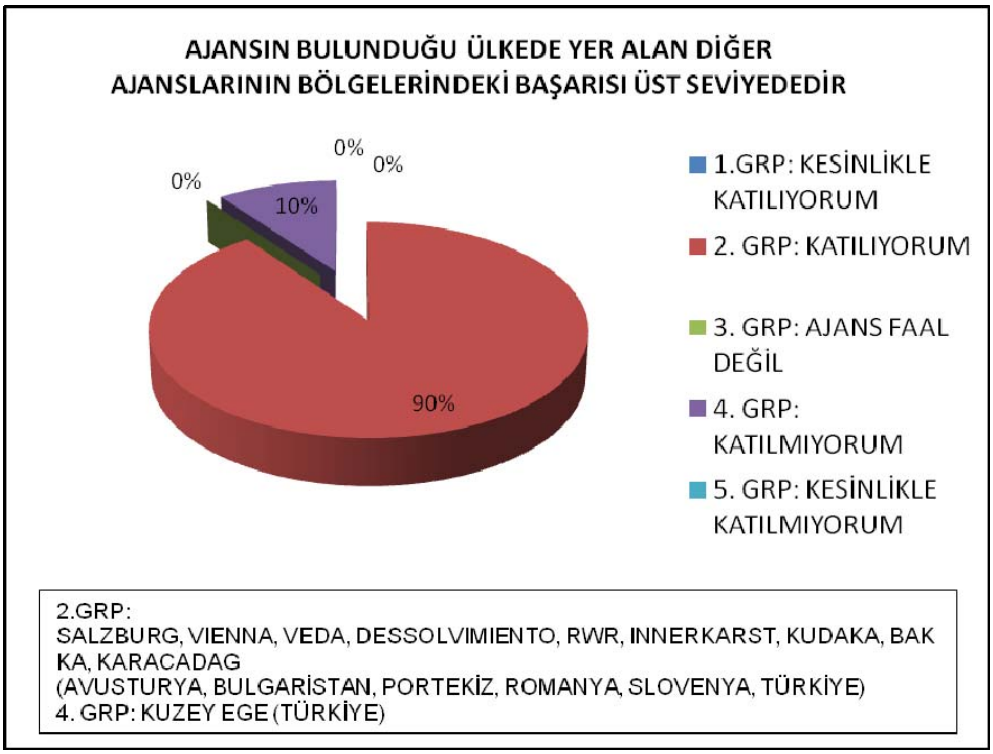
Kalkınma ajanslarının başarı düzeylerine bakıldığında ise Avusturya'da yer alan SALZBURG kalkınma ajansı dışında incelemesi yapılan bütün ajansların bölgesindeki sorunları/bölgeler arası dengesizlikleri gidermedeki başarılarını üst seviyede görmekteyken, tüm ajanslar bulundukları ülkede yer alan diğer ajansların bölgelerindeki başarılarını üst seviyede görmektedirler.

Bu durum Avrupa Birliğinde yer alan ajansların kurumsal kapasitesini arttırıcı bir özellik göstermektedir.

Çizelge 6.44 : İncelenen BKA Başarı Düzeyleri – Ajansın Başarısı

Çizelge 6.45 : İncelenen BKA Başarı Düzeyleri – Ülkede Bulunan Diğer Ajansların Başarısı

6.4.4 Çalışmanın bulguları

Yapılan analizler ışığında kalkınma ajanslarını kurumsal yapıları ve kurumsal kapasiteleri ortaya konarak ajansların benzerlik ve farklılıkları tespit edilmeye çalışılmıştır. Sanayi toplumuna geçiş dönemi ile birlikte ortaya çıkan bölgeler arası farklılıkları ortadan kaldıracak ve bilgi çağının başlaması ile bölgeler arası rekabeti tetikleyecek önemli bir yasal yapı olan kalkınma ajanslarının yapısı ve ajans kapasitenin nelerin etkilediği yapılan incelemelerle ortaya konmaya gayret edilerek benzer yapıdaki ajanslar ortaya konmaya çalışılmıştır.

Bölgesel kalkınma ajanslarının kurumsal yapısını oluşturan ajansların çalışma alanları, ajansların yönetim yapısı, ajansların bütçe oluşturma yolları (gelir-gider dağılımları), personel yapıları, uluslar arası, ulusal ve AB düzeyinde ürettikleri projeler, karşılaştıkları zorluklar, etkinlik düzeyleri ve başarı oranlarını ortaya koyarak karşılaştırmalı bir analiz üzerinde durulmuştur.

Bu bağlamda analizler göstermiştir ki farklı ülkelerde bulunan ajansların en temel kurulma amacının bölgeler arası rekabeti geliştirmek olduğu söylenebilir.

Farklı ülkelerdeki ajansların temel hizmet alanılarının ise bilgilendirme hizmetleri ve KOBİ destek programları yaratmak çerçevesinde şekillendiği tespit edilmiştir.

Ajansların kuruluş yapısını bakıldığında ise AB ülkeleri içinde kamu ve özel sektör ağırlıklı bir yapıya sahip oldukları; yönetim kurulu ve genel kurul organlarını barındırdıkları ve yerel yönetim temsilcileri ile ticaret ve sanayi odalarının temsilcilerinin yönetim kurulunda ağırlıklı bir sayıda bulunduğu tespit edilmiştir.

Ajansların bütçe ve eleman sıkıntısı; yasal sınırların ve bürokrasinin yarattığı problemler ile merkezi ve yerel yönetim arasındaki yetki paylaşımından ötürü zorluk yaşadıkları tespit edilmiştir.

Aynı coğrafyada yer alan kalkınma ajanslarının benzer özellik göstermediği; bölgenin içsel dinamiklerinin, ülke ve bölgelerin yönetim biçiminin ve bölgesel politikaların ajansların yapısını belirlemede daha etkin olduğu tespit edilmiştir.

Avrupa Birliği ülkelerinde yer alan ajansların kurumsal kapasitelerinin karşılaşılan zorluklar, etkinlik düzeyleri ve başarı düzeyleri incelenerek yüksek olduğu tespit edilmiştir.

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

Merkezi hükümetten bağımsız bir idari yapıda, sınırları çizilmiş bir bölgenin sosyo-ekonomik koşullarını geliştirmek amacıyla 1950'li yıllardan itibaren farklı ülkelerde kurulan BKA'lar, kamu kurum ve kuruluşlarına ait yetkilerle donatılmış olan, çeşitli oranlarda kamu gelirlerinden pay alan, fakat özel hukuk hükümlerine tabi kılınan ve bu çerçevede de özel sektöre hizmet eden bir özel sektör kuruluşu olarak kurgulanmıştır. Bu şekilde kurgulanan kalkınma ajansları, varlık nedenleri ve sergiledikleri özellikler itibariyle birçok benzerlik göstermektedir. Ancak farklı ülkelerde, farklı dönemlerde ve farklı koşullarda kurulmaları nedeniyle de her bir kalkınma ajansı idari yapıları, organizasyonu ve personel yapıları bakımından bazı farklılıklar taşımaktadır.

Bu çalışmanın amacı Avrupa Birliği ülkeleri ve Türkiye içinde kalkınma ajanslarının kurumsal yapı ve kapasitelerini belirleyerek kalkınma ajansı tipolojisi oluşturmaya çalışmaktır. Bu tipolojiyi oluşturmaya çalışırken ise kalkınma ajanlarının kurulma amacı, yönetim kurgusu, kalkınma ajansı-merkezi yönetim-yerel yönetim ilişkisi ve karar verme süreçleri karşılaştırmalı bir analiz çerçevesinde incelenmiş olup ajansların benzerlikleri ve farklılıkları ortaya konmaya çalışılmıştır.

Kuzey Avrupa, Güney Avrpa ve Türkiye ölçeği üzerinden yapılan betimsel analiz sonucunda;

- AB ülkelerinden AB'ne yeni girmiş olan ülkelerin kalkınma ajansları ülkelri için yeni olan entegrosyana uyum sağlama çalışmaları yürütürken, AB'ne eskiden üye olan ülkeler teknoloji ve yeniliği geliştirmeye, iş istihdamı yaratmaya ve bölgeler arası rekabeti geliştirmeye çalışmakatdırlar. Bunun sonucunda ise AB'ne giriş süreci AB ülkelerindeli ajasnların amaçlarını ve çlışma şekillerini etkilediği sonucuna varılmıştır.

- AB'deki ajansların kurulum aşamasındaki bütçesinin önemli bir kısmının merkezi yönetim tarafından oluşturulduğu görülmüştür. Fakat bu durum AB ülkelerinde AB fonlarından ve özel sektör tarafından oluşturulan bütçelere doğru kaymaktadır. Bu fonlardan yararlanmaka için ajansların deneyimli ve nitelikli personel arayışına girdiği görülmektedir. Personel harcamalarını göze alıp AB fonlarına ulaşmak için ofis açmaktan çekinmeyen ajansların en önemli gelir kaynağının AB fonları olduğu yadsınamaz bir gerçektir.

- Yapılan analizler ışığında gelişmiş Kuzey Avrupa ülkelerinin ajanslarının etkinliğinin Güney Avrupa ülkelerinmden daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.

Kalkınma ajanslarının ülke ve bölge ölçeği üzerinden kurumsal yapılarına bakılacak olur ise;

- Ajansların en temel kurulma amacının bölgeler arası rekabeti geliştirmek olduğu görülmüştür. Bölgeler arası rekabetin gelişmesiyle bir bölgenin kalkınacağı savını doğrular nitelikte ortaya çıkan bu tespit kalkınma ajanslarının da bulundukları bölgelerde uygulamaya çalıştıkları en belirgin amaç olduğu belirlenmiştir.

- Farklı ülkelerdeki ajansların temel hizmet alanılarının bilgilendirme hizmetleri ve KOBİ destek programları yaratmak çerçevesinde şekillendiği tespit edilmiş olup ajansların yerel dinamikler üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır.

- Ajansların ilgilendiği hedef gruplarına bakılacak olursa KOBİ'ler, yabancı yatırımcılar ve yerel aktörler en göze çarpan gruplar olmaktadır.

- Ajansların kuruluş yapısını bakıldığında ise AB ülkeleri içinde kamu ve özel sektör ağırlıklı bir yapıya sahip oldukları; yönetim kurulu ve genel kurul organlarını barındırdıkları ve yerel yönetim temsilcileri ile ticaret ve sanayi odalarının temsilcilerinin yönetim kurulunda ağırlıklı bir sayıda bulunduğu tespit edilmiştir.

- Farklı ülkelerdeki ajansların gelir kaynaklarını EU fonlarından ve özel sektörden sağladığı, Türkiye'deki ajansların ise gelirinin çoğunu merkezi yönetimden sağladığı görülmektedir.

- Ülkelerdeki ajansların giderleri incelendiğinde ise Bulgaristan gibi ajanslarını yeni kuran ülkelerde ajansın kendisini ve bölgesinin tanıtmak için gider kalemleri oluşturduğu; kalkınma ajanslarını önceden oluşturmuş ekonomisi güçlü Kuzey Avrupa ülkelerinde ise proje, araştırma ve personel giderlerinin daha belirgin gider kalemi yarattıkları belirlenmiştir.

- Kalkınma ajanslarında yer alan personel durumları incelendiğinde ise; analizi yapılan ajansların departman sayısının 5 ile 10 arasında olduğu, departman başına ve proje başına düşen personel sayısının yine 5 ile 10 arasında olduğu gözlenmektedir.

Ajansların kurumsal kapasitelerine bakılacak olursa;

- Ajansların yaşadıkları zorlukların genelde AB'nde bulunan ajanslarda yanı olduğu gözlenmektedir. AB'de yer alan ajansların bütçe ve eleman sıkıntısı çektiği görülmekte olup; bürokrasinin ve yasal sınırlayıcıların yarattığı sorunlardan; merkezi yönetim ile yerel yönetim arasındaki yetki paylaşım probleminden ötürü sorun yaşandığı görülmektedir.

- Buna karşın ajanslar tecrübe eksikliklerinin olmadığını ve kurumsal kapasitelerinin yüksek olduğunu belirtmişlerdir.

- Ajansların hepsi bölgeler arası rekabeti arttırmada, bölgeler arası dengesizlikleri giderme de, doğal çevreyi korumada, kırsal yenilnmeyi sağlamada ve turizmi geliştirmede etkin olduklarını belirtmişlerdir.

- Bunun yanında ajansların başarı seviyesine bakılacak olursa kendilerini ve ülkelerinde bulunan diğer ajansları başarılı gördüklerinin dile getirmişlerdir.

Bu bağlamda çalışmanın başında ortaya konulan hipotezler değerlendirilecek olursa;

- **h_{11}-** Aynı coğrafya da yer alan kalkınma ajanslarının çalışma alanları benzerdir; doğrulanmamış olduğundan,

- **h_{12} -** Aynı coğrafya da yer alan kalkınma ajanslarının yönetim yapısı benzerdir; doğrulanmış olduğundan,

- **h_{13} -** Aynı coğrafya da yer alan kalkınma ajanslarının bütçe oluşturma şekilleri benzerdir; doğrulanmış olduğundan,

- **h_{14} -** Aynı coğrafya da yer alan kalkınma ajanslarının personel benzerdir; doğrulanmış olduğundan,
- **h_{15} -** Aynı coğrafya da yer alan kalkınma ajanslarının ürettikleri projeler benzerdir; doğrulanmamış olduğundan,

'**H_1 -** Aynı coğrafya da yer alan kalkınma ajanslarının kurumsal yapıları benzerdir.' hipotezinin doğrulanmadığı;

- **h_{21}-** Avrupa Birliği ülkelerinde yer alan kalkınma ajanslarının etkinlik düzeyi yüksektir; doğrulanmış olduğundan,
- **h_{22} -** Avrupa Birliği ülkelerinde yer alan kalkınma ajanslarının başarı düzeyi yüksektir; doğrulanmış olduğundan,

'**H_2 -** Avrupa Birliği ülkelerinde yer alan kalkınma ajanslarının kurumsal kapasitesi yüksektir.' hipotezinin doğrulandığı sonucuna varılmıştır.

Bunun sonucunda ise coğrafi olarak yakın konumda olan kalkınma ajanslarının yapılarının birbirinin benzeri olmadığı ve AB ülkelerindeki ajasnalrın kurumsal kapasitelerinin yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.

Bunun en temel sebebi ise bölgesel kalkınma ajanslarının yapılarını belirleyen; çalışma alanlarının, ajansların yönetim yapısının, ajanların bütçe oluşturma yollarının (gelir-gider dağılımları), personel yapılarının, uluslar arası, ulusal ve AB düzeyinde ürettikleri projelerin ilk olarak ajansın yer aldığı ülkenin ve bölgenin isteklerine göre şekillenmesidir. Bir başka deyişle kalkınma ajanslarının yapılarını belirlerken yerel süreçlerin ne kadar etkin olduğu ve ajans yapılarının da bu süreçlere göre değiştiği tespit edilmiştir.

AB ajanslarının kurumsal kapasitesinin yüksek çıkmasının en temel sebebi ise AB ülkelerinin Türkiye gibi sırf AB'ye girebilmek adına ajans oluşturmamalarından ve kuruldukları bölgenin ve ülkenin ekonomisini ve konumunu iyi analiz etmelerinden kaynaklanmaktadır.

Bu bilgiler ışığında Türkiye'de DPT öncülüğünde kurulan kalkınma ajansları ile Avrupa'da kurulan kalkınma ajanslarının benzer ve farklı yönlerini şöyle sıralamak mümkündür:

1. Genel olarak kalkınma ajanslarında bölge temsilcilerinden oluşan bir Genel Kurul, bu kurulun içinden seçilen ya da üyelerinin yerel bir yönetici tarafından atandığı bir Yönetim Kurulu, bir Genel Sekreter ve teknik, idari ve mali işlerden sorumlu bir sekreterlik bulunmaktadır.

Bununla birlikte pek çok kalkınma ajansının çeşitli konularda araştırma yapmak ve yıllık değerlendirme raporları hazırlamak üzere çalışma grupları ve komiteleri de oluşturulmaktadır.

Türkiye'deki ajansların idari yapısına bakıldığında, danışma ve yönlendirme organı olarak Kalkınma Kurulu, karar alma organı olarak Yönetim Kurulu ve icra organı olarak da Genel Sekreterlikten oluşmaktadır. Aynı zamanda, bölge illerinde yapılacak yatırımlar bakımından izin, ruhsat gibi işlemlerin daha kısa sürede sonuçlanmasını sağlamak üzere Tek Durak Ofisleri oluşturulmuştur. Diğer taraftan Avrupa'daki kalkınma ajanslarına bakıldığında Yönetim Kurulu Başkanlarının bölgeyi ve iş çevrelerini çok iyi tanıyan kimseler arasından seçilmiş oldukları, yani devleti temsil etmekten öte bölgenin iş dünyasını temsil ettiği görülmektedir. Türkiye'de kurulan kalkınma ajanslarının ise Yönetim Kurulu Başkanın validir. Bu durumda Türkiye için merkezi yönetimin taşra teşkilatının yapılanmasının başındaki vali yerine yerelle daha güçlü bir şekilde çalışacak olan yetkili kişilerin yönetim kurulu başkanlığı yapması Türkiye'de yer alan ajansların daha ileri gitmesini sağlayabilir.

2. Avrupa'daki kalkınma ajanslarının büyük bir bölümü yerel ya da bölgesel yöneticilere karşı sorumludur. Örneğin İngiltere'deki kalkınma ajansları doğrudan ilgili bakan ve parlamentoya hesap verirken, İtalya ve Almanya gibi ülkelerdeki kalkınma ajansları kurucu ortaklarına yani Yönetim Kurullarına hesap vermektedirler. Ancak Türkiye'de kurulan kalkınma ajansları, iç denetimde; ajansın faaliyetleri, hesapları, işlemleri ve performansı Yönetim Kurulu Başkanı veya Genel Sekreter ile bir iç denetçi tarafından denetlenecek ve bu iç denetim raporları, Yönetim ve Kalkınma Kuruluna sunulacaktır. Ajansların dış denetimleri ise İçişleri Bakanlığı ve DPT'nin belirlediği esas ve usullere göre yapılacaktır. Bu durumda Türkiye'de yer alan ajanslar bürokratik işleyişin içinde kaybolup asıl hedeflerinden uzaklaşma ihtimalleri yüksektir. Bu düzenlemenin yerine tek bir denetimden geçerek personelin üzerindeki iş baskısı kaldırılıp, bürokratik süreçlerin kısaltılması sağlanabilir.

3. Avrupa'da faaliyet gösteren kalkınma ajanslarının en önemli finansman kaynakları özel sektör gelirleri ile eğitim, danışmanlık gelirleridir. AB'de yer alan ajansların diğer gelir kaynakları EU fonları, ulusal fonlar ve yarı-ulusal fonlardır.

Türkiye'de kurulan BKA'ların finansmanında ise genel bütçe ve vergi gelirlerinin binde beşi oranında her yıl ayrılacak transfer ödeneğinden, gelişmişlik düzeyi ve performans ölçütlerine göre ayrılan payla, il özel idaresi bütçesinin yüzde beşi ve belediye gelirlerinin yüzde biri oranında pay yeterli kamu finansmanı olarak düşünülmüştür. Türkiye'deki kalkınma ajansları da Avrupa'daki diğer kalkınma ajansları gibi gelir kaynaklarının en önemli finansman kaynağı olarak AB fonlarını görmektedir.

4. Avrupa'daki kalkınma ajanslarının faaliyetlerine bakıldığında, çok çeşitli ve çok yönlü olduğu görülmektedir. Avrupa'daki kalkınma ajanslarının sıklıkla yürüttükleri faaliyetler; bilgi bankaları oluşturarak bölgeyi izlemek, yerel/bölgesel kalkınma için stratejik planlama yapmak ve uygulamasını izlemek, girişimciler ve yatırımcılar için bilgi sağlamak ve teknik destek vermek, KOBİ'ler için finans kaynakları yaratmak, yerel, ulusal ya da uluslar arası kredi kuruluşları ve bankalarla işbirliği yapmak, yeni buluş ve teknolojinin tanıtılmasını sağlamak, şeklinde özetlenmektedir. Türkiye'deki kalkınma ajanslarının faaliyetleri ise; ulusal ve uluslararası fonların kalkınma amaçlı kullanılmasında aracılık edilmek, girişimciliği desteklenmek ve geliştirilmek, yatırım ortamını cazip hale getirilmek, kamu, özel kesim ve yerel aktörler arasındaki işbirliğini geliştirmek, içsel potansiyeli harekete geçirilmek, proje uygulamalarına teknik destek ve danışmanlık hizmeti vermek şeklinde özetlenmektedir.

5. AB'deki kalkınma ajansı proje uygulamalarında insiyatif daha çok özel sektör temsilcilerine ve yerel aktörlere bırakılmıştır. Türkiye'deki yapılanmaya bakıldığında ise özel sektör ve yerel aktörler yapılanmanın içinde olmakla birlikte son söz DPT'ye bırakılmıştır. Bu haliyle Türkiye'deki kalkınma ajansları AB'dekilerden farklı bir yapılanma içinde olup DPT'nin taşra teşkilatları görüntüsünü vermektedir. Türkiye'de bu durumun yerel aktörler ve özel sektör tabanına çevrilmesi yerelin kendi içsel dinamikleri doğrultusunda projeler üretmesine ve bölgeyi kalkındırmasına olanak sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

Allen, J., Cochrane, A., 2007. "Beyond the Territorial Fix: Regional Assemblages, Politics and Power" Regional Studies, Vol. 41, Issue:9, p.1161-1175.

Aşkın, S., 2007. "Dünyada Bölgelerarası Gelişmişlik Farklarını Giderme Çabaları ve Türkiye Tecrübesi". Türk İdare Dergisi, Aralık, Sayı 457.

Athanasopoulou, E., 2005. "Yunanistan'da Yerel Kalkınmada Kalkınma Kuruluşları (KK): Şanslar ve Handikaplar" Yerel Kalkınma İçin Ortaklıklar, Konferans Bildirileri.

Baker, M., Wong, C., 2006. "Indicators And Strategy Monitoring: The Case Of The English Regions" Environment and Planning B: Planning and Design, Vol. 33, pages 661-683.

BAYBURTLU, M., 2002. "Türkiye Açısından Bir Değerlendirme: AB Bölgesel Politikası ve Yapısal Fonlar", Ekonomik Forum, Şubat-Mart.

Bilen, G., 2006. "Türkiye'de Yeni Bölgesel Politikaların Oluşumu", Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu, Ankara, TEPAV Yayınları, s.257-271.

Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu, Eylül 2006, TEPAV Yayınları.

Caborn, R., 1999. "The role of the new Regional Development Agencies" Management Services, Vol: 43, Issue: 5, p8-9, 2p.

Dinler, Z., 1978. "Bölgesel İktisat" Ekin Kitabevi Yayınları.

Donsan, M. W., 2000. "Debates and Surveys" Regional Studies, Vol. 34.9, pp. 857-873.

Devlet Planlama Teşkilatı, 2002. '2002 Yıllık Programı', Ankara.

Devlet Planlama Teşkilatı, 2004. Bölgesel Kalkınma Ajansları Yasa Tasarısı, Ankara.

Eraydın, A., 2001. "The Roles of Central Government Policies and The New Forms of local governance in the emergence of industrial districts", M. Taylor ve D. Felsentein (eds.) Promoting Local Growth içinde, Ashgate: Aldershot.

Ergin, D., 2002, " Avrupa Birliği Bölgesel Politikaları Çerçevesinde Türkiye'nin Durumu", 10. Ulusal Bölge Bilimi / Bölge Planlaması Kongresi şehirsel ve Bölgesel Dönüşüm, Bildiriler, İstanbul, s.89-98.

Fuller, C., Bennett, R. J., Ramsden, M., 2002. "The Economic Development Role of English RDAs: The Need for Greator Discretionary Power" Regional Studies, Vol. 36.4, p. 421–443.

Fuller, C., Bennett, R. J., Ramsden, M., 2003. "Organised For Inward Investment? Development Agencies, Local Government, And Firms In The Inward Investment Process" Environment and Planning 2003, Vol. 35, p. 2025 -2051.

Gönül, D., 2007. "Bölge Planlama Politikaları ve Bir Araç Olarak Kalkınma Ajansları" İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstütüsü Yüksek Lisans Tezi.

Göymen, K., 2005. "Türkiye'de Bölge Politikalarının Evrimi ve Bölgesel Kalkınma Ajansları" Yerel Kalkınma İçin Ortaklıklar, Konferans Bildirileri.

Güler, A. B., 2005. Bölgesel Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir? İçinde Sunuş, Derleyen: Menaf Turan, Parağraf Yayınları, No:6, Ankara.

Güler, A. G. Karahanoğulları, O. Karasu, K. ve Diğerleri, 2004. "Kamu Yönetimi Ülke İncelemeleri" İmge Kitabevi.

Hall, J., 2006. "The Role Of Business In London Local And Regional Government: How It Became Recognised As A Significant Player" Local Government Studies, Vol. 32, Issue:3, p. 311-340.

HİÇ, S., 1994. "Türkiye Ekonomisi", Bilim ve Teknik Yayınları, İstanbul.

Howe, J., 1996. "A Case of Inter-agency Relations: Regional Development in Mid Wales" Planning Practice and Research, Vol:11, No:1, p. 61-72.

Hughes, T. J., 1998. "The Role of Development Agencies in Regional Policy: An Academic and Practitioner Approach" Urban Studies, Vol:35, No:4, p. 615-626.

Irene, M., 2006. "Czech regional development agencies in a shifting institutional landscape" Europe-Asia Studies, Vol. 58, Issue 3, p. 347 -370.

Jones, C., 2008. "Major Events, Networks And Regional Development" Regional Studies, Vol. 39:2, p. 185 - 195.

Kahraman, A., 2005. "Bölgesel Kalkınma Farklılıklarının Giderilmesinde Etkin Bir Araç: Bölgesel Planlama ve Bölgesel Kalkınma Ajansları" İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Yıl:4, Sayı:7, s.275-294.

Kayasü, S., Pınarcıoğlu, M., Yaşar, S. S., Dere, S., 2003. "Yerel/Bölgesel Ekonomik Kalkınma ve Rekabet Gücünün Arttırılması: Bölgesel Kalkınma Ajansları" İstanbul Ticaret Odası Yayınları: İstanbul.

Keleş, R., 2006. "Kentleşme Politikası", Ankara, İmge Kitabevi Yayınları.

Keleş, R., 2006. "Yerinden Yönetim ve Siyaset", İstanbul, Cem Yayınevi.

Kuruç, B., 1999. " Cumhuriyet Döneminde İktisat politikaları Üzerine Gözlemler", Bilanço 1923-1988: " Türkiye Cumhuriyetinin 75 yılına Toplu Bakış" Uluslar arası Kongresi, II.Cilt, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.

Küçüker, C., 2001. "Tükiye'de Kentsel Ekonomik Gelişmeler", Türkiye Ekonomisi Sektörel Analiz, Editör: Ahmet Şahinöz, İmaj Yayıncılık, Ankara.

Loewendahl-Ertugal, E., 2005. "Europeanisation of Regional Policyand Regional Governance:The Case of Turkey" European Political Economy Review Vol. 3, No. 1 (Spring 2005), pp. 18-53.

Maç, N., 2006. "Bölge Kalkınma Ajansları ve Türkiye" Konya Ticaret Odası Etüd – Araştırma Servisi Araştırma Raporu, sayı:117/76.

Musson, S., Tickell, A., 2005. "A decade of decentralisation? Assessing the role of the Government Offices for the English regions" Environment and Planning A, Vol. 37, p. 1395-1412.

OECD Economic Survey: Turkey is The Economic Property of Organisation for Economic Cooperation & Development.

Öncül, M. S., 2003. "Kalkınma Organizasyonu Olarak Kalkınma Ajansı ve Bir Örnek : Sivas Kalkınma Ajansı" C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 4, Sayı 1.

Özer, Y. E., 2008. "Küresel Rekabet - Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türkiye" Review of Social, Economic & Business Studies, Vol.9/10, pp. 389-408.

Özmen, F., 2008. "AB Sürecinde Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Karşılaşabilecekleri Temel Sorun Alanları" Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Y.2008, C.13, S.3 s.327-340..

Roar, M., 2002. "Sectoral Versus Territorial Regional Planning and Development in Norway" European Planning Studies, Vol. 10, No. 1.

Savaş, V., 1986. "Kalkınma Ekonomisi", Beta Basım Yayın Dağıtım AŞ. Yayınları, İstanbul.

Sinan, P., E., 2007."Planlama ve Siyaset Kavramları Ekseninde Bölge Kalkınma Ajansları", sehircilik.ktu.edu.tr/depo/YAZILAR/cv/sinan.doc, 14/11/2007.

Sinemillioğlu, O., 2009. "Sürdürülebilir Bölgesel Kalkınma ve Türkiye Süreci" Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, C.8 S.27 p.(245-268).

Sobacı, Z., 2008. "Regional Development Agencies in Turkey: Are They Examples of Obligated Policy Transfer?" Springer Science-Business Media, Public Organiz Rev DOI 10.1007/s11115-008-0069.

Syrett, S., Silva, C. N. (?). "Regional Development Agencies In Portugal: Recent Development And Future Challenges" Centre for Enterprise and Economic Development Research.

Tamer, A., 2008. "Kalkınma Ajanslarının Türk Hukuk Sistemindeki Yeri" DPT Uzmanlık Tezleri, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü.

Tekeli, İ., 2008. " Türkiye'de Bölgesel Eşitsizlik ve Bölge Planlama Yazıları" Tarih Vakfı Yayınları.

Tunç, M, 1997. "Kalkınmada İnsan Sermayesi Yaklaşımları ve Türkiye'de İnsan Sermayesinin Analizi" Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Turan, M., 2005. "Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir" Paragraf Yayınevi.

Ward, N., Lowe, P., Bridges, T., 2003. "Rural and Regional Development: The Role ofthe Regional Development Agencies in England" Regional Studies, Vol. 37.2, p. 201–214.

Waters, R., Smith, L. H., 2002. "Regional Development Agencies and Local Economic Development: Scale and Competitiveness in High-technology Oxfordshire and Cambridgeshire" European Planning Studies, Vol. 10, No. 5, p. 633-649.

Young-Hyman, T., 2008. "The Potential for Effective Regional Development Agencies in Turkey: A Comparative Analysis" Regional&Federal Studies, Vol:18, Issue:4, p. 375-402, 28p.

Url-1 Avrupa Toplulukların İlişkin Temel Belgeler (Avrupa Topluluklarını Kuran Temel Antlaşmalar (AKÇT, AET, AAET), 1993, <http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/antlasma/at1.pdf>, alındığı tarih: 02.03.2010.

Url-2 Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1963, <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan1.pdf>, alındığı tarih: 02.03.2010.

Url-3 İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1968, <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan2.pdf>, alındığı tarih: 02.03.2010.

Url-4 Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1973, <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan3.pdf>, alındığı tarih: 02.03.2010.

Url-5 Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1979, <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan4.pdf>, alındığı tarih: 02.03.2010.

Url-6 Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1985, <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan5.pdf>, alındığı tarih: 02.03.2010.

Url-7 Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1990, <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan6.pdf>, alındığı tarih: 02.03.2010.

Url-8 Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1996, <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan7.pdf>, alındığı tarih: 02.03.2010.

Url-9 Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 2001, <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan8.pdf>, alındığı tarih: 02.03.2010.

Url-10 Dokuzuncu Kalkınma Planı, 2007, <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan9.pdf>, alındığı tarih: 02.03.2010.

Url-11 "Creation, Development and Management of RDAs: Does it have to be so difficult?", February 1999 4th Version, <http://www.eurada.org/site/files/RDA/Creation%20development%20and%20management%20of%20RDA.pdf>, alındığı tarih, 03.04.2010

Url-12 <http://www.dpt.gov.tr/bgyu/kalkinmaajans/kalkinma_ajansNedir.html, alındığı tarih, 10.12.2010

Url-13 Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun, Kabul Tarihi: 25.01.2006, Kanun No:5449, Sayı:26074,<http://www2.dpt.gov.tr/bgyu/kalkinmaajans/5449SayiliKanun.pdf08.02.2006.>, alındığı tarih 03.04.2010

Url-14 <http://www.szeda.eu/en/index.html>, alındığı tarih 01.03.2011

Url-15 <http://www.eeda.org.uk/files/EEDA_Corporate_Plan.pdf, alındığı tarih 01.03.2011

Url-16 <http://www.emda.org.uk/uploaddocuments/emda-annual-report-2010.pdf> alındığı tarih 01.03.2011

Url-17<http://www.lda.gov.uk/Documents/2009_2010_Annual_Report_PDF> ,alındığı tarih 01.03.2011

Url-18 <http://www.adira.com/english.html>, alındığı tarih 01.03.2011

Url-19 <http://www.invest-alsace.com/>, alındığı tarih 01.03.2011

Url-20 <http://www.bw-i.de/eng/index_45.aspx>, alındığı tarih 01.03.2011

Url-21 <http://www.ervet.it/chisiamo.asp>, alındığı tarih 01.03.2011

Url-22 <http://www.finlombarda.it/acmonline/Home/Societa/Missioneattivita.html>, alındığı tarih 01.03.2011

Url-23 <http://www.spri.es/aNS/web/es/index.jsp>, alındığı tarih 01.03.2011

Url-24 <http://www.agenciaidea.es/cocoon/index.html>, alındığı tarih 01.03.2011

Url-25 <http://www.idaireland.com/news-media/publications/annual-reports/pdfs/IDA-AR09-24-June(lr).pdf>, alındığı tarih 01.03.2011

Url-26 <http://www.shannondevelopment.ie/media/Media,9928,en.pdf>, alındığı tarih 01.03.2011

Url27<http://www.warr.pl/pliki/2005/Raporty%20Roczne/Raport%20roczny%20WARR-2007.pdf>

Url-28 < http://en.marr.pl/about-the-company.htm>, alındığı tarih 01.03.2011

Url-29 <http://www.rra.cz/eng/>, alındığı tarih 01.03.2011

Url-30 <http://www.rrajm.cz/agency>, alındığı tarih 01.03.2011

EKLER

EK A-1 Anket Formu

Sayın İlgili,

Bu anket formu, kalkınma ajanslarının farklı bölgelerdeki genel işleyişini anlamak; ajansların genel yapısını belirlemek ve kurumsal kapasitelerini etkileyen faktörler hakkında bilgi edinmek için gönderilmiştir. Bu çerçevede yapılan çalışma 'Kalkınma Ajanslarının Kurumsal Kapasitesinin İncelenmesi: Türkiye ve Avrupa Birliği Ülkeleri Arasında Karşılaştırma ' adlı master tezinde/projede kullanılacaktır. Hem bu ajansların gelişme aşamalarını ortaya koymada hem de bu araştırmanın ajanslarla ilgili bir kaynak olarak kullanılmasında geri dönerek bize yardım etmeniz çok önemlidir. Duyarlılığınız için teşekkür ederim.

Saygılarımla

Şehir ve Bölge Plancısı Gülin TUNCA

İstanbul Teknik Üniversitesi /Bölge Planlama Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

glntunca@gmail.com, tuncag@itu.edu.tr
Feriköy mah. Baruthane cad. Kuyulubağ sok. Kent Apt. Kat:1 D:5 Feriköy-ŞİŞLİ
İSTANBUL/TÜRKİYE

Bölgesel Kalkınma Ajans Adı:

Anketi Cevaplayan Kişinin Kurumdaki Görevi:

1- Ajansınızın kuruluş amacı nedir? (Lütfen sizin için en önemli şıkkı işaretleyiniz.)

☐ Bölgeler arası rekabetin geliştirilmesi ☐ Bölgeler arası dengesizliğin azaltılması
☐ Turizmin geliştirilmesi ☐ Yoksulluğun azaltılması
☐ Doğal çevrenin korunması ☐ Kırsal yenilenmenin sağlanması
☐ Diğer:

2- Ajansınızın sunduğu temel hizmet alanları nelerdir? (Birden fazla şıkkı işaretleyebilirsiniz.)

☐ Aracılık hizmetleri (yabancı firmalarla yerel firmalar arası, ya da firmalar arası)
☐ Bilgilendirme hizmetleri (ekonomi, vergi, üretim, uluslar arası ve bölgesel piyasalar konusunda)
☐ Danışmanlık Hizmetleri (kalite, insan kaynakları yönetimi, stratejik yönetim, iş planlaması konusunda)
☐ Araştırma, inceleme ve analiz hizmetleri (KOBİ'ler ve Pazar konusunda)
☐ KOBİ destek programları (kuluçka merkezleri; fuar, sergi ulusal ve uluslar arası programlara katılım)
☐ Diğer:

3- Ajansınızın hedef grupları hangi kurumlardır? (Birden fazla şıkkı işaretleyebilirsiniz.)

- ☐ KOBİ'ler
- ☐ Yabancı Yatırımcılar
- ☐ Üniversiteler
- ☐ Yerel aktörler
- ☐ Ulusal Yatırımcılar
- ☐ Diğer:

4- Ajansınızın kuruluş yapısı (Lütfen sizin için en önemli şıkkı işaretleyiniz.):

- ☐ Merkezi yönetim ağırlıklıdır.
- ☐ Yerel yönetim ağırlıklıdır
- ☐ Merkezi yönetim ve yerel yönetim eşit ağırlıklıdır
- ☐ Özel sektör ağırlıklıdır
- ☐ Kamu sektörü ağırlıklıdır
- ☐ Kamu sektörü ve özel sektör ağırlıklıdır
- ☐ Diğer:

5- Ajansınızın organları nelerdir? (Birden fazla şıkkı işaretleyebilirsiniz.)

- ☐ Genel Kurul
- ☐ Genel Sekreterlik
- ☐ Kalkınma Kurulu / Danışma Kurulu
- ☐ Çalışma Grupları/Teknik komiteler
- ☐ Yönetim Kurulu
- ☐ Yatırım Destek Ofisleri
- ☐ Denetleme Komitesi
- ☐ Diğer:

6- Yönetim Kurulu kimlerden oluşmaktadır? (Birden fazla şıkkı işaretleyebilirsiniz.)

- ☐ Merkezi yönetim temsilcileri
- ☐ Yerel yönetim temsilcileri
- ☐ Ticaret ve Sivil Toplum Kurum Temsilcileri
- ☐ Sanayi Odaları temsilcileri
- ☐ Kentliler
- ☐ Özel Sektör
- ☐ Diğer:

7- Ajansınızın gelir kaynaklarını çoktan aza numaralandırınız? (1-11 arası)

Merkezi hükümetten alınan pay :

Özel sektörden sağlanan gelir :

Ulusal fonlar :

Uluslar arası fonlar :

Politik desteklerden sağlanan destek :

Yerel hükümetten alınan pay :

EU fonları :

Yarı Ulusal fonlar :

Danışmanlık vb destek hizmetleri :

Eğitim gelirleri :

Diğer:

8- Ajansınızın temel giderlerini çoktan aza numaralandırınız? (1-7 arası)

Plan, program ve proje giderleri :

Proje ve faaliyet destekleme giderleri :

Araştırma ve geliştirme giderleri :

Tanıtım ve eğitim giderleri :

Taşınır ve taşınmaz mal ile hizmet alım giderleri :

Yönetim ve personel giderleri :

Diğer:

9- Ajansınızın da kalıcı olarak bulunan departman sayısı kaçtır?

☐ 20'den fazla ☐ 20-10 arası

☐ 5-10 arası ☐ 5'den az

10- Ajansınızda her departman için ortalama kaç tane personel bulunmaktadır?

☐ 20'den fazla ☐ 20-10 arası

☐ 5-10 arası ☐ 5'den az

11- Ajansınızda yapılan proje başına düşen personel sayısı kaçtır?

☐ 20'den fazla ☐ 20-10 arası

☐ 5-10 arası ☐ 5'den az

12- Ajansınızda bulunan uzman sayısı kaçtır? (Sayı olarak belirtiniz)

13- Ajansınızın son 5 yılda desteklediği proje sayısı kaçtır? (Lütfen her düzeyde, size uygun kutucuğu işaretleyiniz.)

	100'den fazla	100-50 arası	50-10 arası	10'dan az	Bitmiş proje sayısı 0
Ulusal Düzeyde bitmiş proje	☐	☐	☐	☐	☐
AB düzeyinde bitmiş proje	☐	☐	☐	☐	☐
Uluslar arası düzeyde bitmiş proje	☐	☐	☐	☐	☐

14-Ajansınızın son 5 yıl içinde kaç tane bitmiş projesi vardır? (Lütfen her düzeyde, size uygun kutucuğu işaretleyiniz.

	100'den fazla	100-50 arası	50-10 arası	10'dan az	Bitmiş proje sayısı 0
Ulusal Düzeyde bitmiş proje	☐	☐	☐	☐	☐
AB düzeyinde bitmiş proje	☐	☐	☐	☐	☐
Uluslar arası düzeyde bitmiş proje	☐	☐	☐	☐	☐

15- Son beş yılda desteklediğiniz projelerin ne kadarında EU fonları kullanılmıştır?

☐ %100 ☐ %50

☐ %50-%20 arası ☐ %20 ve daha az

☐ Hiç Kullanılmamıştır

16- Lütfen Ajansınızın temel amaç ve hedeflerini gerçekleştirirken karşılaştığı zorlukları aşağıdaki maddelere göre derecelendiriniz:

	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
Bütçe sıkıntısı çekmektedir.	☐	☐	☐	☐
Eleman sıkıntısı çekmektedir.	☐	☐	☐	☐
Yasal sınırlayıcılar zorluk çıkarmaktadır.	☐	☐	☐	☐
Merkezi ve yerel yönetim arasındaki yetki paylaşım problemi zorluk çıkarmaktadır.	☐	☐	☐	☐
Tecrübe eksikliğinden dolayı sorun yaşanmaktadır.	☐	☐	☐	☐
Kurumsal kapasite eksikliğinden dolayı sorun yaşanmaktadır.	☐	☐	☐	☐
Bürokrasinin yarattığı problemlerden dolayı sorun yaşanmaktadır.	☐	☐	☐	☐
Diğer :	☐	☐	☐	☐

17- Lütfen Ajansınızın temel amaç ve hedeflerini gerçekleştirmedeki etkinliğini aşağıdaki maddelere göre derecelendiriniz:

	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
Bölgeler arası rekabetin geliştirilmesinde ajansımız etkindir.	☐	☐	☐	☐
Turizmin geliştirilmesinde ajansımız etkindir.	☐	☐	☐	☐
Doğal çevrenin korunmasında ajansımız etkindir.	☐	☐	☐	☐
Bölgeler arası dengesizliğin giderilmesinde ajansımız etkindir.	☐	☐	☐	☐
Yoksulluğun giderilmesinde ajansımızın etkindir.	☐	☐	☐	☐
Kırsal yenilenmenin sağlanmasında ajansımızın etkindir.	☐	☐	☐	☐
Diğer :	☐	☐	☐	☐

18- Lütfen aşağıda yer alan soruları derecelendiriniz:

	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
Ajansımızın bölgemizdeki sorunları / bölgeler arası dengesizliği gidermedeki başarısı üst seviyededir.	☐	☐	☐	☐
Ajansımızın Avrupa Birliği ile iletişiminde başarısı üst seviyededir.	☐	☐	☐	☐
Ülkemizde yer alan diğer ajanslarının bölgelerindeki başarısı üst seviyededir.	☐	☐	☐	☐

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad : **Gülin TUNCA**

Doğum Yeri ve Tarihi : **Niğde, 23 Ocak 1983**

Adres : **19 Mayıs Mah. Mersinli Ahmet Sok. No:15-17 Birlik Apt. Daire:7, 34360 Şişli/İstanbul**

Lisans Üniversite : **İstanbul Teknik Üniversitesi**